

Latinceden Çeviren
ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

THOMAS MORE

ALFA FELSEFE

ÜTOPYA

ÜTOPYA

THOMAS MORE

1478'de Londra'da doğar. Oxford'da retorik ve mantık eğitimi alır. 16 yaşında Inn of Court'a girerek hukuk eğitimine başlar. Burada İngiltere'deki humanist akımın öncüleriyle tanışır. Humanist eğitimin esası olan gramer, retorik, tarih, şiir ve ahlak felsefesi disiplinlerinde eğitim görür. 1504'te Parlamento'ya seçilir. Ancak Kral VII. Henry'yle arası açılır ve Kral hayatını kaybedinceye dek (1509) köşesine çekilir. 1510'da yargıçlık makamına atanır. 1517'de Kral VIII. Henry'nin meclisine kabul edilir. 1521'de şövalye unvanını alır; 1529'da Kral'ın özel sekreteri olur. Ancak 1532'de sağlık nedenlerini ileri sürerek devlet görevlerinden ayrılır. 1533 yılında Kral'ın eşi Anne Boleyn'in taç giyme törenine katılmayı reddetmesi durumu daha da kötüleştirir. Anne Boleyn'i Kral'ın yasal eşi, çocuklarını da tahtının yasal varisleri olarak tanıdığına dair yemin etmeyince Londra Kulesi'ne kapatılır. Vatan hainliği suçlamasıyla hüküm giyer ve 6 Temmuz 1535 yılında kellesi uçurulur. 1935'te Papa XI. Pius tarafından aziz ilan edilir.

PROF. DR. ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. 1987 yılında "Seneca'nın *De Providentia*'sında Tanrı ve İnsan" başlıklı teziyle yüksek lisansını, 1990 yılında ise "Quintilianus'ta Çocuk ve Yetişkin Eğitimi ve Günümüzle Bağlantıları" başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır. Aldığı bursla Perugia, Universita Italiana Per Stranieri'de İtalyanca eğitimi almıştır; 1990 yılında aynı üniversitede Latina Lingua e Cultura seminerlerine katılmıştır. Antikçağ eserlerinin özgün dillerinden çevrilerek iki dilli edisyonlar şeklinde yayımlanması amacını güden *Humanitas* dizisinin editörlüğünü yapmıştır. Seneca, Cicero, Boethius, Augustinus, Thomas Morus, Erasmus gibi önemli düşünür ve edebiyatçıların eserlerini özgün dillerinde çevirerek dilimize kazandırmıştır. *Rhetorica* ve *Roma'nın Gizem Dinleri* adlı kitapları başta olmak üzere antikçağ ve ortaçağ kültürü ve felsefesi konularında gerek ulusal gerekse uluslararası nitelikte çok sayıda kitap, çeviri ve makaleye imza atmıştır.

Ütopya
© 2014, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kitap Editörü Eyüp Çoraklı
Kapak Tasarımı Begüm Çiçekçi
Sayfa Tasarımı Zuhal Turan

ISBN 978-605-106-917-3
1 Basım: Eylül 2014

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Fatih-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika No: 10905

THOMAS MORE

ÜTOPYA

Latinceden Çeviren
ÇİĞDEM DÜRÜŞKEN

ALFA | FELSEFE

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7
Thomas More ve *Ütopya* 7
Edisyon Tarihi 22
Çeviri Yöntemi 24

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ VE
YENİ ÜTOPYA ADASI 29
I. KİTAP 44
II. KİTAP 112

KAYNAKÇA 244
DİZİN 246

SUNUŞ

Thomas More ve *Ütopya*

Edebiyatta ütopya türünde yazılmış eserlerle ilgilenen herkes bilir ki, *ütopya* kelimesi Thomas More (Thomas Morus) tarafından türetilmiştir. Bu kelime *utopia* Yunanca *ou* [yok, değil] ve *topos* [yer] sözcüklerinden oluşur ve "yok-yer, yok-ülke" anlamına gelir; ama Thomas More'un *Ütopya*'sı gibi her insanın yaşamak istediği bir yer olunca, sözcük oyunuyla *etopia* şekline bürünür, yani "iyi-ülke, şanslı-ülke" ya da tam tabiriyle "yaşanası-yer" olur ve aniden dile gelir:

Eskiden Yok-ülke'ydi adım, ücralardaydım,
Şimdi ise Platon'un devletiyle aşık atarım,
Belki ondan bile üstünüm, boş sözlerle karalanan ne varsa çünkü o kitapta,
Ben insanlarla, kaynaklarla, en iyi yasalarla canlandırdım:
Yaşanası-yer denmeli bundan böyle bana, bu benim hakkım.

Ütopya, *etopia*'ya dönüşünce canlanır, yeryüzünün zihinsel coğrafyasında bir yer bulur kendine ve Platon'un kurguladığı ideal devlet biçimini bir anlamda hayata geçirir, üstelik yukarıdaki

şiirde de görüldüğü gibi, bundan büyük bir haz alıp gururlanır.

Hep daha iyi, hep daha huzurlu ve en önemlisi adaleti bütün hücrelerine sindirmiş, mükemmel bir devlette yaşama fikri hiç kuşkusuz More'a özgü değildir. Kaostan kozmosa geçiş sürecinden ve bu süreci ilk kez konu edinen Hesiodus'un destanından itibaren, insanoğlu kendine yaraşan bir yaşam tarzı arzuladığında zihninin en derin köşelerinde mutlaka böyle bir ütopya hayal etmiştir ve yeryüzünde varolduğu sürece de bu hayalini sürderecek, içinde soluk aldığı toplumun nice kusuruna tanık oldukça bu hayalini daha da derinleştirecektir. Dolayısıyla *Ütopya* Thomas More'a Yunan'ın yaratıcı zihinlerinden miras kalmıştır, o da bu yapıtını özellikle Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'ne, Bacon'ın *Yeni Atlantis*'ine ve bunun gibi pek çok *yok-ülke*ye miras bırakmıştır.

Thomas More ince alaylardan zevk alan ve klasik yergi üslubunu benimseyen bir edebiyatçı ve devlet adamıdır. Gerek mektuplaşmalarında gerekse yakın dostu Erasmus'un onun karakteri ve benimsediği yaşam tarzıyla ilgili kaleme aldığı mektubunda ciddi konulara anarşi yaratacak nitelikte eleştiriler getirmek yerine, antikçağ yergi üstatlarının kullandığı yergi diline benzer bir dil benimsediğini ve eleştirirken siyasi ve ahlaki dersler vermeyi ön planda tuttuğunu göz-

lemleyebiliriz. Bu yüzden hem kendi toplumunda hem de zamanının diğer Batı toplumlarında tanık olduğu belli başlı toplumsal, ekonomik ve siyasi sorunlara doğrudan doğruya ağır eleştiriler getirmek yerine, bir ütopya devleti yaratarak örnek çözümler getirmeye ve ders vermeye çalışmıştır. Başka deyişle Thomas More zihninde boğuştuğu söz konusu sorunların çözümsüz olmadığını, yine zihninde yarattığı *Ütopya*'sının farklı devlet modelini, farklı düşüncelere ve ahlaka sahip yöneticilerini ve yaşamın tek amacının mutluluğa ulaşmak olduğunu düşünen, kavgadan olabildiğince uzak duran ve bütün serbest zamanlarında kitap okuyan insanlarını örnek göstererek kanıtlamayı denemiş, kralların, özelikle İngiltere kralının yanlış uygulamalarından, yarattıkları toplumsal kargaşalardan, ancak Ütopya adasındaki kentlerin başına geçirdiği ve dürüstlüğü ilke edinen Prens'ine benzer bir yöneticiyle kurtulmanın mümkün olacağını belirtmeye çalışmıştır.

Thomas More 7 Şubat 1478 (1477?)[1] tarihinde Londra'da doğmuş ve bir yargıç olan babası John More tarafından özellikle hukuk eğitimine yönlendirilmiştir. İlköğrenimine St. Antony's School'da başlayan More, Latin dilinin temel bil-

[1] Marius 1984: 7. Eski edisyonların çoğunda Thomas More'un Londra'da Milk Street'te, 1480 yılında doğduğu belirtilir. Örneğin bkz. Burnet (tr.) 1753: xiii.

gilerini bu okulda edinir. On iki yaşlarında, daha iyi bir eğitim alabilmesi kaygısıyla babası tarafından Kardinal Morton'un (Ioannus Mortonus) evine yerleştirilir ve böylece küçük yaşlarından itibaren toplumun önde gelen şahıslarını tanıma ve onların görüşlerini bizzat dinleme fırsatı bulur. Morton'un koruyuculuğunda iki yıl geçirdikten sonra, hukuk eğitiminde vazgeçilmez olan retorik ve mantık eğitimi için Oxford'a, Canterbury College'a gönderilir. İki yıl Oxford'da kaldıktan sonra, özellikle Yunancasını ilerletmiş olarak yeniden Londra'ya döner ve on altı yaşında Inn of Court'a girerek gerçek anlamda hukuk eğitimine başlar. Burada, daha öğrenciyken, İngiltere'deki humanist akımın öncüleriyle tanışır. Humanist eğitimin esası olan gramer, retorik, tarih, şiir ve ahlak felsefesi disiplinlerinde ileri düzeyde bir öğrenim görür. Gramerci John Holt'la Latince, William Grocyn'la Yunanca çalışır ve John Colet'la çalışma şansını yakalar. Bu kişiler onun düşüncelerinin gelişiminde önemli rol oynayan üstatlardır. Arka planında bu kadar güçlü bir eğitim alan More, 1496 yılında Oxford'da St. Paul'ün mektupları üzerine dersler vermeye başlar ve St. Paul's Katedrali'nin dekanı olur. Ardından İngiltere'nin ilk humanist gramer okulunu kurar.[1] 1499 yılında ise, yaşamının sonraki döneminde çok yakın dost olacağı Eras-

[1] Logan, Adams, Miller (ed.) 1995: xviii.

mus'la tanışır. Erasmus 1509 yılında yazdığı ünlü *Deliliğe Övgü* adlı eserini More'a adar.[1]

More edebiyat ve hukuk alanında çalışmalarını birbiriyle uyumlu şekilde örmeye çalışırken, bir ara kendini ilahiyata da kaptırır ve rahip olabilmek için gönüllü olarak dört yıl boyunca Carthusianus Tarikatı'nda sürekli dua ederek, oruç tutarak yaşamayı seçer.[2] Ama 1505 yılının başlarında Jane Colt'la evlenerek manastır yaşamına veda eder. Bu evlilikten dört çocuk sahibi olan More, 1511 yılında ikinci evliliğini yapar ve Alice Middleton'la yaşamını birleştirir.

More bir süre sonra rahipliğe veda eder ve hukuk mesleğini yaşamının merkezine yerleştirir. 1504 yılında Parlamento'ya seçilir. Bir ödenekle ilgili olarak Kral VII. Henry'yle arası açılır. Kral bu olayın öcünü More'un babasını hapsederek alır. Bu olaydan sonra, kralın 1509 yılında hayatını kaybetmesine kadar More kamu yaşamında görünmez. Ardından siyasi yaşamını kaldığı yerden, daha da etkin şekilde sürdürmeye başlar. 1510 yılından itibaren Londra'da, Asliye Hukuk Mahkemesi'nde yargıçlığa atanır. Bu görevdeyken toplumun gözünde tarafsızlığı ve fakir babası oluşuyla büyük itibar kazanır. 1517 yılında güçlü eğitimi, zekâsı, çalışkanlığı

[1] Dürüşken (çev.) 2009.

[2] St. Bruno tarafından 1084 yılında kurulan ve sıkı disiplinli bir yaşam tarzını benimseyen tarikat.

ve siyasi yaşamdaki deneyimiyle Kral VIII. Henry'nin dikkatini çeker ve Kral'ın meclisine kabul edilir. 1521 yılında şövalye unvanını alır ve 1529 yılında Kral'ın özel sekreteri ve sözcüsü olur. Bir anda böyle yoğun ve karmaşık devlet işlerinin ortasında kalan More için edebiyat bulunmaz bir vahadır. Erasmus'la birlikte yergi üstadı Lucianus'tan yaptığı çeviriler, Yunanca şiir çevirileri ve kendisinin kaleme aldığı söylevler onun zihnini rahatlatan ve dirilten en önemli uğraşları olur. Kamu yaşamının bütün sıkıntılarını, İngilizce şiirler yazarak, sayısız Latince epigrama imza atarak dindirmeye çalışır. Bu arada erken yaşlarda öğrendiği Latincesiyle Shakespeare'in oyunlarına esin kaynağı olan Kral III. Richard'ın biyografisini Latince ve İngilizce karşılıklı metin olarak yazar *(History of King Richard III)*, ama tamamlayamaz. Ardından 15. yüzyıl İtalyan filozof Pico della Mirandola'nın bir biyografisini çevirmeye başlar. Edebiyat yaşamının doruk noktasındayken de *Ütopya*'sını kaleme alır.

More 1532 yılında sağlık nedenlerini ileri sürerek devletteki görevlerinden ayrılır. Ama asıl neden, Kral'ın Protestanlığa gösterdiği sıcak tavrını ve Katolik Kilisesi karşısındaki olumsuz duruşunu onaylamamasıdır. 1533 yılında Kral'ın eşi Anne Boleyn'in taç giyme törenine katılmayı reddetmesi de hanesine olumsuz bir not olarak yazılır. 23 Mart 1534 tarihinde İngiltere Parla-

mentosu'nun kabul ettiği Ardıllık Sözleşmesi'nin ilkesine rıza göstermeyip Anne Boleyn'i Kral'ın yasal eşi ve çocuklarını da İngiltere tahtının yasal varisleri olarak tanıdığına dair yemin etmeyince 17 Eylülde Londra Kulesi'ne kapatılır. Vatan hainliği suçlamasıyla hüküm giyer ve 6 Temmuz 1535 tarihinde kellesi uçurulur. 1935 yılında ise Papa XI. Pius tarafından aziz ilan edilir.

More *Ütopya*'sını 1515 Mayısında resmi bir görevle gittiği Flandaria'da[1] tasarlar ve *Ütopya*'nın ilk kitabının girişinde bu geziden bahseder. Thomas More bu gezisini 15 Ekime kadar sürdürür. Son üç ay içinde *Ütopya* iyice şekillenir. Aynı yılın yazında nedenini belirtmediği bir iş için Antwerp'e gider ve orada Peter Giles'la (Petrus Aigidius) karşılaşır. Erasmus'un dostu olan ve kentin genel sekreterliği görevini sürdüren, aynı zamanda yayıncılık yapan seçkin şahsiyet Giles bir anda More'un gönlünü kazanır ve *Ütopya*'sının ana karakterlerinden biri oluverir. Erasmus, More'un iki kitaplık *Ütopya*'sının ilk kitabını ikinci kitabından sonra kaleme aldığını belirtir.[2] İngiltere'de artan işsizlik ve bunun dolaylı sonucu olan dilencilik üzerine görüşlerin belirtildiği ve çözüm yollarının arandığı ilk kitap adeta *Ütopya*'ya bir giriş niteliği taşır.

[1] Flandria: Fransa'nın kuzeyini, Belçika'nın batısını ve Hollanda'nın güneybatısını içine alan toprakların eski adı.

[2] Logan, Adams, Miller (ed.) 1995:xxi.

Ütopya'nın kurgusu, Thomas More, Peter Giles ve Giles'ın More'la tanıştırdığı Portekizli eski bir denizci arasında geçen bir günlük sohbetten oluşur. Yapıtın ana karakteri, adı Raphael Hythlodaeus [Raphael Hythloday] olan işte bu denizcidir.[1] Hythlodaeus, Amerigo Vespucci'nin (Americus Vespucius) 1501-1503 yıllarında yaptığı dört büyük keşif seyahatinde bulunmuş ve son seyahatte Vespucci'yle birlikte yurda dönmemiş, birkaç denizci yoldaşıyla gönlünce gezmeyi ve tanıyabildiği kadar ülke ve tanıyabildiği kadar halk tanımayı tercih etmiştir. Hakikaten Hythlodaeus deniz derya bir adamdır, dünyanın dört bir yanını dolaşmış, nice memleket, nice insan görmüş, nice geleneğe, nice yaşayış tarzına tanık olmuştur. Denize olduğu kadar felsefeye de tutku beslediği için, gezip gördüğü toplumların özellikle yönetim biçimlerini ve kurumsal yapılanmalarını her türlü ayrıntısına dikkat ederek gözlemlemeye özen göstermiş, değişik toplumları birbiriyle kıyaslayarak aralarındaki benzerlikleri ya da farklılıkları yakalamaya çalışmıştır. Dolayısıyla toplumların yönetim biçimlerinde, iktisadi yapılanmalarında ve yasalarında öne çıkan doğruları ve kusurları, o toplumların genel yaşantısına ve

[1] More'un Yunanca *hytlos* ve *daiein* sözcüklerinden türettiği Hythlodaeus "koca karı masalları anlatan" anlamına gelir. Raphael ise İbrancada "Tanrı'nın şifacısı" demektir.

ahlakına yaptıkları doğrudan etkileri adeta bir siyaset felsefecisi titizliğinde değerlendirme olanağı bulmuştur. İşte şimdi bütün bu görüşlerini ve önerilerini dönemin en önemli iki şahsiyeti Thomas More ile Peter Giles'ın huzurunda bir sohbet ortamında aktarma olanağı yakalamıştır.

Hythlodaeus hayalindeki anayasaya sahip devleti son seyahati sırasında tesadüfen keşfettiği Ütopya adasında bulur. Bu adanın yönetim biçimi, yasama, yürütme ve yargılama gücü, yurttaşlarının kamu haklarından yararlanma hakları hakikaten mükemmeldir. Ona göre Ütopya bütün Avrupa devletlerinin yapılanmasına örnek teşkil edecek ideal devletin ta kendisidir. Belki de bu yüzden bu adanın enlem ve boylamını vermez, ama geri kalan bütün coğrafi verileri, adanın biçimini, uzunluğunu ve genişliğini zihinsel anlamda öyle sahici bir çizimle aktarır ki, ada birden gözlerinizin önünde canlanmaya, soluk almaya ve yaşamaya başlar. Betimlemelerinden, onun Britanya adalarının coğrafyasıyla benzerlikler taşıdığı düşünülmüştür. Hythlodaeus'un Ütopya adasının genişliğinin 200 mil olduğunu söylemesi, 1515'te yayımlanan *Saint Albans Chronicle*'da İngiltere'nin genişliğinin 200 mil olduğunun belirtildiği satırları akla getirmiştir.[1]

Ada Utopus adlı bir komutan tarafından keşfedilmiş ve yeniden yaratılmış, sonradan da

[1] Goodey 1970: 19.

onun adını almıştır. En önemli özelliği bir tarım ülkesi olmasıdır. Adalılar ta çocukluktan başlayarak ziraat konusunda hem teorik hem de pratik bilgi edinirler. Okulda öğrenilen bilgileri tarlalarda çalışanları izleyerek öğrenirler ve kendileri de bizzat işe katılarak sindirirler.

Ütopya adasının başkenti Amaurotus muhteşem bir kenttir. Diğer kentlerden gelen temsilcilerin toplandığı ada senatosunun burada olması da bu kente ayrı bir özellik ve önem katmaktadır. Aslında Hythlodaeus'a göre adanın tek bir kentini tanımak bütün kentlerini tanımakla eştir, çünkü hepsi birbirine çok benzer. Kendisi Ütopya'da bulunduğu dönemde beş yıl boyunca Amaurotus'ta kaldığı için en çok bu kentle hemhal olmuştur, bu yüzden Amaurotus'un yaşam biçimini anlatırsa bütün adayı tanıtacağını özellikle belirtir. Amaurotus mahalleleri, caddeleri, sokakları, binaları, evleriyle bir şehircilik harikasıdır. Özellikle bahçe düzenlemesi ve halkın bahçelerin görünümüne verdiği önem görülmeye değerdir.

Her kentin kendi yöneticileri ve rahipleri vardır ve kendi prensi. Dolayısıyla adayı hâkimiyeti altına alan tek bir kral yoktur. Seçimle iş başına gelen her yönetici, toplumun gerek akıl gerekse ahlak açısından en mükemmel kişisidir. Her kentin yurttaşları kendi kenti için günde altı saat çalışır, kalan zamanı kendi özel uğraş-

larına harcar ve sevdiği bir işi yaparak dinlenir. Bütün yurttaşlar tekörnek giyinir. Bu giysiler deriden yapılır, gayet sade ve rahattır, üstelik her aile bu giysileri kendi diker. Hep birlikte kent yemekhanelerinde yemeklerini yer, hep birlikte oyun oynayarak vakit geçirirler. Toplumun yaşlısının ve gencinin olabildiğince sık bir araya gelmesine özen gösterirler. Böylece yaşlıların deneyimlerinden ve görüşlerinden gençlerin her an faydalanmasını ve onları örnek alarak hareket etmesini sağlarlar. Kadınların ve erkeklerin yapacağı işler bellidir, ama her iki cinsten de beklenen toplumun gelişimine katkıda bulunmalarıdır. Bu uyumlu çalışma ortamı için her şeyden önce kadın ve erkek arasındaki ilişkinin sağlam temellere oturmuş olması gerekir. Bu yüzden gelip geçici aşklardan çok, sonucunda evlilik olacak ilişkilere önem verilir. Evlilik kurumuna hassasiyetle yaklaşılır ve çiftlerin arasında yaşanan gerginlikler kendilerine ya da topluma zarar verecek boyutlara ulaşmadıkça boşanmaya izin verilmez.

Ütopya'da yurttaşların birlikte çalışarak elde ettiği ürünler pazar yerlerindeki ambarlara getirilir. Halk her ihtiyacını bu ambarlardan karşılar, üstelik ücretsiz. Çünkü Ütopyalılar para kullanmaz. Hele paranın ana maddesi altın ya da gümüşe metelik değer vermez. Çünkü bu madenlerin insanların ahlakını çökerttiğini ve her birini

birer vahşi hayvana dönüştürdüğünü çok iyi bilirler. Emeğin ortak kullanımının esas alındığı bu toplumda yiyecek sıkıntısı diye bir şey yoktur, hiç kimse dara düşmez, hiçbir yurttaş ailesinin geleceğinden endişe duymaz, isteyen istediği kadar yiyeceği alır ve evine götürür. Dolayısıyla her şey bol olduğu için herkesin gözü toktur, kimsenin karşısındakinden daha fazla yiyecek alma gibi bir derdi, kimsenin de karşısındakinin kendisinden daha fazla yiyecek alacağına dair bir endişesi yoktur. Bu yüzden Ütopyalılar hem kendilerine hem de komşu ülkelere çok cömerttir. Kendilerine yeterince mal ayırdıktan sonra kalanını ihtiyacı olan komşu devletlere gönüllerince dağıtırlar ya da gerekli gördüklerinde satarlar. Ama sattıkları malın parasını öyle hemen almaya kalkmazlar, bir nevi borç verirler ve nadiren borcun tamamını talep ederler. Ütopyalıların bu anlayışlı tutumları komşu devletlerin de ekonomisine katkıda bulunur. Çünkü bu devletler Ütopya'ya verecekleri parayı kendi hazinelerine aktarır ve gerektiğinde kullanırlar. Ama Ütopyalılar istedikleri takdirde de hemen çıkarır verirler. Ütopyalılar borçlarını tahsil etmeye kalkıyorsa, bilin ki büyük bir savaş tehlikesi söz konusu olmuştur ya da en iyi ihtimalle diğer komşularının para ihtiyacı doğmuştur.

Ütopya, edebiyat ve felsefeye düşkün bir toplumdur. Bu anlamda Yunanlardan pek fark-

ları yoktur. Hatta dilleri bile Yunancaya çok benzer. Bu yüzden Hythlodaeus Ütopya halkının Yunanlardan neşet ettiğini bile düşünür. Bütün yurttaşlar, ama özellikle özgür sanatlara karşı büyük bir yeteneği olduğu keşfedilenler kamu işlerinden vakit buldukça kitap okurlar ve aralarında tartışıp düşünce alışverişinde bulunurlar. Hythlodaeus ve yoldaşları kendi adalarına çıkana dek Avrupa'daki hiçbir filozoftan haberleri olmamış olsa da, aldıkları eğitim öğretim, edindikleri zihinsel disiplin ve okudukları kitaplar sayesinde bu filozofların ana düşüncelerini çoktan keşfetmişler ve içlerine sindirmişlerdir. Özellikle ahlak anlayışlarının derin felsefi ilkelere dayandığını, öncelikle kendilerinin insan olma sorumluluğunu hissetmelerinden, sonra da yakınlarının ve en nihayet bütün yurttaşlarının sorumluluğunu taşımak zorunda olduklarının bilincinde olmalarından ve bu düşünüşlerini hem sözlerinde hem de davranışlarında yaşatmalarından rahatça anlayabilirsiniz. Benimsedikleri ana ilke, yaşamın doğanın ilkelerine göre düzenlenmesi gereğidir. Çünkü yaşamın amacı onlar için hazdır ve bu hazzı ancak doğanın itici gücü sayesinde tadabilirler. Bu haz seçkin bir hazdır ve sadece iyi ve hayırlı işler yapıldığında hissedilebilir. Yoksa yaşamın gelip geçici keyifleri, yani haz benzeri duyguları onları hiç ilgilendirmez.

Ütopya'da kölelik başlı başına bir cezadır. Çünkü kendi keyifleri doğrultusunda insanları köle kılmazlar. Evet, toplumlarında köle çalıştırırlar ve üstelik en angarya işleri bu kölelere yaptırırlar. Ama bu köleler köle olmuşsa, yüz kızartıcı ağır suçlar işledikleri için bu duruma düşmüşler, yani kendi iradeleriyle yaptıkları seçim sonucunda iyiliği değil, kötülüğü benimsemişlerdir; dolayısıyla bedelini bu şekilde ödemek zorundadırlar. Bunların dışındaki köleler ya savaşlarda esir düşenlerdir ya da diğer ülkelerde çeşitli suçlar işleyip Ütopya'ya getirilenlerdir. Bazen öyle olur ki, kendi memleketlerinde sabahtan akşama kadar yük beygirleri gibi çalıştıkları halde hakları yenen ve geçim sıkıntısı çeken kişiler, kendi ülkelerinde bu tür bir özgürlük yaşayacaklarına Ütopya'da köle olarak yaşamayı tercih eder ve gönüllü olarak Ütopya'ya gelip köle olurlar.

Ütopya'da, dönemin Avrupa'sındaki toplumlarda olduğu gibi, çeşit çeşit yasa bulunmaz. Toplumsal düzeni koruyan ve yaşatan ancak birkaç yasaları vardır. Bunlar da kısa ve öz, herkesin anlayacağı şekilde açık ve seçik yasalardır. Bilgiçlikleriyle ve getirdikleri birbirinden değişik yorumlarla hem yasaları bulandıran hem de insanların akıllarını karıştıran avukatlara da yer verilmez bu toplumda. Başı derde düşen her birey, yargıçların da yardımıyla kendi davasını kendisi savunabilecek donanımdadır.

Ütopya'da savaş insanlık dışı bir olay olarak değerlendirilir ve uzak durulur. Devletler arasında bir anlaşmazlık söz konusu olduğunda barışı tesis etmek adına mümkün olabilecek her yol denenir, buna rağmen bir çözüm bulunamıyorsa savaşa gidilir. Yoksa makul bir neden olmadıkça, sırf insanların kendi çıkarlarını tatmin etmeleri için onca masum insanın katline hiçbir Ütopyalı yönetici ya da yurttaş sıcak bakmaz. Ütopyalılar için kendi yurttaşları çok değerlidir ve onların kılına dahi zarar verilmemelidir. Bu yüzden zorunlu kalıp da savaşa girdiler mi, öncelikle paralı askerler getirtmeyi ya da dost ülkelerden asker desteği almayı tercih ederler.

Ütopya'da halkın tamamınca benimsenen tek bir din yoktur. Kimileri güneşe apart, kimileri aya, kimileri gezegenlere. Kimileri de cesaret ve onuruyla geçmiş çağların medarı iftiharı olan bir insana. Ama hepsi birbirinin dinine saygılı, hepsi birbirinin dinine halel getirmemeye yeminlidir. Çünkü benimsedikleri dinler uygulamada farklılık gösterse de, her birinin ana ilkesi, bireyin yaşantısını ahlaki olarak düzenlemeye ve onu mutluluğa ulaştırmaya yöneliktir. Ütopyalılar mutluluk üzerine tartışırken, felsefenin akılcı savlarına dinden çıkarılan birtakım ilkeleri de katmadan edemez. Çünkü din olmadan, hakiki mutluluğa ulaşmada akıl tek başına zayıf

ve yetersiz kalır. Ütopya'da tek bir din yoktur, ama tek tek her dinde benimsenen tek bir ulu güç vardır ve herkes ona kendi inançları ve töreleri doğrultusunda Mithra adını verir. Ama Hythlodaeus ve yoldaşları onlara Hıristiyanlıktan, İsa'nın adından, öğretisinden, yaşam ilkelerinden bahsedince, hepsi bunu kendi inandıkları tanrının gizli bir işareti olarak algılamış ve çoğu hiç tereddüt etmeden bu dine dönmek için can atmıştır.

Hythlodaeus dünyanın hiçbir yerinde rastlamadığını söylediği ve hayranlığını defalarca dile getirdiği Ütopya'yı bu şekilde özetledikten sonra, bu toplumun bütün insanlığa örnek olmasını dilediğini belirtir. Çünkü Ütopya adaletin yeryüzündeki tek simgesidir.

Edisyon Tarihi

İki kitap halinde Latince yazılan *Ütopya*'nın ikinci kitabı, 1515 Kasımında Antwerp'te, ikincinin ardından yazılan ilk kitap ise 1516 yılının başlarında Londra'da kaleme alınmıştır. More'un yakın dostlarından Erasmus, Peter Giles ve John Paludanus'un gözden geçirdiği ilk edisyon Theodore Martin tarafından 1516 yılının sonlarına doğru Louvain'de yayımlanmıştır. Bu ilk edisyonun başlığı *De Optimo Reipublicae Statu deque nova Insula Utopia Libellus Vere Aureus, nec minus salutaris quam festivus, clarissimi diser-*

tissimique vir Thomae Mori inclytae civitatis Londinensis civis & Vicecomitis şeklindedir.[1] Bu edisyon 1517 yılında Paris ve Basel'de de yayımlanmıştır.

More'un denetiminden geçen ve birincisine oranla çok daha mükemmel olan ikinci edisyon ise Erasmus tarafından John Frobenius'a gönderilmiş ve 1518 Kasımında Basel'de yayımlanmıştır. Aynı yıl Erasmus'un arkadaşı Thomas Lupset Paris'te ilk edisyonu yeniden düzenlemiş ve bu yeni edisyon Gilles de Gourmont tarafından yayımlanarak okuyucusuyla tekrar buluşmuştur.

Söz konusu bu edisyonların hepsi Latinceydi ve More'un sağlığında bu çalışmalar ne İngilizcede ne de başka bir Batı dilinde yayımlanamadı. İlk İngilizce edisyon Ralph Robinson tarafından, *A Fruteful and Pleasaunt Worke of the Best State of a Publique Weale, and of the Newe Yle called Utopia: Written in Latine by Syr Thomas More Knyght, and Translated into Englyshe by Ralphe Robynson Citizein and Goldsmythe of London, at the Procurement and Earnest Request of George Tadlowe Citizein and Haberdassher of the Same Citie* başlığıyla 1551 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Düzeltilmiş ve düzenlenmiş ikinci İngilizce edisyon ise 1556 yılında yayımlanmış, bunu 1597 ve 1624 yıllarında yayımlanan diğer edisyonlar izlemiştir. Bu edisyonlar 1684'de Gil-

[1] Goodey 1970: 15-30.

bert Burnet'in eserin Latincesine yakın bir dil ve üslup kullanarak yeniden yaptığı İngilizce çeviriyle yenilenmiştir.

Bu yüzden *Ütopya*'nın çevirisinde İngilizcesi değil, Thomas More tarafından yazılan Latincesi kaynak metin olarak alınmalıdır. Çünkü More'un yazdığı *Ütopya*'nın İngilizcesi kendisine değil, bu eseri Latinceden çeviren Ralph Robinson'a aittir. Dolayısıyla şimdiye kadar Türkiye'de yayımlanan çevirilerin hiçbiri, Latinceden çeviri olmadığından, Thomas More'un gerçek *Ütopya*'sı değildir ve ilk kez bu çeviriyle Türk okuyucusu Thomas More'un *Ütopya*'sıyla tanışacaktır.

Çeviri Yöntemi

Çeviride temel alınan Latince metin: Thomas More (1518). *De optimo Reipublicae Statu, Deque Nova Insula Utopia: Libellus Vere Aureus, Nec Minus Salutaris quam festivus*, Basiliae: Frobenius.

Yorumlarda ve notlarda temel alınan kaynaklar:

1. R.Robinson (tr.) (1935). *Thomas More, Utopia*, New York: Limited Editions Club.
2. J. H. Lupton (1895). *The Utopia of Thomas More: In Latin from the Edition of March 1518, and in English from the First Edition of Ralph Robinson's Translation in 1551,*

with Additional Translations, Introductions and Notes, Oxford Clarendon Press.
3. J. A. St. Joh (1852). *Utopia, or, The Happy Republic-A; Philosophical Romance*, London: M. S. Rickerby.
4. G. Burnet (tr.) (1753). *Utopia: Containing an Impartial History of the Manners, Customs, Polity, Government, etc. of That Island*, Oxford: T. Carnan.

Çeviride geçen kişi ve yer adlarının yazımında Latincesi benimsenmiş olmakla birlikte, Thomas More döneminde yaşamış kişilerin ya da o dönem coğrafyasında yer alan ülkelerin, kentlerin adları Türkçedeki şekliyle kullanılmış, gerektiğinde parantez içinde Latinceleri belirtilmiştir. Thomas More tarafından yaratılan karakter ve kent adları ise Latince olarak bırakılmıştır. Ayrıca dipnotlarda alıntılanan antikçağ yazarlarının kaynak metinleri için, aksi belirtilmedikçe, *Loeb Classical Library* edisyonları temel alınmıştır.

Ütopya'nın Latinceden Türkçeye yapılan bu ilk çevirisinin yayıma hazırlanmasında büyük emek harcayan meslektaşım Sn. Eyüp Çoraklı'ya, Alfa Yayınevi'nin Genel Yayın Yönetmeni Sn. Mustafa Küpüşoğlu'na ve onun şahsında yayımda emeği geçen kültür dostlarına teşekkürü borç bilirim.

Ortaköy, 2009
Çiğdem Dürüşken

MÜKEMMEL BİR DEVLET

MODELİ VE YENİ ÜTOPYA ADASI

THOMAS MORE

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ VE YENİ ÜTOPYA ADASI

Ünlü Londra kentinin[1] yurttaşı ve yargıcı, seçkin ve belagat sahibi yazar THOMAS MORE'un kaleme aldığı, eğlendirici olduğu kadar yararlı da olan, gerçekten altın değerinde bir kitapçık.

[1] İngiltere'nin başkenti Londra, Londinium adıyla İS 47 yılında Romalılar tarafından kurulmuştur.

HYTHLODAEUS'UN KIZ KARDEŞİNİN OĞLU, YEĞENİ VE SARAY ŞAİRİ ANEMOLIUS'UN[1] ÜTOPYA ÜZERİNE YAZDIĞI ALTI DİZE

Eskiden Yok-ülke'ydi adım, ücralardaydım,
Şimdi ise Platon'un devletiyle aşık atarım,
Belki ondan bile üstünüm, boş sözlerle karalanan ne varsa çünkü o kitapta,
Ben insanlarla, kaynaklarla, en iyi yasalarla canlandırdım:
Yaşanası-yer denmeli bundan böyle bana, bu benim hakkım.

[1] Bu ad, Yunanca *anemolios* (rüzgârlı) sözcüğünün "övüngen, palavracı" anlamına gelen mecazi kullanımından türetilmiştir.

ÜTOPYA ADASININ RESMİ[1]

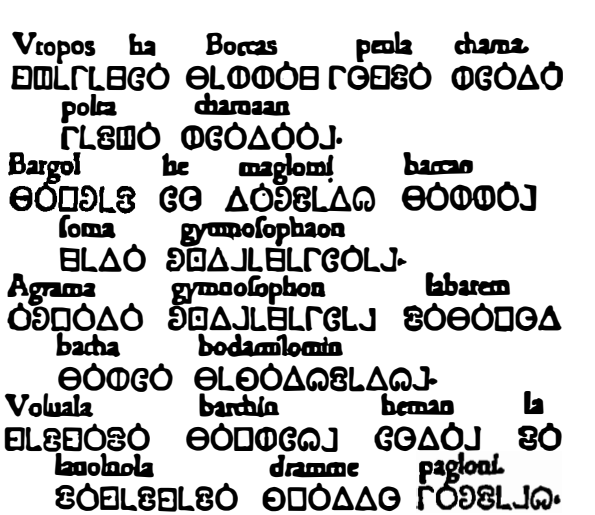

[1] Ütopya adasının bir tür haritası olan bu resim, ünlü ressam Hans Holbein'ın kardeşi Ambrosius Holbein'ın eseridir.

ÜTOPYA'NIN ALFABESİ[1]

ÜTOPYA DİLİNDE BİR DÖRTLÜK

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y

[1] Bu alfabe *Ütopya*'nın 1517 edisyonuna eklenmiştir.

BU DİZELERİN TAM TERCÜMESİ

Zamanında ada bile değilken, adaya dönüştürdü beni komutan Utopus.
Felsefesi olmayan tek ülkeyken yeryüzündeki bütün ülkeler içinde
Bir felsefe devleti kurdum ölümlülere.
Seve seve paylaşıyorum elimdekileri, isteyerek kabul ediyorum daha iyilerini.

THOMAS MORE PETER GILES'I SELAMLAR[1]

Sevgili Peter Giles, yaklaşık bir yıla yakın bir gecikmeden sonra, Ütopya devleti hakkında yazdığım bu kitapçığı sana göndermeye neredeyse utanıyorum; eminim sen bunun bir buçuk ay içinde elinde olacağını ümit ediyordun. Çünkü hem bu çalışmamda hiç kaynak sıkıntısı çekmediğimi hem de bulduklarımı bir araya getirmek için öyle fazlaca kafa yormadığımı gayet iyi biliyorsun.[2] Bütün yapmam gereken, seninle birlikte Raphael'i dinlediğimiz sırada onun anlattıklarından aklımda kalanları tekrarlamaktan ibaretti. Üstelik belagatle falan da uğraşmama gerek yoktu, çünkü Raphael'in konuşması bir çırpıda ve irticalen geliştiğinden, üslubu süslü değildi. Sonra senin de bildiğin gibi Raphael Latince-

---

[1] Thomas More'un bu mektubu, 1516 edisyonunda *praefatio* (eserin önsözü) olarak yer alır. Mektubun gönderildiği, 1486-1533 yılları arasında yaşamış olan Peter Giles (Petrus Aegidius ya da Gillius) Antwerpli tanınmış bir aileye mensuptu.

[2] Konu bulmak (*inventio*) ve konuyu uygun şekilde düzenlemek (*dispositio*) klasik retorik tekniklerine uygun olarak yazılan eserlerde ya da yapılan konuşmalarda temel ilkedir. Üçüncüsü ise, elocutio, yani bulunan ve düzenlenen konuyu uygun bir üslupla ifade etmektir.

den çok Yunancanın üstadı bir adam; dolayısıyla benim dilim onun o özensiz, yalın üslubunu ne kadar andırırsa aslına o kadar sadık kalacaktı ki, benim de bu çalışmada asıl önem verdiğim, mecbur olduğum ve yaptığım şey konuşmanın aslına sadık kalmak.[1]

Evet, sevgili Peter, kabul ediyorum, elime epeyce hazır malzeme geçtiğinden hiç sıkıntı çekmedim, öyle ki adeta benim yapacağım pek bir iş yoktu. Yoksa düşünüp bu tür bir konu bulabilmek ve bu konuyu belirli bir düzene oturtabilmek, ciddi ciddi bir zaman ve emek harcamayı gerektirir, yazarı oldukça yetenekli ve bilgili olsa bile fark etmez. Zaten konuyu böyle olduğu gibi değil de belagatle yazmam gerekseydi buna ne zaman harcayabilirdim ne de emek. Ama madem kan ter içinde kalıp yorulacağım bu tür dertlerden kurtulmuştum, yapmam gereken tek bir iş vardı; o da işittiklerimi basitçe kaleme almak, bu da öyle zor bir iş değildi. Evet, yapacağım iş zor olmasına zor değildi, ama başka işlerden buna ayıracak neredeyse hiç zamanım olmuyordu ki. Sürekli mahkemede dava peşindeyim, kâh bunları savunuyor, kâh dinliyor, kâh arabuluculuk edip sonlandırıyor, kâh yargıçlığını üstlenip bir hükme bağlıyorum; bu arada

[1] Kaynak edisyondaki metinde paragraf yoktur. Bu çevirideki paragraflar, yorumlarına başvurulmuş kaynaklardaki Latince metin düzeni esas alınarak ayrılmıştır.

gerek nezaket, gerekse iş icabı birilerini ziyaret ediyor, hemen hemen bütün günümü dışarılarda başkalarına harcıyorum, kalanını da aileme. Anlayacağın bana, yani çalışmalarıma hiç zaman kalmıyor. Çünkü eve döndüğümde de kâh eşimle hoşbeş ediyor, kâh çocuklarla gevezelik ediyor, kâh hizmetkârlarıma bir şeyler söylüyorum. Ben bütün bunları görevlerim arasında görüyorum, çünkü böyle olmalı; bir insan evinin yabancısı olmak istemiyorsa bu bir zorunluluk. İster doğa çıkarmış olsun karşınıza, isterse tesadüfler ya da isterse kendi seçiminiz olsun, yaşamınızı birileriyle paylaşıyorsanız, kendinizi bütün içtenliğinizle şartlara uydurmalı ve onlara gereken özeni göstermelisiniz, tabii yakınlık göstereceğim derken kimsenin ahlakını bozmadan, hoşgörülü olacağım derken hizmetkârlarınızı efendiniz haline getirmeden. İşte sözünü ettiğim bu gaileler arasında günler akıp gidiyor, hatta aylar, yıllar.

E, peki, biz ne zaman yazacağız? Ama henüz uykudan hiç söz etmedim, bir de yemekten; öyle ki çoğu insanın sadece şu uykuya ayırdığı zamanın bile haddi hesabı yok, oysa ömrümüzün yarısını alıp götüren bir şey bu. Bense ancak uykudan ya da yemekten çaldığım vakti kendime ayırabiliyorum. Evet, bu vakit çok az ve çok yavaş işliyor, ama öyle bile olsa yine de bir ara bir şeyler bitirebildim. İşte, sevgili Peter, sonunda sana *Ütopya*'yı yolladım, okuyasın ve atladığım bir şeyler olmuşsa beni uyarasın diye. Belleğim

konusunda kendime güvenmiyor değilim (keşke bu pek kötü sayılamayacak belleğim kadar yeteneğim ve bilgim de olsa), buna rağmen kendimi rahat hissetmiyorum, çünkü gözümden hiçbir şey kaçmadığından eminim diyemem. Zaten şu bizim oğlan, John Clement[1] de zihnime şüphe tohumları ekti. Senin de bildiğin gibi, o da orada bizimleydi,[2] çünkü bir şeyler kazanabileceği konuşmalara her zaman katılmasını istiyorum ondan; öyle ki hem Latin edebiyatında hem de Yunan edebiyatında yavaş yavaş boy atmaya başlayan bu genç fidandan gün gelecek olgun meyveler dereceğimizi ümit ediyorum. Neyse, hatırladığım kadarıyla Hythlodaeus bir ara Anydrus Nehri'nin üstündeki Amaurotus[3] köprüsünün beş yüz adım[4]

[1] John Clement (Ioannes Clemens): John Colet tarafından kurulan humanist gramer okulunun (St. Paul's School) ilk öğrencilerinden. 1514 yılında More'un himayesine girdi ve öğrencisi oldu, daha sonra ülkenin tanınmış hekimleri arasında yer aldı.

[2] Raphael'in konuşması sırasında.

[3] More'un *Ütopya*'sındaki coğrafyalar ve kentler de hayali isimler taşır. Bunlardan biri olan Amaurotus, Penelope'nin rüyasında gördüğü Athene'yi betimlemek için Homeros'un kullandığı Yunanca amauros (karanlık, soluk, loş, bulanık, ışıksız, belli belirsiz; gizemli, bilinmez) sıfatından türetilmiştir. Rüya Kent olarak çevrilebilir. Turner (tr.) 1984: 118. Yunanca ἄνυδρος (susuz) kelimesinden türetilen Anydrus, "Susuz Nehir" anlamına gelir. Kimi özelliklerinin Thames Nehri'nin özellikleriyle örtüştüğü düşünülmüştür. Bkz. Robinson (tr.) 1935: 127, n.1.

[4] *Passus*: Romalılarda uzunluk ölçüsü; 1.48 m.

uzunluğunda olduğunu söylemişti ya, bizim John onun iki yüz adımını atmam gerektiğini, çünkü orada akan nehrin genişliğinin üç yüz adımdan daha fazla olamayacağını belirtiyor. Bu yüzden senden rica ediyorum, belleğini bir yokla. Yok, sen de onunla hemfikirsen, her ikinizin düşüncesini ben de kabulleneceğim ve yanıldığımdan emin olacağım. Ama hatırlayamazsan, aklımda kalan rakamı yazdığım gibi bırakacağım; çünkü bu kitapta yanlış bir şey olmamasına çok büyük özen gösteriyorum, eğer ikircikli bir şey varsa, o zaman ben yalan söylemiş sayılmam, bana söylenen yalanı[1] dile getirmiş olurum; kurnaz olmaktansa iyi olmak evladır.

Bu konuyu şahsen ya da mektupla Raphael'in kendisinden öğrenirsen sıkıntımız kolayca çözümlenmiş olur. Aslına bakarsan bir şekilde onunla görüşmen gerekecek, çünkü bizi ilgilendiren başka bir sorun daha ortaya çıktı; nasıl oldu bilmiyorum, ya benim bilgisizliğimden, hatamdan kaynaklandı, ya senin ya da Raphael'in. Çünkü şu Ütopya yeni dünyanın neresinde yer alıyor diye aklımıza gelip de bir türlü kendisine sormadık, o da hiç bahsetmedi. Bu dalgınlığımın bedelini ödemek için gerekirse üstüne bir de para veririm, hem de yüklüce, çünkü bu kadar çok kafa yorduğum bu adanın bulunduğu denizi bilmemek beni bayağı utandırdı doğrusu. Sonra aramızda

[1] Hythlodaeus'un aktardığı doğru olmayan bilgiyi.

bir iki kişi var ki, içlerinden özellikle dini bütün ve ilahiyat profesörü olan biri Ütopya'ya gitmek için nasıl yanıp tutuşuyor, şaşarsın. Üstelik yeni şeyler görüp bilgisini görgüsünü artırmak gibi öyle boş bir heves, bir merak değil onunki, asıl niyeti bu adada yeni yeni yeşeren dinimizi kutlu bir şekilde besleyip büyütmek. Hatta bu iyi niyetini gerektiği şekilde hayata geçirebilmek adına, Papa'nın onu oraya göndermesi ve Ütopyalıların piskoposu olmak için ne gerekirse yapmaya kesin karar vermiş. Bu makama başvurmakta herhangi bir sakınca da görmüyor,[1] çünkü bunun mevki ya da para arzusundan değil, dinine duyduğu saygıdan kaynaklanan ulu bir hırs olduğuna inanıyor.

Bu yüzden senden ricam, sevgili Peter, senin için de uygunsa, Hythlodaeus'u ayarlayıp onunla şahsen görüşmen, yok eğer kentten ayrılmışsa o zaman mektup yazman ve bu eserimde hiçbir şeyin yanlış olmadığını ya da doğrulanması gereken bir şeye ihtiyaç olmadığını kanıtlaman. Belki de en iyisi bu kitabı ona bizzat göstermen. Çünkü bir hata olmuşsa, ondan başka düzeltecek nitelikte kimse yok, gerçi benim yazdıklarımı baştan sona okumadıkça o bile düzeltemez. Ayrıca belki bu şekilde bu kitabı yazmış olmamdan memnun mu oldu, yoksa canı mı sıkıldı, anlayabilirsin de. Öyle ya, kendi hikâyesini kendisi anlatmaya niyetlenmişse, benim yazmamı istemeyebilir. Ben de hiç

[1] Böyle bir terfi kazanmak için çabalarken önceki yerinden de olacağını aklına hiç getirmiyor.

istemem doğrusu, Ütopya devletini halka arz edince,[1] ona ait olan bu yepyeni hikâyenin getireceği şöhreti elinden almış olurum belki, neme lazım.

Gerçi, doğruyu söylemek gerekirse, böyle bir kitabı yayımlama konusunda da tam bir karara varmış değilim.[2] Çünkü insanların beğenileri öyle farklı ki, bazılarının huyları öyle ters ki, ruhları öyle acımasız ki, yargıları öyle saçma ki, her şeye burun kıvıran, nankörlük eden birilerine yararlı olacak ya da hoşlarına gidecek diye bir şeyler yayımlamak kaygısıyla içini yiyip bitirenlerden ziyade, doğal tutkularına kapılıp tatlı ve neşeli bir hayat sürenlerin ben her zaman daha mutlu olduklarını düşünmüşümdür. Birçok insan zaten edebiyattan bihaber, bazısı ise buna hiç önem vermiyor. Kaba insan, baştan sona kaba bir şeyler yazmamışsanız, çok ağır deyip fırlatıp atıyor; ukalalarsa, köhne sözcükler tıkıştırmamışsanız yazınıza, sıradan bulup küçümsüyor. Kimi sadece eski yazarları beğeniyor, kimi sadece kendininkileri. Kimi o kadar ciddi ki, şakaya hiç gelemiyor, kimi o kadar yavan ki, bir tutam tuzu bile kaldıramıyor. Burunlarından kıl aldırmayan öyleleri de var ki, kuduz köpeğin sudan korkması gibi eleştiriden korkuyor. Bazıları da öyle kararsız ki, otururken başka bir şey beğeniyor, kalkarken başka bir şey.

[1] Yani yayımladığımda.

[2] Thomas More kitabının yayımlandıktan sonra nasıl bir tepkiyle karşılanacağını bilmediğinden, endişelidir.

Baksana şu meyhanede pinekleyenlere, şarap kupalarına gömülüp yazarların dehaları hakkında ahkâm kesiyor, ulu bir yetkeyle her bir yazarın eserine hükümler veriyor, öyle akıllarına estiği gibi, adeta sakalından tutup sürürcesine. Bu arada hepsinin koltuğu sağlam tabii, deyim yerindeyse hepsi "menzilin dışında."[1] Her yanı öyle kırpılmış, öyle tıraşlanmış ki bu saygıdeğer efendilerin, tek tüy bulup da şöyle bir el ense çekemiyorsunuz.[2]

Bunlardan başka bir de öyle şükürsüzleri var ki, bir eseri çok beğendikleri halde yazarına biraz olsun minnet duymuyorlar. Muhteşem bir ziyafette gönlünce yiyip içip de midesi tıka basa dolu evine döndüğünde, kendilerini davet etmiş ev sahibine bir tek teşekkürü çok gören görgüsüz misafirlerden farkları yok hiçbirinin. Haydi şimdi gel de damak zevki bu kadar incelmiş, bu kadar farklı beğenisi olan, hatta bu kadar hatırşinas, bu kadar minnet dolu insana, masraflarını bizzat üstlendiğin bir şölen sun bakalım![3]

Ama yine de sen, sevgili Peter, Hythlodaeus'la ilgili söylediklerimi yap. Ancak ondan sonra bu

---

[1] *Extra telorum jactum sedere.* Bkz. Erasmus, *Adagia*, 1.3.93.

[2] Müsabakaya hazırlanan güreşçilere benzetiliyor. Robinson 1551: 11, n. 1.

[3] More kitabının zengin bir şölen olduğunu ima ederken, kitabını acımasızca eleştirecek müşkülpesent okuyucularını da ironik bir dille eleştiriyor.

ikinci sorun üzerine düşünmeye vaktim olur.[1] Gerçi kendisi bu işe rıza gösterse bile –bunca çile çekip kitabı yazdıktan sonra aklım başıma yeni geldi ya, neyse– yayımlama konusuyla ilgili diğer pürüzlerde dostlarımın, özellikle de senin düşüncene başvuracağım. Hoşçakal can dostum Peter Giles, eşine de iyi dileklerimi ilet. Her zamanki gibi sevgini üstümden eksik etme, çünkü ben sana her zamankinden daha fazla sevgi besliyorum.

[1] Kitabı yayımlatıp yayımlatmayacağına ilişkin sorundan söz ediliyor.

BRİTANYALILARIN ÜNLÜ KENTİ LONDRA'NIN SEÇKİN YURTTAŞI VE YARGICI THOMAS MORE TARAFINDAN AKTARILAN SIRADIŞI ŞAHSİYET RAPHAEL HYTHLODAEUS'UN MÜKEMMEL DEVLET MODELİ ÜZERİNE YAPTIĞI KONUŞMA

I. KİTAP

İngiltere'nin[1] aynı adı taşıyan krallarının sekizincisi, bütün krallık erdemlerini haiz, yenilmez kral HENRY[2] kısa bir süre önce Kastilya'nın[3] yüce prensi CHARLES'la[4] oldukça ciddi sonuçlar doğuran bir anlaşmazlık yaşamıştı.[5] Bu anlaşmazlığı

[1] Anglia.

[2] VIII. Henry 1509 yılında, 17 yaşında tahta çıkmış ve humanist ideallerinden ötürü Thomas More'un övgülerini kazanmıştır. Ama sonradan adeta macera olsun diye atıldığı savaşlarla bu övgüleri baltalamıştır.

[3] Kastilya (Castilla): Günümüz İspanya'sının en eski krallığı.

[4] 1519 yılında, Kutsal Roma imparatoru olan Kastilya prensi Charles, babasının ölümünden sonra, 1506 yılında yönetimi devralmış ve Kral Henry'yle aralarında ticari vergiler konusunda ciddi bir anlaşmazlık yaşanmasına neden olmuştu.

[5] Kral Henry'nin kız kardeşi Kastilya kralıyla evlilik aşamasındaydı. Ama Kral son anda kendi çıkarlarını ön plana alıp bu evlilikten vazgeçti. Bunun üzerine İngiliz hükü-

müzakere etmek ve bir karara bağlamak üzere beni elçisi olarak seçti ve Flandria'ya yolladı. Böylece daha yenilerde herkesin alkışları arasında Kral tarafından Temyiz Mahkemesi'ne başhâkim olarak atanan eşsiz şahsiyet Cuthbert Tunstall'ın da hem yol hem de iş arkadaşı oldum.[1] Tunstall'ın meziyetleri hakkında bir şeyler söylememe hiç gerek yok, kaygım bir dostun tanıklığının pek güven telkin etmeyeceği değil tabii, daha çok söz konusu şahsın erdeminin ve bilgisinin benim övgü sözcüklerimin çok üstünde oluşu; ayrıca dünyanın dört bir yanına öyle ün salmış ki, öyle çok tanınıyor ki, bu yüzden deyim yerindeyse *güneşi fenerle göstermek* istemem doğrusu.[2]

Daha önce kararlaştırıldığı üzere, bizi Bruges[3]

---

meti tarafından alınan bir kararla Hollanda'ya, Kral'ın egemen olduğu yörelere yün ihracatı durduruldu. Ama bu olay İngiltere'nin yün ticaretini de olumsuz yönde etkiledi. Bu yüzden İngiliz tüccarların isteği üzerine, 7 Mayıs 1515 tarihinde Flandria'ya bir heyet gönderilip iki ülke arasında tıkanan ticari ilişkilerin yeniden açılabilmesinin yolları aranmaya çalışıldı.

[1] Thomas More ve Erasmus'un dostu olan, ünlü İngiliz rahiplerinden Cuthbert Tunstall (1474-1559). 16 Mayıs 1516'da Temyiz Mahkemesi'nin başına getirilmişti. 1522 yılında Londra Piskoposu, 1529 yılında Durham Piskoposu oldu. İlerleyen yıllarda Canterbury Başpikoposluğu'na atandı.

[2] *Lucernam adhibere in meridie*: Gün ortasında fener yakmak (gereksiz, saçma sapan işlere kalkışmak). Bkz. Erasmus, *Adagia*, 2.5.6.

[3] Belçika'nın kuzeybatısında yer alan Brüj. Batı Flandria'nın

kentinde Prens tarafından görevlendirilen kişiler karşıladı, hepsi seçkin şahsiyetlerdi. Saygıdeğer bir adam olan Bruges valisi heyete öncülük ve başkanlık ediyordu, ama başsözcüleri ve kılavuzları Cassel şehrinin başdiyakozu Georges de Themsecke'di.[1] Kendisi hitabet eğitimi almış olmasının yanı sıra doğuştan belagat sahibiydi, aynı zamanda hukuk alanında da öyle derin bir bilgisi vardı ki, gerek kendine özgü yeteneği, gerekse uzun yıllar edindiği deneyimler sayesinde devlet meselelerine yaklaşım tarzı eşsiz bir deha örneğiydi. Kendileriyle bir iki kez toplantı yaptıktan sonra, belli başlı konularda tam olarak fikir birliğine varamadığımızı anlayınca, Themsecke bizlere veda edip prenslerinin düşüncesini almak üzere birkaç günlüğüne Brüksel'e hareket etti. O ara ben de işim gereği Antwerp'e gittim.

Antwep'te bulunduğum süre içinde sık sık ziyaretime gelen giden oldu, ama bunların arasında bir tek, doğma büyüme Antwerpli olan Peter Giles'e kanım ısındı. Çevresinde büyük güven uyandırmış bir şahsiyetti kendisi ve önemli bir konumdaydı, aslında çok daha önem-

---

başkenti. 9. yüzyılda Kuzey Denizi'ndeki bir körfez üzerine kuruldu ve kısa zamanda ünlü bir ticaret merkezi haline geldi.

[1] George de Theimsecke: Aslen Brugesli ve Cassel şehrinin başdiyakozu. Cassel: Kuzey Fransa'da, Hazebrouck'un kuzeyinde yer alan bir şehir.

lilerini hak ediyor. Bu genç adamın[1] bilgisi mi daha üstün yoksa karakteri mi, karar vermek zor; çünkü mükemmel birisi ve çok iyi eğitim almış, bir de herkese karşı çok nazik. Hakikaten dostlarına karşı o kadar açık yürekli, sevecen ve vefalı ki, ayrıca o kadar içten bir sevgisi var ki, dünyanın hiçbir tarafında onun gibi dostluğun bütün özelliklerine sahip bir adam bulamazsınız. Hiç kimse onun kadar alçakgönüllü, hiç kimse onun kadar yapmacıksız olamaz; onun kadar özünde sadelikle bilgeliği birbirine örmüş insan az bulunur. Dahası öyle hoş sohbet ki, öyle suiniyetsiz bir nüktedanlığı var ki, yurduma, yuvama, eşime ve çocuklarıma duyduğum yakıcı özlem ve onları bir an önce yeniden görebilme arzusu (çünkü evimden ayrılalı dört aydan fazla bir süre olmuştu),[2] bana gösterdiği candan dostluğu ve bal tatlısı muhabbeti sayesinde diniverdi doğrusu.

Günlerden bir gün Antwerp'in sanat şahaseri, en güzel ve en kalabalık kilisesi Azize Maria'da[3] bir ayine katılmıştım. İbadetimi bitirmiş, konukevine geri dönüyordum ki, tesadüfen Peter'ı gördüm, bir yabancıyla laflıyordu. Gençlik yıllarını epeyce gerilerde bırakmış, yüzü güneşten yanmış, upuzun sakallı ve pelerinini şöyle emaneten omuzlarına atmış bir adamdı bu; ifadesinden

[1] Peter Giles o sırada yirmi dokuz yaşındaydı.

[2] 1515 Eylülünün ortalarına denk gelen bir tarihten söz ediliyor.

[3] Antwerp'teki Notre Dame Katedrali.

ve giyiminden bana sanki bir kaptanmış gibi geldi. İşte o sırada Peter da beni gördü, yanıma yaklaştı ve selam verdi. Tam selamına karşılık verecektim ki, beni şöyle yana çekti ve "Şu adamı görüyor musun?" dedi (bir yandan da demin kendisini konuşurken gördüğüm adamı işaret ediyordu). "Bak, bak, şunu," diye yineledi, "ben de tam sana getirmek üzereydim." "Getirseydin," dedim, "seninle gelecekse, başımın üstünde yeri var." "Adamı bir tanısan, bensiz de gelse memnun olurdun," dedi, "çünkü bilmediğimiz halkların ve diyarların hikâyesini onun kadar iyi anlatabilecek bir adam yaşamıyor günümüzde. Eminim anlatacaklarını büyük bir hevesle dinleyeceksin." "Demek ki tahminimde öyle fazla yanılmamışım. Çünkü ilk bakışta o adamın kaptan olduğunu anlamıştım." "Hayır, çok yanılıyorsun," dedi, "evet, denizlere açılmış, ama öyle Palinurus gibi değil, daha çok Odysseus, hatta daha da çok Platon gibi.[1]

[1] Palinurus: Aeneas'ın gemisinin dümencisi (Vergilius, *Aeneis*, 5.833-871). Dümeni başında uyuyakalıp denize düştü. Yüzüp kıyıya çıktı, ama yerliler tarafından öldürüldü. Burada Palinurus'un keşif ruhuna sahip olmadığı, denizciliği meslek olarak seçtiği ima ediliyor. Odysseus (Ulysses): Troia Savaşı'ndan sonra yurduna dönerken uçsuz bucaksız denizde kaybolmuş ve zorunlu olarak yaptığı seyahatlerle Yunan mitolojisinin yabancı diyarları ve insanları en fazla tanıma olanağına sahip olmuş efsanevi kahramanı. Diogenes Laertius'tan edinilen bilgilere göre (3.6.18-19), Platon Akdeniz'i baştan sona dolaşmıştır. Yukarıdaki paragrafta adı geçen seyyahlar arasında

Adı Raphael, soyadı da Hythlodaeus; Latinceyi biliyor sayılır, ama Yunancası mükemmel (kendisini tümüyle felsefeye verdiğinden, Latinceden daha fazla Yunancanın üzerine düşmüş ve felsefe alanında Seneca ve Cicero'nunkiler dışında Latince olarak yazılmış pek bir eserin olmadığını düşünüyor). Yurdundayken (ha bu arada Portekizli kendisi) sahip olduğu babadan kalma bütün mirası arkasında bırakıp[1] dünyayı gezip görme sevdasıyla Amerigo Vespucci'ye[2] katılmış ve şu an dünyanın her tarafında okunan o dört seyahatin son üçünde bizzat bulunmuş ve Vespucci'nin en sadık yoldaşı olmuş, ama o son seyahatte onunla birlikte yurda dönmemiş.[3] Çünkü ne yapıp edip Amerigo'dan izin koparmış ve en son gittikleri Castellum şehrinde[4] bırakılan yirmi

sadece Platon yolculuklarına bilgi edinme amacıyla çıkmıştır.

[1] Kardeşlerine devredip.

[2] Amerigo Vespucci (1451-1512): Portekizli ünlü seyyah. Dört uzun seyahati hakkında ayrıntılı bilgiler içeren *Mundus Novus* ve *Quattuor Americi Vespucci Navigationes* adlı eserler 1507'te yayımlanmıştır. 1497 yılında Güney Amerika'yı (Terra Firma) keşfettiği için Amerika'ya adını vermiştir.

[3] 1504 yılında yaptığı son seyahatinde Vespucci 24 adamını, yanlarına silah ve altı ay yetecek kadar erzak vererek Castellum'da bıraktı.

[4] Güney Amerika'daki Castellum, Gülike'nin (Brezilya, Rio de Janeiro'daki Cape Frio şehri) eski adı. Bkz. Robinson (tr.) 1935: 28, n. 1. Bazı yorumlarda başharfi küçük yazıldığı için Castellum "garnizonda" şeklinde çevrilmiştir. Biz

dört denizcinin arasına katılmayı başarmış. Oralarda, sadece yüreğinin sesine kulak verdiği için kalmış, çünkü tek derdi seyahat etmek, ölmek bile umurunda değil. Şu sözleri adeta diline pelesenk etmiş: "Mezarı olmayanı gökyüzü örter" ve "Nereden giderseniz gidin, göklerdeki tanrılara götürecek yolun uzunluğu aynıdır." Gerçi Tanrı ona merhamet göstermemiş olsaydı bu maceracılığı kendisine çok pahalıya da mal olabilirdi. Her neyse Vespucci ülkesine döndükten sonra, Castellum'daki beş arkadaşıyla birlikte o ülke senin bu ülke benim dolaşmış durmuş. Sonunda, kader bu ya, tesadüf eseri kendini Taprobana'da[1] buluvermiş, oradan ver elini Caliquit.[2] Caliquit'te şansı yaver gitmiş de Portekiz gemileriyle karşılaşmış ve en sonunda ummadığı bir anda yurduna geri dönme imkânını yakalamış.

Peter bunları anlatınca, bana gösterdiği nezaketten ötürü bütün içtenliğimle kendisine teşekkür ettim, çünkü böyle bir adamla sohbet etmekten hoşlanacağımı ve konuşmalarından yararlanacağımı düşünmesi büyük incelikti. Ardından Raphael'e döndüm, karşılıklı selamlaştık ve birbirine yabancı insanların ilk kez karşılaştıklarında hep yaptıkları gibi biraz hava-

---

Robynson'un yorumunu benimsedik.

[1] Seylan: Campanella'nın Güneş Ülkesi'nin bulunduğu ada.

[2] Caliquit (Calicut: Kozhikode): 16. yüzyılda Portekizli gemicilerin uğrak yeri olan, Hindistan'ın güneybatı sahilindeki ünlü liman kenti.

dan sudan konuştuktan sonra doğruca benim kaldığım konukevine gittik. Orada bahçede yeşil çimle kaplı bir kanepeye[1] oturduk ve başladık beraberce laflamaya.

Raphael ilkin, Vespucci'nin ayrılmasının ardından kendisinin ve Castellum'da kalan arkadaşlarının o yöre halkıyla nasıl tanıştıklarını ve tatlılıkla, yavaş yavaş nasıl aralarına karıştıklarını, çok geçmeden de birbirlerine hiç zarar vermeden, hatta zarar vermek şöyle dursun, nasıl içli dışlı bir yaşam sürmeye başladıklarını, üstelik krallarının bile (adamın nereli olduğunu ve adını şu an hatırlayamadım doğrusu) gönlünü kazanıp lütfuna mazhar olduklarını anlattı. Dediğine bakılırsa, kral çok cömert davranıp hem ona hem de o beş arkadaşına bol bol erzak ve araç tedarik etmiş ve yolculukları sırasında (denizden gideceklerse teknelerle, karadan gideceklerse at arabalarıyla seyahat edeceklerdi) en güvendiği kılavuzunu da yanlarına katmış ki, ziyaret etmek istedikleri yörenin diğer krallarının yanına dostane tavsiyelerle rahatça çıkabilsinler. Anlattığına göre böyle günlerce yol aldıktan sonra en nihayet kasabalara, kentlere ve nüfusu kalabalık, refah düzeyi ise hiç de fena olmayan ülkelere ulaşabilmişler. Çünkü ekvator kuşağının altında, her iki yanda boydan boya uzanan ve neredeyse güneşin bütün yörüngesiyle kucakladığı ve bitmez tüken-

[1] Tahta sıra, bank.

mez bir ateşle yanıp kavrulan alabildiğine geniş çöller varmış. Bir sefillik, bir ıssızlık hâkimmiş her yana, kaba ve hammış her şey, vahşi hayvanların, yılanların meskeni olmuş buralar, bir de hayvanlar kadar vahşi ve hayvanlar kadar tehlikeli yerlilerin. Ama sonra şöyle uzunca bir yol gittikten sonra yavaş yavaş her şey daha yumuşuyormuş. İklim daha ılıman, güneşin ısısı daha katlanılır hale geliyormuş, devasa canlılar daha az vahşi görünüyormuş, en sonunda da halklar, kentler, kasabalar çarpıyormuş gözünüze; kendi aralarında ya da komşularıyla sürekli alışverişte bulundukları gibi, gerek karadan gerekse denizden, kendilerine çok uzak ülkelerle de ticaret yapıyormuş burada yaşayanlar. İşte Raphael ve arkadaşları ancak bu yörelerde seyahat olanağı bulabilmişler ve oraya buraya gidip pek çok ülke görmüşler. Çünkü her an seyahate hazır bir gemi varmış ve hem o hem de arkadaşları istedikleri gemiye seve seve kabul ediliyorlarmış.

Dediğine göre, ilk gittikleri yerlerde altları dümdüz olan gemiler görmüşler, birbirine eklenmiş papirüs yapraklarından ya da sazlardan yelkenleri varmış bu gemilerin; başka yörelerde bu yelkenler deriden yapılıyormuş. Daha uzaklarda sivri omurgalı, çadır bezinden yelkenleri olan gemilere rast gelmişler, her bakımdan bizimkilere benziyormuş bunlar. Denizciler dalgaları ve rüzgârları idare etmede oldukça ustaymış, ama dediğine bakılırsa tamamen bihaber olduk-

ları pusulayı nasıl kullanacaklarını kendisinden öğrendiklerinde ona minnettar kalmışlar. Sırf bu sebepten önceleri korkarak denize açılıyor ve yazdan başka mevsime de pek güvenmiyorlarmış. Ama bu mıknatıs taşı onlara öyle bir güven aşılamış ki, kış mevsimini bile artık hiçe sayıyorlarmış, yani aslında tehlikeden uzak olduklarını sanırken tamamen düşüncesizce davranıyorlarmış. Çünkü Raphael'e göre işlerine çok yaradığını düşündükleri bu aleti bu kadar tedbirsizce kullanmaya devam ederlerse, sonunda başlarına büyük belalar açacak bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaklar.

Raphael'in gezip gördüğü yerlerle ilgili anlattıklarını bu şekilde tekrarlamak çok uzun sürecek, zaten kitabımızın amacı da bu değil. Belki başka bir çalışmada bütün bunlara değinirim, özellikle bilinmesinde fayda gördüğüm şeylere ve her şeyden öte uygar bir yaşam süren uluslar hakkında onun yaptığı doğru ve sağduyulu gözlemlere. Çünkü bu tür konularda biz büyük bir hevesle sorular soruyorduk, o da seve seve sorularımızı yanıtlıyordu; ha bu arada canavarlarla ilgili herhangi bir araştırmaya girişmedik, ne de olsa onların artık bir haber değeri yok. Sonuçta Scyllalar, yırtıcı Celaenolar, insan yiyen Laestrygonlar ve bu türden devasa yaratıklar hemen hemen her yerde karşınıza çıkabilir,[1] ama sağlıklı

[1] Scylla: Denizcileri yutan kadın biçimli, altı başlı canavar.

ve bilgece yönetilen halklara öyle kolay kolay her yerde rastlayamazsınız. Raphael bu yeni keşfettiği halkların arasında rastladığı birtakım yanlış politikaları anlatırken bazı öyle bilgece yasalardan söz etti ki, bunları örnek aldığımız takdirde kendi kentlerimizin, halklarımızın, soylarımızın ve krallıklarımızın yaptığı hataları düzeltebiliriz. Yalnız, dediğim gibi, bütün bunlara başka bir çalışmamda değinmem daha uygun olacak. Şimdi sadece Ütopyalıların gelenekleri ve kurumları hakkında bize anlattıklarını iletmek istiyorum. Ama ilkin sohbetimizin seyri içinde, Raphael'i birdenbire bu bahse konu olan devletten söz etmeye iten nedeni açıklamam gerekir: Raphael hem bizlerde hem de gezip gördüğü o yörelerde varolan bazı kusurları (hiç kuşkusuz böyle kusurlar her iki tarafta da fazlasıyla mevcuttu) bir mantık çerçevesi içinde irdelerken ve aynı zamanda hem bizlerin hem de söz konusu yörelerin aldığı birtakım sağduyulu tedbirlerden bahsederken, bildiği bütün bu halkların âdetlerini ve yasalarını sanki bütün ömrünce oralarda yaşamış biri gibi öyle iyi anlatmıştı ki, Peter ona hayran kaldı ve "Sevgili

---

Celaeno: Başları ve gövdeleri kadın biçimli, kuyrukları, kanatları ve pençeleri kuş biçimli yırtıcı yaratıklardan (Harpya) biri. Laestrygon: İnsan yiyen canavarlar. More burada, Yunan ve Roma'da efsanevi yolculukların ayrılmaz parçası olan mitolojik yaratıklardan alaycı bir dille söz ediyor, dolayısıyla sadece keşif değeri olan seyahatlerin bir değeri olduğunu ima ediyor.

Raphael," dedi, "nasıl oldu da oralarda bir kralın maiyetine girmedin, şaştım doğrusu; eminim onların hiçbiri senin gibi bir adamı asla kaçırmak istemezdi. Çünkü gidip gördüğün yerlerden ve halklardan edindiğin bilginle ve deneyimlerinle oradaki insanları bir yandan eğlendirir, bir yandan da kendini zevkle dinlettirirken verdiğin örneklerle ve öğütlerle onlara öyle faydalı olurdun ki! Hatta bu yolla servetine servet katar, eşinin dostunun geçimine büyük katkı sağlardın."

"Akrabalarıma karşı sorumluluğum yok," diye karşılık verdi Raphael, "çünkü onlara olan sorumluluğumu yeterince yerine getirdiğimi düşünüyorum. Pek çok insan ancak yaşlanınca veya hastalanınca elindekilerini başkalarına bırakır, o da istemeye istemeye, artık bunları elinde tutamayacağını anladığından; oysa ben henüz sağlıklıyken, hatta dipdiriyken ve gençken bütün varımı yoğumu akrabalarım ve dostlarım arasında paylaştırdım; sanırım yaptığım bu iyilikten memnun olmuşlardır ve onlar için kendimi bir krala köle kılmamı benden istemeyecek ya da beklemeyeceklerdir."

"İyi söylüyorsun da," dedi Peter, "ben sana bir krala köle ol demedim ki, maiyetine gir dedim." "Maiyetinde olmakla köle olmak arasında sadece bir hece farkı var,"[1] diye yanıtladı Raphael. Bunun

[1] Latince *servire* (köle olmak)ve *inservire* (maiyetinde olmak) fiileri arasındaki anlam farkına ve yazılıştaki *in-* hecesine dikkat çekiliyor.

üzerine Peter, "Sen ne dersen de bunun adına, ben ancak bu şekilde senin başkalarına özel ya da genel anlamda yararlı olacağını düşünüyorum, senin de ancak bu şekilde daha mutlu bir yaşama kavuşacağını."

"Ruhumu bu kadar irkilten bir yaşam tarzı beni mutlu edecek, öyle mi?" dedi Raphael, "Oysa şimdi istediğim gibi yaşıyorum, böyle bir şeyi o mor giysili saraylıların söylese söylese ancak birkaçı söylebilir. Hem iktidardakilerin dostluklarını kazanmak için etraflarında dolanan onca adam varken, benden ya da bana benzeyen birilerinden mahrum kalmaları, inan, onlar için çok büyük bir kayıp olmayacaktır."

O sırada ben lafa karıştım, "Anlaşılan, sevgili Raphael," dedim, "senin derdin ne para ne iktidar; ben sahiden seninle aynı düşüncedeki adamlara büyük saygı duyarım ve onları dünyanın en güçlü insanları olarak görürüm. Ama böyle bir şey seni kişisel olarak rahatsız etse bile, dehanı ve gayretini kamu işlerine harcasaydın, düşünüyorum da o soylu ruhuna ve felsefeci yaradılışına ne uygun bir şey yapmış olurdun. Bu hizmeti de en iyi şekilde ancak büyük bir kralın meclisine katılarak, onu dürüst ve şerefli eylemlerde bulunmaya teşvik ederek (bunu yapacağından da adım gibi eminim) gerçekleştirebilirdin. Çünkü bütün iyilikler ya da kötülükler bir kraldan neşet eder ve adeta hiç tükenmeyen bir kaynaktan fışkırırcasına dalga dalga bütün halka yayılır. Birçok konuda

deneyimsizsin belki, ama sende öyle kusursuz bir bilgi birikimi var ki, dahası bilginin olmadığı konularda bile öyle yeteneklisin ki, herhangi bir krala mükemmel bir danışman olabilirsin."

"İki defa yanıldın sevgili More," dedi Raphael, "ilk yanılgın benimle ilgili, ikincisi ise meselenin özüyle. Çünkü bana atfettiğin gibi bir yeteneğim yok; eğer böyle bir yeteneğin en üst derecesine sahip olmuş olsaydım bile, işlere dalıp huzurumu kaçırınca yine topluma en ufak bir hayrım dokunmazdı. Çünkü her şeyden önce kralların büyük çoğunluğu barış tesis edebilecek sanatlardan çok savaş sanatlarına düşkün (ben de bu sanatlardan hiç anlamam, anlamak da istemem), çoğu da payına düşen ülkeyi iyi yöneteceğine, caiz olsun olmasın her türlü yola başvurup bütün gayretini yeni krallıklar elde etmeye harcıyor. Ayrıca krallara danışmanlık yapanların istisnasız her biri ya sahiden çok şey bildiklerinden kimseye minnet etmiyorlar ya da sadece bilir göründüklerinden kimsenin öğüt vermesini istemiyorlar. Buna rağmen kralın gözdesi adamların en saçma deyişlerine onay verip alkış tutuyorlar ve bunlardan medet umup kralın gözüne girebilmek için ne gerekiyorsa yapıyorlar. Aslına bakarsanız her insanın kendi icatlarıyla övünmesi doğal bir içgüdü. Bu yüzden kargaya yavrusu şirin görünür, maymuna da yavrusu güzel gelir.

İşte başkalarının düşüncelerini kıskanan ve sadece kendi düşüncelerine değer veren bir mec-

liste, bir insan başka çağlarda okuduğu ya da başka yerlerde yaşandığını gördüğü bir şeyi anlatmaya kalksa, onu dinleyenler kendi felsefelerinin bütün itibarının ayaklar altına alındığı, o andan itibaren kendilerine birer aptalmış gibi davranılacağı hissine kapılır ve anında eskilerin düşüncelerinden bir şeyler bulup karşısındakinin görüşünü çürütmeye çalışırlar. Bu da yetmediğinde o zaman şu bahaneye sığınır: 'Bunlar atalarımızın kabul ettiği düşünceler,' derler, 'keşke bizler de onlar kadar sağgörülü olabilsek.' Böyle söyledikten sonra da meseleye son noktayı muhteşem şekilde koymuş gibi yerlerine otururlar. Sanki herhangi bir konuda atalarından daha bilge biri çıkarsa kıyametin büyüğü kopacak, yani lafın kısası, bir yandan atalarımızdan kalan mükemmel düşüncelerin yok olup gitmesine dünden hazırız, öte yandan biri çıkıp da falan konuda daha akıllı uslu bir düşünce ortaya attığında, hemen atalarımızın düşüncesinin kulpundan tutup can havliyle ona yapışırız. Dünyanın her tarafında böyle bir dolu, ipe sapa gelmeyen ve budalaca fikirlerle sıkça karşılaşmışımdır, hatta bir keresinde İngiltere'de de."

"Sahi mi," dedim, "benim memleketimde de bulundun mu?" "Evet," dedi, "birkaç ay kaldım orada; batıda yaşayan İngiliz halkın krallarına karşı başlattığı iç savaşın üzerinden fazla zaman geçmemişti daha, hani ayaklanan insanların

yürekler acısı katliamıyla son bulan o savaşın.[1] O dönemde kardinal ve Canterbury[2] başpiskoposu olan saygıdeğer peder John Morton'a[3] çok şey borçluyum, kendisi aynı zamanda İngiltere'nin Lordlar Kamarası Başkanıydı, sevgili Peter (More kimden söz ettiğimi iyi bilecek); saygın bir otoritesi vardı, ama bir o kadar da ulu bir bilgeliği ve erdemi. Orta boylu bir adamdı ve ilerlemiş yaşına rağmen hiç çökmemişti. Bakışları korku değil, saygınlık uyandırırdı. Ciddi ve ağırbaşlı görünse de kolayca anlaşabileceğiniz bir yapısı vardı. Bir maruzatı olup da kendisine başvuranlara kırıcı olmamaya özen göstererek, sertçe çıkışmaktan bazen çok büyük keyif alırdı, bakalım nasıl bir zekâ sergileyecekler, ruhları soğukkanlı mı, değil mi anlamak için böyle yapardı; küstahlığa kaçmadığı ölçüde özü sözü bir olanları beğenir ve ancak bu kişilikteki insanların kamu işlerinin üstesinden gelebileceğine inanır, onları bağrına basardı. Konuşması zarif ve etkileyiciydi, hukuk alanında engin bir bilgisi vardı, eşsiz bir kav-

[1] VII. Henry'nin vergi uygulamaları, İngiltere'nin güneybatısındaki Cornwall halkının isyanına neden oldu. Cornwall ordusu 1497 yılında Londra'ya girdi, çıkan savaşta (Blackheat Muharebesi) isyancılar katledildi.

[2] Latince Durovernum Cantiacorum adı verilen Canterbury, İngiltere'nin güneydoğusunda, Kent'in güneyinde bulunur.

[3] John Morton (y. 1420-1500): Canterbury Başpiskoposu (1486-1500). VII. Henry tahta çıktığında Morton Kral'ın başdanışmanı oldu (1486), daha sonra Lordlar Kamarası başkanlığına getirildi (1487); 1493'te ise Kardinal oldu.

rayışa sahipti ve müthiş bir belleğe. Doğuştan gelen bu yeteneklerini aldığı eğitim ve edindiği deneyimlerle mükemmelleştirmişti. Kral'ın onun kararlarına çok güvendiği belliydi ve İngiltere'de olduğum sırada adeta bütün devleti sırtında taşıyordu. Daha gençliğinin baharında okuldan çıkıp saraya girmiş ve bütün ömrünü ciddi meselelerle uğraşarak geçirmişti. Defalarca kaderin sillesini yemiş, yaşadığı onca büyük tehlike arasında olaylara nasıl sağduyulu yaklaşılabileceğini iyi öğrenmişti; zaten yaşayarak edindiğiniz sağduyuyu öyle kolay kolay yitirmezsiniz.[1]

Tesadüfen bir gün onun sofrasında bulundum; rahip sınıfından olmayan bir adam vardı orada, ülkenizin yasalarını hinliğine yalayıp yutmuş biriydi. Bir ara fırsatını bulup o dönemde hırsızlara uyguladığınız katı yaptırımları öyle hararetle savunmaya başladı ki! Anlattıklarına bakılırsa hırsızlık suçu işleyenler ülkenin dört bir yanında idam ediliyormuş, hatta bir keresinde de tek bir darağacına yirmisi birden asılmış. Ama 'Hayretler içindeyim,' diyordu, 'idamdan kurtulsa kurtulsa ancak birkaçı kurtulabildiği halde, nasıl oluyor da hâlâ her yanda pıtrak gibi bu kadar hırsız bitiyor.' Dayanamayıp lafa girdim ve Kardinal'in huzurunda serbestçe konuşma cesareti gösterip 'Bunda anlaşılmayacak bir şey yok ki,' dedim, 'hırsızlara uygulanan bu ceza aslında

[1] Yaklaşık olarak 1497 yılından söz edilmektedir.

hiçbir hukuka sığmaz, kamuya da pek yararı yok. Çünkü bakın hırsızlık yapandan intikamınızı bu kadar zalimce aldığınız halde, insanları hiçbir şekilde bu işten vazgeçiremiyorsunuz. Adi hırsızlık bir insanın kellesini uçuracak kadar büyük bir suç sayılamaz; geçimini bir şekilde karşılayamayan insana ne kadar büyük ceza verirseniz verin onu hırsızlıktan alıkoyamazsınız. Sırf sizin memleketinizde değil, dünyanın ne tarafında olursa olsun bu tür bir yaptırım uygulayanlar, bana öğrencilerine bir şeyler öğretmek yerine dayak atmaya hevesli zalim hocaları çağrıştırır. Çünkü hırsızlık yapana ağır ve korkunç cezalar vermeden önce, insanlara yaşamını idame ettireceği imkânlar sunarsanız, hiç kimseyi ölümü bile gözü almak pahasına hırsızlık yapmak zorunda bırakmazsınız, üstelik sonuçta kazançlı çıkan yine siz olursunuz.'

'Bu sorunu çoktan hallettik,' dedi, 'insanların geçimini sağlayacak onca el sanatı, ziraat alanında onca iş var, ama onlar kötü yollara düşmeye dünden hazırlar.' 'Bu işten öyle kolayca yakanızı sıyıramazsınız,' diye yanıt verdim, 'çünkü en başta gerek dışarıda gerekse içeride yaşanan savaşlardan evine yurduna sakat dönenleri unutuyorsunuz, örneğin geçenlerde Cornwalllularla[1]

[1] Cornwall (Cornubia): İngiltere'nin güneybatısındaki yarımadada yerleşik eski bir kontluk.

yaptığınız ya da daha önce Fransa'yla[1] giriştiğiniz savaşlarda, insanlar kendi ülkesi ya da kralı uğruna kollarından bacaklarından oldular, şimdi ne eski mesleklerini sürdürecek halleri var ne de yenilerini öğrenecek.' 'Hadi bunları geçtik diyelim,' diye söze devam ettim, 'ne de olsa savaşlar ara sıra vuku bulan hadiseler. Her gün gözümüzün önünde cereyan eden olaylara bir bakalım. Elini hiçbir işe atmadan yaşayıp giden ve asalak gibi başkalarının sırtından geçinen sürüsüne bereket soylu var. Düşün ki bunlar arazilerini kiraya verdikleri çiftçilerin kiralarını artırarak sürekli kanlarını emiyorlar. (Zaten cimrilik ettikleri tek konu da bu, yoksa başka her fırsatta ceplerinde tek kuruş kalmamacasına har vurup harman savurabiliyorlar.) Üstelik yaşamları boyunca geçimini sağlayacak tek bir sanat bile öğrenmemiş onca aylak sürüsünü de kuyruk gibi peşlerinde dolaştırıyorlar.[2] Ama efendileri ölünce ya da kendileri hastalanınca, bunlar anında kapı dışarı ediliveriyorlar. Çünkü soylular hastaları değil, aylakları besler, hem ölen efendinin mirasçısının da, en azından ilk başlarda, bunca baba yadigârı adamı besleyecek hali olmaz. Bu durumda hizmetkâr ya şiddetli bir açlık çekecek ya da şiddetle çalıp çırpacaktır. Başka ne yap-

[1] Gallia.

[2] Evlerde çalışan hizmetliler ya da bir lorda bağlı olarak çalışan paralı askerlerden söz edilmektedir.

sın? Orada burada dolanıp bir parça giysisinden, bir parça sağlığından olunca, bakımsızlıktan kir pas içinde kalıp da paçavraya dönünce üstü başı, artık ne mevki sahipleri tenezzül buyurup bir iş verir ona ne de köylüler böyle bir şeye cesaret eder. Çünkü çok iyi bilirler ki, hiçbir iş yapmadan zevküsefa içinde, el bebek gül bebek yetiştirilen, kılıcını kalkanını hiç yanından eksik etmeden o küstah ifadesiyle etrafına tepeden bakarak ve kendinden aşağıdakileri hor görerek dolanan bu adamın eline ne kazma kürek yakışır ne de beş kuruşluk yevmiyeye ve boğaz tokluğuna bir yoksulun kapısına kul olur.'

Bunun üzerine adam lafa atıldı, 'Hayır, hiç de öyle değil; biz özellikle bu tür adamları koruyup kollamalıyız. Çünkü bunların doğası bir işçiden ya da bir çiftçiden daha cüretkâr ve daha soylu. Dolayısıyla bir savaş falan çıktı mı, ordunun eli ayağı olurlar.'

Bunun üzerine ben, 'Yani', dedim, 'demen o ki savaş uğruna hırsızları koruyup kollayalım. Çünkü böyle adamlarınız oldukça hırsızınız da hiç bitmeyecek. Aslında hakkın var, hırsızlar hiç de fena asker olmaz doğrusu, askerler de hırsızlık konusunda hiç de tabansız değiller, e öyleyse bu iki meslek birbirine çok uygun. Ama bilin ki, siz daha sık yaşıyorsunuz diye bu dert sırf size özgü değil, bütün milletler bundan mustarip. Örneğin Fransa, bu derdi yetmiyormuş gibi bir de belanın belası bir başka durum yaşıyor. Barış

zamanında bile (tabii buna barış diyebilirseniz) bütün ülke paralı askerlerle dolmuş, ablukaya alınmış, sizin şu aylak hizmetkârları besleme mantığınıza benzer bir mantıkla dışarıdan getirilmiş hepsi.[1] Görüyorsunuz ya, bilge geçinen birtakım budalalar, ellerinin altında tercihen kıdemli askerlerden oluşan sağlam ve güçlü bir ordu oldu mu, kamu güvenliğinin garanti altına alınacağını sanıyor, çünkü eğitimsiz askerlere hiç güvenmiyor; bu yüzden zaman zaman savaşmak için bahaneler yaratıyorlar ki, askerleri deneyim edinsin ve insanlar yok yere boğazlansın, böylece Sallustius'un şu çok yerinde deyişiyle,[2] elleri ve zihinleri işliyor, miskin miskin oturmaktan paslanmıyorlar. Ama Fransa bu vahşi hayvanları beslemenin ne belalı bir iş olduğunu acı bir deneyimle de olsa sonunda öğrendi. Romalıların, Kartacalıların, Suriyelilerin ve daha yüzlerce ulusun tarihi de böyle örneklerle dolu. Ellerinin altındaki hazır orduları, fırsatını yakaladığı anda sadece kendi imparatorluklarını değil, topraklarını, hatta kentlerini bile defalarca enkaza çevirdi. Böyle bir uygulamanın ne kadar gereksiz olduğu da ortada, çünkü beşikten itibaren orduda eğitim gören Fransız askerleri öyle böbürlenip de sizin toplama askerleriniz karşısında hep üstün geldiklerini iddia etmi-

[1] Özellikle İsviçre ve Alman piyadeleri

[2] Salustius, *Bellum Catilinae*, 16.3.

yorlar; neyse, bu konuda daha fazla konuşmak istemiyorum, çünkü şu an burada bulunanlara yağ çekiyormuşum gibi gelebilir.[1] Öte yandan sizin o kentli esnaflarınızın ya da o kaba, taşralı çiftçilerinizin soyluların aylak uşaklarından öyle korkup çekineceklerini hiç sanmıyorum, yeter ki bu uşakların fiziksel görünümü ruhlarındaki dayanıklılığı ve gözüpekliği yansıtacak kadar güçlü ve geçim derdi yüzünden cesaretleri henüz kırılmamış olsun. Yani şunu demek istiyorum, bu adamlara hayatlarını kazanacakları bir meslek öğretilince, zorlu işlere koşulunca hemen yorulacaklar diye korkmanın bir anlamı yok, çünkü bir zamanlar bunların bedenleri sapasağlam ve güçlü kuvvetliydi (zaten soylular da böyle tipleri seçip yozlaştırmaya değer bulur), ama tembel tembel oturmaktan hamlaştı ya da hafif işlere koşulmaktan pelteleşti. Hakikaten, ne olursa olsun asıl mesele savaştan çok barış olduğuna göre, toplumun ani bir savaş beklentisiyle –ki toplum istemezse zaten savaş çıkmaz– barışı zora sokacağını bile bile bu tür insanlardan oluşan bir güruhu beslemek gibi bir derdi olduğuna hiç inanmıyorum. Ama yine de insanları hırsızlık yapmaya zorlayan nedenler sadece bunlar değil.

[1] İngilizler 1346, 1356 ve 1415 yıllarında yapılan Fransızlara karşı savaşlarda büyük başarılar elde etmiştir. More burada savaş zamanı ülkenin yurttaşlarından oluşturulan orduları, her an savaş eğitimi gören ve paralı askerlerden oluşan ordulara her zaman yeğ tuttuğunu vurguluyor.

Çok daha önemli başka bir sebep var ve anladığım kadarıyla bu da sırf sizin ülkenize özgü.'

Bunun üzerine, 'Nedir o?' diye sordu Kardinal.

'Koyunlarınız,' dedim, 'bir zamanlar o uysal, o azla yetinen hayvanlar, duyduğuma göre şimdi insanları bile yutacak kadar açgözlü ve vahşi olmuş. Tarlaları, evleri, kasabaları harabeye çeviriyor, insanından ediyormuş. Çünkü krallığınızın en kaliteli ve bundan ötürü de en pahalı yünlerini üreten yörelerinde soylular ve mevki sahipleri, hatta şu hatırı sayılır sayıda manastır başrahibi, yani kutlu insanlar, ata yadigârı çiftliklerinden gelen eski kiralardan ve kazançlarından artık memnun değiller, öyle aylak aylak, refah içinde bir yaşam sürmekten de keyif almıyorlar, halkın yararına bir şey yapamadık, bari zararına bir şeyler yapalım diyorlar ve bütün toprakları kapatıp otlağa dönüştürüyorlar, evleri yıkıyorlar, kasabaları lağvediyorlar. Ama en azından kiliseyi ayakta tutuyorlar, koyun ağılı olarak tabii. Sizin topraklarınızın çoğunu vahşi hayvanları avlayacakları ormanlar ve parklar yapmak için harcadıkları yetmiyormuş gibi, bu beyefendiler şimdi de bütün yerleşim alanlarınızı ve ekili arazilerinizin her bir dönümünü talan edip çöle çeviriyorlar. Anlayacağınız, baba toprağını açgözlüce, ölümcül bir veba gibi kemiren bir mirasyedi dönüm dönüm binlerce araziyi tek bir çitle çevirince onca çiftçi yerinden oluyor; bazıları üçkâğıda gelip veya kaba güçle sinip

mallarını satıyor ya da bitip tükenmez tacizlerden yılıp satmaya zorlanıyor. Sonuçta bir şekilde bütün bu zavallılar, erkeği kadını, karısı kocası, yetimi dulu, kucağında bebesi olan analar, yani onca aile (özce küçük, ama nüfusça kalabalıklar, çünkü çiftçilik çok fazla insan gerektirir) göç ediyor, şöyle dersem daha doğru olacak, sadece bildikleri, alıştıkları yuvalarını terk ediyorlar, yoksa gidecekleri bir yerleri yok aslında. Toplasan zaten beş para etmeyecek bütün eşyaları için uygun bir alıcı beklemeye bile zamanları olmadığından, sadaka kabilinden para verene hemen satmak zorunda kalıyorlar. Oradan oraya dolanırken bu azıcık parayı da harcayıp tüketince geriye ne kalıyor, sadece hırsızlık etmek ve ipte sallanmak. Tabii, hiç kuşkusuz avare avare dolanıp dilencilik edebilirler. Ama o zaman da tembel tembel orada burada dolanıyor diye serseri yaftasını yiyip hapishaneyi boylarlar; onların yaptıkları işi isteyecek birileri yok artık, olsaydı seve seve çalışırlardı. Çünkü ekilecek tarla kalmadığından, alışkın oldukları ziraat mesleği artık yürürlükten kalktı. Bir sığırtmaç, bir çoban yetip de artıyor bile sürülerin otladıkları topraklara, bir zamanlar buraların ekilip biçilmesi için bir dolu işçiye gerek duyulurdu oysa.

Tabii bu uygulamalar sonucunda doğal olarak birçok yerde buğday fiyatları da tavana vurmuş durumda. Ayrıca yün fiyatları da öyle arttı ki, bunlardan elbiseler üreten yoksul esnafınızın

da alım gücü hiç kalmadı, dolayısıyla birçokları zorunlu olarak işinden el ayak çekip aylaklığa mahkûm oldu. Çünkü otlaklar genişledikçe sürü sürü koyun vebadan telef oldu,[1] sanki Tanrı açgözlülüklerinin öcünü almak için bu belayı koyunların başına saldı; gerçi sahiplerinin başına salsaydı daha adil olacaktı ya, neyse. Ama koyunların sayısı hızla artmış olsaydı bile yine de fiyatlarda hiçbir düşüş yaşanmazdı. Çünkü koyun pazarına "birkaçelcilik" hâkim; tek satıcı olmadığından tekelcilik diyemiyorum.[2] Yani bu iş birkaç kişinin eline kaldığından ve bu birkaç kişi de çok zengin olduğundan, belirledikleri fiyata satmadıkça mallarını ellerinden çıkarma zorunluluğunu hissetmiyorlar, zaten istedikleri rakama ulaşıncaya kadar bir fiyat falan da belirlemiyorlar.

Aynı nedenden ötürü diğer çiftlik hayvanları da eşit ölçüde değer kazandı, hatta daha da fazla, çünkü çiftlikler yıkıldı, çiftçilik geriledikçe geriledi, hayvanları besleyecek kimse kalmadı. Bu zenginler ne kuzu yetiştiriyor ne de dana; sadece bunları oradan buradan çok ucuza, yok pahasına

[1] Burada söz edilen hastalık, koyunlara musallat olan bir parazitin yol açtığı çürümedir (*tabes*).

[2] More Latince *monopolium* (tekelcilik) sözcüğüne karşıt olarak *oligopolium* (birkaç kişinin satışı ve fiyatları belirlemesi) sözcüğünü kullanarak bir sözcük oyunu yapıyor. Biz *oligopolium* sözcüğünü "birkaçelcilik" olarak çevimeyi uygun gördük.

satın alıyor, sonra da kendi otlaklarında semirtiyor ve yüksek fiyata satıyor. Bana göre bu berbat işleyişin etkisi henüz tam olarak hissedilmedi. Çünkü şimdi sadece bu tür hayvanları sattıkları yerlerde fiyatları yükselttiler, ama zamanla bunları kendilerinden daha kısa sürede yetiştirebilen başka yerlerden getirtmeye kalkarlarsa, satın aldıkları o yörelerin elindeki mallar da yavaş yavaş tükenmeye başlayacak ve zorunlu olarak oralarda da korkunç bir kıtlık baş gösterecek. Böylece söz ettiğimiz konuda sahiden çok şanslı olan adanız, bu birkaç kişinin üçkâğıtçı hırsı yüzünden enkaza dönecek. Çünkü geçim şartlarının ağırlaşmasıyla birlikte herkes ailesindeki hizmetkârların çoğuna zorunlu olarak yol verecek. Şimdi soruyorum, dilencilikten ya da cüretkâr ruhların daha kolay kanacağı hırsızlıktan başka ne kalıyor geriye.

Bu sefil yoksulluğa ve kıtlığa bir de pahalı zevkler eklendi mi olay daha da vahim hale geliyor. Soyluların uşaklarını geçtik, esnaflar, hatta neredeyse bütün köylüler, yani anlayacağınız her tür sınıftan insan son moda kıyafetlere büyük paralar harcıyor, sofralarını pahalı yiyeceklerle donatıyor. Bakın şu yiyecek dükkânlarına, şu genelevlere, şu sefahathanelere, şu genelevden farkı olmayan şaraphanelere, şu kumarhanelere; sonra şu üçkâğıtçı oyunlara, zarlara, kartlara,

tavlalara, toplara, kürelere, halkalara[1] bir bakın, bütün bunlar tutkunlarının parasını sünger gibi emip onları dosdoğru hırsızlığa sürüklemez mi? Defedin bu ölümcül zehirleri, bir yasa çıkartın ve çiftliklerinizi, köylerinizi kimler viraneye döndürdüyse yeniden yapsın ya da bu işi gönüllülerine bırakın. Zenginlerin haklarını kısıtlayın, öyle her şeyi alıp satamasınlar ya da gayriresmi tekelcilik yapmaya kalkmasınlar. İşsizlerin sayısını azaltın, ziraat yeniden canlansın, dokumacılık yeniden yapılansın ki, şimdiye değin kâh yoksulluktan hırsızlık yapanların, kâh orada burada dolanıp duranların, kâh miskin miskin oturan hizmetkârların, kâh yakın gelecekte hırsızlığın kucağına düşecek olanların, yani şu bir alay işsizin faydalanacağı şerefli birer meslekleri olmuş olsun. Emin olun, bu hastalıkları tedavi etmedikçe, hırsızlığın önünü almak için uyguladığınız adaletle övünmenizin bir anlamı yok, çünkü bu adalet görünüşte güzel, ama ne adil ne de yararlı. Bu insanların berbat şekilde yetişmesine ve küçücük yaşlarından itibaren ahlaklarının yavaş yavaş bozulmasına göz yumarsanız, sonra da çocukken bile açıkça suça meyilli oldukları halde, büyüyüp birer yetişkin olduklarında herhangi bir suç işleyince cezalandırmaya kalkarsanız, rica ederim, onları ilk başta hırsız yapıp sonra da hırsızlıktan cezalandırmış olmaz mısınız?'

[1] Tenis, bowling ve halka oyunları kastediliyor.

İşte ben bunları söylerken o arada avukatımız da bir yandan bana söyleyeceklerini toparlamaya çalışıyordu, irticalen bir yanıt vermek yerine konuşulanları ayrıntılarıyla tekrarlamada usta tartışmacıların, yani bütün meselenin sadece iyi bir belleğe sahip olmakta yattığını düşünenlerin o ağırbaşlı yöntemini kendisine şiar edinmişti. 'Bir yabancı olduğun halde gerçekten çok iyi konuştun,' dedi, 'ama olayın özünü kavramaktan çok sadece bir şeyler duymuşsun. Ben birkaç kelimeyle sana açıklayayım. İlkin söylediklerini özetleyeceğim, sonra da bizim yaşantımıza yabancı olmandan kaynaklanan yanılgılarını göstereceğim. En sonunda da bütün savlarını çürüteceğim ve boşa çıkaracağım. Öyleyse ilk sırayı takip ederek sözlerime başlıyorum, bana öyle geliyor ki şu dört husus –'

'Sus,' dedi Kardinal, 'konuşmana bu şekilde başlarsan birkaç kelimeyle bitiremeyeceğin açık. Bu yüzden seni yanıt verme zahmetinden şimdilik kurtaracağız, bu görevini bir dahaki toplantımızda yerine getirirsin. Bu toplantının da yarın olmasını çok isterim, tabii hem sana hem de Raphael'e uygunsa. Ama bu arada, sevgili Raphael, hırsızlık suçuna neden ağır cezalar verilmemesi gerektiğine ilişkin düşüncelerini özellikle senden dinlemek isterim, ayrıca nasıl bir ceza yönteminin halka daha yıldırıcı gelebileceğine ilişkin düşünceni de. Çünkü sen de teslim edersin ki, böyle bir suç tamamen ceza-

sız kalmamalı. Şimdi uygulanan ölüm cezası bile insanları hırsızlıktan alıkoyamazken, senin dilediğin şekilde bir kez bile canlarını bağışlarsak, suç işlemekten onları alıkoyacak başka ne tür bir korkuları kalır ki? Hatta o zaman bu ceza indirimini adeta bir ödül gibi algılayıp kendilerini hırsızlığa davet ediyormuşuz gibi görmezler mi?'

'Saygıdeğer peder,' dedim, 'bana göre para çaldığı için bir insanın canını almak tümüyle adaletsiz bir şey. Çünkü insan yaşamının şans eseri elde ettiğimiz hiçbir dünya malıyla kıyaslanamayacağını düşünüyorum. Eğer böyle bir cezanın para çalındığı için değil de, adalet hiçe sayıldığı ve yasalar ihlal edildiği için uygulandığı söylenecekse, o zaman tam da bu noktada "Aşırı adalet aşırı haksızlık doğurur," sözü geçerli olmuyor mu?[1] En küçük ihlallerde bile hemen kılıcına davranan Manliusçu yaptırımlara benzer yasaları onaylamamalıyız,[2] tabii buna karşın bütün suçları eşit sayan ve bir adamı öldürmekle parasını çalmak arasında hiçbir fark gözetmeyen Stoacı buyrukları da kabul edecek değiliz,[3] oysa

[1] More burada Cicero'nun eleştirdiği Stoik bir paradoksu yineliyor: *Summus ius, summus iniuria.* Bkz. Cicero, *De Officiis*, 50.10.33.

[2] Romalı komutan Manlius kendi çıkardığı yasaları ihlal ettiği gerekçesiyle öz oğlunu bile ölüm cezasına çarptırmıştır. Bkz. Livius, *Ab Urbe Condita*, 8.7.1-22.

[3] Cicero, *De Finibus*, 4.9.21-23, 27.75, 28.77.

eşitliği göz önünde tutuyorsak, o zaman bu iki suç arasında ne bir benzerlik var ne de herhangi bir ilişki. Tanrı bize "Hiç kimseyi öldürmeyeceksin!" dedi, ama biz azıcık para çaldı diye birini bu kadar kolay öldürebiliyoruz, öyle mi? Belki biri çıkıp "Tanrı'nın cinayetle ilgili buyruğu, insan yasasının cinayete izin verdiği yerde geçmez," diye bir yorum getirebilir, ama o zaman insanlar benzer bir mantık yürüterek tecavüze, zinaya ya da yalancı tanıklığa belirli ölçülerde izin vermeye kalksalar onlara ne engel olacak? Üstelik Tanrı bize sadece başkalarını öldürmeyeceksiniz demedi, aynı zamanda kendinizi de öldürmeyeceksiniz dedi, ama buna rağmen insanlar kendi aralarında belirli ilkelerde uzlaşıp ortak bir karara varıyor ve bu karar, kullarını Tanrı'nın buyruklarının bağlayıcılığından muaf tutacak ve Tanrı'nın kararını örnek almaksızın insanın buyruğuyla öldürülmesi emredilenleri öldürmeye izin verecek kadar güçlü oluyorsa, o zaman tanrısal yasanın buyruğu, insanın çıkardığı yasaların izin verdiği ölçüde geçerli kılınmış olmuyor mu? Demek ki insanlar tanrısal yasaları ne ölçüde gözetmelerinin doğru olacağına her durumda kendileri karar verecekler. Sonuçta Musa'nın yasası bile köleler ve asilere yönelik olarak çıkarıldığından çok sert ve acımasızken, hırsızlığa para cezası verir, ölüm cezası değil.[1] Öyleyse merha-

[1] *Liber Exodus*, 22.

met üzerine kurulu bu yeni yasasında[1] bize adeta bir babanın çocuklarına buyurduğu gibi buyuran Tanrı'nın birbirimize daha zalim davranma hakkı verdiğini aklımıza bile getirmemeliyiz.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü ben böyle bir cezanın uygulanmaması gerektiğine inanıyorum. Dahası eminim ki bir hırsızın ya da bir katilin eşit şekilde cezalandırılmasının toplum için ne denli yanlış ve ne denli zararlı olacağını bilmeyen yoktur. Çünkü bir hırsız hırsızlığa mahkûm olmanın katilliğe mahkûm olmak kadar tehlikeli olduğunu bilirse, sadece parasını çalıp kaçacağı adamı bu kez bir de öldürecektir. Çünkü nasıl olsa yakalandığında çok daha büyük bir tehlikeyle karşılaşmayacaktır, hatta cinayet onun için daha büyük bir güvencedir, çünkü olayın tek tanığı ortadan kalkınca işlenen suçu gizleme olasılığı da artacaktır. Demek ki biz hırsızların gözünü bu kadar acımasızca korkutalım derken, aslında onları masum insanları katletmeye sürüklüyoruz.

Baştan beri sorduğunuz şu soruya gelirsek, yani daha iyi bir ceza olabilir mi sorusuna; sanırım bu soruya, daha kötüsü ne olabilir türündeki bir sorudan daha kolay yanıt verebilirim. Niçin biz suçluları cezalandırırken, devlet yönetiminde üstat olan Romalıların onca zaman memnuniyetle uyguladıkları şu yöntem-

[1] İsa'nın Yasası.

den yararlanmıyoruz? Romalılar ağır suçlardan hüküm giyenleri zincire vurup ömürleri boyunca bu şekilde taş ocaklarında çalışmaya ya da toprağı kazıp maden çıkarmaya mahkûm ederlerdi. Ama yine de gelin bütün bu ülkelerin uygulamalarını bir yana bırakalım, çünkü ben bu konuda en iyi uygulamaya Persia'daki gezilerim sırasında tanık oldum; Polyleritae[1] adıyla bilinen bir halkın arasında. Epeyce kalabalık bir halk bu, yönetim biçimleri de gayet bilgece. Pers kralına ödedikleri yıllık vergi dışında her konuda bağımsızlar ve sadece kendi yasalarına bağlılar. Denizden çok uzakta olduklarından doğal olarak dağlarla çevrili ve oldukça verimli olan topraklarında yetişen ürünlerle geçiniyorlar, öyle pek dışarılara gitmiyorlar, dışarıdan da buralara pek yabancı gelmiyor. Atalarının eski âdetlerine bağlı olduklarından sınırlarını genişletmek için çalışıp çabalamıyorlar, dışarıdan gelebilecek her türlü saldırıdan da uzaklar, çünkü hem etraflarındaki dağlarla korunuyorlar hem de başlarındaki yüce krallarına vergilerini ödüyorlar. Askerlikten de tamamen muaflar. Görkemli bir yaşamları yok belki, ama rahatlar; soylu ve seçkin bir yaşam da sürmüyorlar, ama mutlular. Sanırım bitişik komşuları dışında onların adını bile bilen yok.

[1] *Polus* (çok) ve *leros* (saçma, zırva, abuk) sözcüklerinden türemiş bir isim; Abuk Ülkenin Halkı anlamına gelir.

İşte bu ülkede hırsızlık yaptığı anlaşılanlar, çaldıklarını asıl sahibine geri vermek zorunda, oysa başka her yerde çalınan mal hep krala verilir.[1] Bu halkın gözünde ise çalınan maldaki kralın hakkı ancak hırsızınki kadardır. Çalınan mal kaybolmuşsa, ederi neyse hırsızın sahip olduğu mallardan karşılanır ve asıl sahibine ödenir, malın geri kalanını hırsızın eşi ve çocukları alır, hırsızın kendisi ise ağır işçiliğe mahkûm edilir.

Yüz kızartıcı derecede bir hırsızlık suçu işlemedikçe suçlular ıslahevine kapatılmazlar, prangaya vurulmazlar. Tam tersine serbest bırakılırlar ve elleri kolları bağlanmadan kamu işlerinde çalıştırılırlar. İşten kaytarırlarsa ya da tembellik etmeye kalkarlarsa, işte o vakit zincire vuruldukları gibi bir de kırbaçlanırlar. İşlerine dört elle sarılırlarsa asla kötü bir muameleyle karşılaşmazlar, akşamları adları okunup da odalarına kapatılmalarının dışında. Aralıksız çalışmaktan başka yaşamlarında kendilerini huzursuz edecek bir durum olmaz. Kamuya hizmet verdikleri için geçimleri de kamu tarafından sağlanır. Ama bu konudaki uygulamalar bölgelere göre değişiklikler gösterir. Örneğin bazı bölgelerde iane toplanır ve mahkûmlara bağışlanır. Bu pek güvenli bir uygulamaymış gibi görünmese de en iyi gelir kaynağı bu yolla elde edilir, çünkü buranın halkı çok

[1] Erasmus da bu uygulamayı kınar. Bkz. Erasmus, *Institutio Principii Christiani*, 27.270.

merhametlidir. Bazı bölgelerde ise kamu hazinesinden mahkûmlar için belirli bir pay ayrılır ya da onlar adına tek tek kişilerden özel bir vergi toplanır. Bazı bölgelerde ise bu insanlar kamuda çalıştırılmaz. İşçiye ihtiyacı olan özel şahıslar pazara gelir ve belirli bir ücrete gündelikçi olarak bu mahkûmlardan birkaçını kiralar. Bu şahsın mahkûm için ödediği ücret, kiralayacağı herhangi bir azatlıya ödeyeceği ücretten hem daha düşüktür hem de kiraladığı mahkûmun tembellik etmesi halinde onu kırbaçlama hakkına sahiptir. Dolayısıyla hiçbir mahkûm işini savsaklayamaz. Böylece hem kendi geçimini sağlamış olur hem de düzenli olarak her gün kamu hazinesine para aktararak ekonomiye katkıda bulunur.

Bütün mahkûmlar ve sadece mahkûmlar tek renkte giysi giyer. Saçları tamamen kazınmaz, kulaklarının biraz üstüne kadar tıraş edilir ve kulaklarının birinin ucu da azıcık kırpılır. Arkadaşlarının onlara yiyecek, içecek ve giydikleri giysinin renginde elbise vermesine izin verilir. Ama para verilirse, hem veren hem de alan idam edilir, ayrıca nedeni ne olursa olsun özgür bir şahıs bir mahkûmdan para alırsa aynı şekilde cezalandırılır. Bunun yanı sıra bu kölelerin (bunlara köle denmesinin nedeni mahkûmiyet giymiş olmaları) silaha dokunması da yasak. Her biri ait olduğu bölgeye özgü nişanı takar ve bu nişanla ayırt edilir. Bu nişanı çıkarmak ölüm sebebidir, keza kendi bölgelerinin dışında görülmeleri de,

başka bir bölgenin mahkûmuyla konuşmaları da. Kaçmaya niyetlenmek kaçmak kadar tehlikelidir. Böyle bir girişimi saklamak köle için ölüm demektir, özgür yurttaş içinse kölelik. Öte yandan böyle bir olayı ihbar edenler ödüllendirilir. Özgür yurttaşa para verilir, köleye ise özgürlüğü. Yani her ikisi de bağışlanır ve günahları affolunur, böylece kötü bir niyetin arkasında sürüklenmektense, pişman olup geri adım atmanın çok daha hayırlı olacağı da anlatılmış olur.

İşte, söylediğim gibi, bu halkın hırsızlık konusundaki yasası ve düzenlemeleri böyle. Ne kadar insancıl ve ne kadar yararlı olduğunu açıkça görüyorsunuz. Öfkelenip ceza veriyorlarsa nedeni kusurları yok etmek, insanları korumak, iyi olmaya zorunlu olduklarını onlara hissettirmek ve kalan yaşamlarını önceden vermiş oldukları zararın telafisine harcatmak. Dahası hiç kimse bu mahkûmlar yeniden eski alışkanlıklarının kucağına düşer diye endişe beslemez. Öyle ki gezginler bile bir yerden başka bir yere gitmeye karar verdiklerinde, kılavuz olarak başkalarını değil de bu köleleri seçerler ve herhangi bir bölgenin sınırına geldiklerinde birini bırakıp diğerini yanlarına alarak yollarına devam ederler, böylece kendilerinin daha güvende olacaklarını düşünürler. Sonra bu kölelerin artık soygun yapma şansları da hiç yok; ellerine silah verilmiyor, paraları olsa hemen suça kanıt teşkil ediyor ve yakalandıkları anda cezalandırılıyorlar, hiçbir yere kaçacak

durumda da değiller. Kaçsalar, nasıl fark ettirmeden, gizlice kaçacaklar, ülkenin hiçbir yerinde insanlar onlar gibi giyinmiyor ki, çıplak mı kaçacaklar yani? Böyle kaçtılar diyelim, o zaman da kulak memeleri onları ele verecek. Tek tehlike kafa kafaya verip hükümeti devirme planları yapmaları olabilir. Ama böyle büyük bir girişimde bulunabilmeleri için bir bölgedeki kölelerin öncelikle başka bölgelerdeki köleleri haberdar etmesi ve onları başkaldırı için kışkırtması gerekir ki, bu da olacak şey değil. Bırakın onların bu tür bir suikast fırsatı yakalamalarını, bir araya gelip konuşmalarına, hatta selamlaşmalarına bile izin verilmiyor. Ayrıca bir yandan böyle bir sırrı gizli tutmanın ne kadar tehlikeli olduğu, öte yandan da ihbarda bulunmanın ne kadar kazançlı olduğu bilindiğine göre, herhangi bir kölenin bu konuda cesaret edip de yoldaşlarına güvenebileceğini aklınız kesiyor mu? Kaldı ki her kölenin özgürlüğüne yeniden kavuşma olanağı var, yeter ki itaatkâr davransın, durumuna katlansın ve davranışlarıyla yaşamının geri kalan kısmında insanlara düzeleceğine dair bir umut verebilsin. Gerçekten de bunların bazıları iyi halden ötürü daha bir yıl geçmeden sabretmelerinin ödülünü alıyor ve özgürlüğüne kavuşabiliyor.'

İşte bunları söyleyip bu yöntemin İngiltere'de uygulanmaması için bir neden göremediğimi de ekledim, ne de olsa bu yöntem, o hukuk dâhisi adamımızın öve öve bitiremediği adalet anlayı-

şıyla kıyaslandığında daha fazla işe yarıyordu. 'İngiltere'de böyle bir uygulamaya geçilmesi imkânsız,' dedi, 'toplumumuza ciddi yaralar açabilir.' Bunu söylerken bir yandan da başını olmaz anlamında salladı, dudak büktü ve öylece susup kaldı. Orada bulunan herkes tabii onun düşüncesine arka çıktı. Tam o sırada Kardinal şöyle dedi: 'Bu uygulamanın güvenli olup olamayacağı konusunda hemen bir tahminde bulunmak öyle kolay bir iş değil, çünkü daha önce hiç denenmedi. Ama belki şu olabilir, ölüm cezası verildikten sonra, suçlunun kiliseye sığınma hakkının ortadan kaldırılması koşuluyla[1] kral ölüm cezasının bir süreliğine ertelenmesini buyurur ve bu süre içinde bu yöntemin işe yarayıp yaramadığına bakılır. Sonuç olumlu olursa uygulama yasallaşır. İşe yaramazsa, o zaman daha önce cezası onaylananlar hak ettikleri cezalarını çekerler. Bunun topluma şu an uyguladığımız yöntemden daha fazla zararı dokunacak ya da haksızlık yaratacak bir tarafı yok, bu açıdan bakıldığında böyle bir yöntemi denemek bizim için bir tehlike teşkil etmeyecektir. Aslında bana sorarsanız, serserilerin de bu şekilde zapturapt altına alınması hiç fena fikir değil doğrusu. Şimdiye kadar o kadar yasa çıkardık, hiçbirinden doğru dürüst bir sonuç alamadık.'

[1] Suçluların kiliseye sığınma hakları vardı. VII. Henry döneminde bu hakkın uygulanma süresi oldukça kısaltılmıştı.

Kardinal bunları söyleyince, benim az önce anlattıklarıma burun kıvırıp ciddiye almayanlar bu defa aynı yöntemi övmek için birbirleriyle kıyasıya mücadeleye girmesinler mi, özellikle de serserilerle ilgili söylenenleri. E tabii, ne de olsa serserilerle ilgili olanı konuşmasının arkasına ekleyen kişi Kardinal'di. Neyse, bundan sonraki konuşmalarımızı saklı tutsam mı, tutmasam mı bilmiyorum, çünkü çok gülünçtü doğrusu. Ama yine de anlatayım, çünkü öyle kötü şeyler değil aslında ve bir şekilde konumuzla da ilgili.

Oradakilerin arasında bir asalak vardı, deli ayaklarına yatıyordu, ama öyle iyi rol kesiyordu ki, sanırsın sahiden bir deli. Güldürmek için öyle soğuk şakalar yapıyordu ki, insanları söylediklerinden çok kendisine güldürüyordu. Gerçi ara sıra da olsa akıllı uslu birkaç laf da etmiyor değildi, adeta şu deyişi doğrularcasına: *Sen zarını atadur, bakarsın bir gün şansın yaver gider.*[1] İşte tam o sıra konuklardan biri kalkıp benim yaptığım konuşmada hırsızlar üzerine eğildiğimi, Kardinal'inse serseriler üzerinde durduğunu, geriye kala kala hastalıktan ya da yaşlılıktan yoksullaşan ve geçim derdine düşen insanların kaldığını, şimdi artık bunları ele almak zamanının geldiğini söyledi. 'Siz o konuyu bana bırakın,' diye atıldı asalak, 'görün bakın meseleyi nasıl hallediveriyorum. Zaten ben de

[1] *Körün taşı rast gelir,* anlamında kullanılıyor.

bu tür insanlar bir an önce gözlerimin önünden kaybolsunlar istiyordum. Bunlar beni sürekli öyle rahatsız ediyorlar ki, ahlayıp vahlıyorlar, ağlayıp sızlıyorlar, para isteyip duruyorlar. Gerçi o kadar zırlamalarına rağmen bugüne kadar benden tek metelik bile kopartamadılar. Sürekli şu iki durumda kalıyorum: Ya sahiden onlara bir şey vermek istemiyorum ya da istediğimde onlara verecek bir şeyim olmuyor. Bu yüzden şimdi yavaş yavaş akıllanmaya başladılar, çünkü yanlarından geçerken beni gördüklerinde artık hiç nefeslerini tüketmiyorlar, gık çıkarmadan geçip gitmemi bekliyorlar. Benden bir hayır gelmeyeceğini nihayet anladılar, inanın artık onların gözünde benim bir rahipten farkım yok. Bu konuda benim isteğim şu: Bir yasa çıkarılsın ve bütün bu dilenciler Benedikten manastırlarına dağıtılıp bölük bölük ayrılsın. Erkekleri keşiş adını verdikleri sakallı biraderlere dönüşsün,[1] kadınları da birer hemşireye.'

Kardinal adamın bu sözlerini şaka olarak algıladığından bıyık altından güldü, ötekilerse gayet ciddiye aldı. Ama aralarından ilahiyat eğitimi almış dilenci keşişlerden biri, son derece nemrut bir adam olduğu halde, rahipleri ve keşişleri

[1] Ruhban sınıfından olmayıp manastırlarda yaşayan ve çalışan kimseler (*fratres conversi, laici barbati, illiterati* veya *idiotae* olarak adlandırılırlar). Benedikten manastırlarında bu sınıftaki kişiler *monachi* (keşişler) olarak adlandırılırdı.

alaya alan bu şakayı öyle sevdi ki, başladı dalgasını geçmeye: 'Yok öyle, kolay kolay dilencilerden kurtulamazsın,' dedi, 'önce biz dilenci keşişlerin de sadakasını ver bakalım.'

Bunun üzerine asalak, 'Sizin sadakanız çoktan verildi zaten,' dedi, 'Kardinal sizin için çok güzel bir çözüm üretti az önce, serserileri yakalayıp işe koyacaksın dedi ya, sizler serserinin âlâsısınız.'

O bunu der demez herkes kaçamak bakışlarla Kardinal'e bakmaya başladı, onun hiç aldırış etmediğini gördükleri anda da gönül rahatlığıyla gülmeye başladılar, tabii dilenci keşiş hariç. Sirke küpüne batmış gibi kızgınlıktan öyle köpürdü ki (aslında şaşırdım desem yalan olur), yüzü kıpkırmızı kesildi ve birden hâkimiyetini kaybedip deliye hakaretler etmeye başladı. Adama neler demedi ki, aşağılık herif dedi, iftiracı dedi, sinsi dedi, şeytanın oğlu[1] dedi, bu arada bir yandan da Kutsal Kitap'tan korkunç lanetler yağdırıyordu. Soytarı ise tam anlamıyla soytarılığı ele aldı, ne de olsa kendi sahnesindeydi.

'Bu kadar kızma, muhterem kardeşim,' dedi, 'Kitap'ta şöyle yazılmıştır: *Sabrederek canınızı koruyacaksınız.*'[2]

Bunun üzerine dilenci keşiş şöyle dedi (kelimesi kelimesine söylüyorum): 'Kızmıyorum, seni ipe götürülesice ya da en azından günaha gir-

[1] *Evangelium secundum Ioannem*, 17.12; *Epistula II ad Thessalonicenses*, 2.3.

[2] *Evangelium secundum Lucam*, 21.19.

miyorum. Mezmur ne der, *Kızın, ama günaha girmeyin.*'[1]

O sırada Kardinal dilenci keşişi nazikçe uyardı ve sakin olmasını söyledi. 'Susmak mı, saygıdeğer efendim,' dedi, 'hayır, tanrısal bir coşkuyla bunları söylüyorum ve de söylemeliyim. Çünkü kutsal insanların yürekleri tanrısal bir coşkuyla doludur. O yüzden demezler mi, *Senin evine duyduğum ateşli coşku beni yiyip bitirdi*[2] ya da kilisedeki ilahilerde şöyle denmez mi, *Elişa Tanrı'nın evine çıkarken, onunla alay edenler kel kafasının ateşli gazabına uğradılar.*[3] İşte bu alaycı, bu soytarı, bu terbiyesiz herif de belki aynı sona uğrar.'

'Bütün bunları ulu sevginizden söylüyor olabilirsiniz belki,' dedi Kardinal, 'ama düşünüyorum da kendinizi deli bir adamla aynı kefeye koymasaydınız ve nüktedanlığınızı bir soytarınınkiyle yarıştırmaya kalkışmasaydınız belki daha ulu ya da en azından daha bilgece davranmış olurdunuz.'

'Hayır, efendim,' dedi keşiş, 'daha bilgece davranmış olmazdım. Çünkü bilgeler bilgesi Süleyman

[1] *Psalmi*, 4.4.

[2] *Psalmi*, 69.9.

[3] *Liber Secundus Regum*, 2.23-24. Elişa peygamberin kel kafasıyla dalga geçen çocuklar onun lanetine uğrar. Elişa Beytel'e giderken kentin küçük çocukları yola dökülür. "Defol, defol, kel kafalı!" diyerek onunla alay eder. Elişa arkasına dönüp çocuklara bakar ve Rabb'in adıyla onları lanetler. Bunun üzerine ormandan çıkan iki dişi ayı çocuklardan kırk ikisini parçalar.

şöyle der: *Bir aptala aptallığına yakışır şekilde yanıt ver.*[1] İşte şimdi ben de böyle yapıyorum ve dikkat etmediği takdirde içine düşeceği çukuru gösteriyorum. Çünkü Elişa'yla dalga geçen onca insan onun kel kafasının ateşli gazabına uğradıysa, siz varın düşünün şu dalgacı herif onca keşişin gazabına nasıl uğrayacak artık? Çünkü Elişa tek bir kelken, bizim keşişlerin arasında bir dolu kel var. Üstelik bir de bizim elimizde bizimle alay edenleri aforoz ettirecek papalık fermanı var.'

Kardinal baktı ki bu mesele böyle uzayıp gidecek, hemen başıyla işaret etti ve asalak dışarıya çıkarıldı, sonra nazikçe bu konuyu değiştirip başka bir konuya geçti. Bir süre sonra da masadan kalktı ve müvekkillerinin maruzatlarını dinlemek üzere yanımızdan ayrıldı.

Ya işte böyle, sevgili More, bak sana nasıl da uzun bir konuşma döşendim, ama sırf sen ısrar ettin diye. Öyle ki ben bunları anlatırken, olur da bir şeyleri atlayabilirim diye gözümün içine bakıyordun, yoksa inan lafımı bu kadar uzatmış olmaktan utanç duyardım. Evet, biraz daha kısa kesebilirdim, ama anlatılması gereken ne varsa hepsini anlatayım dedim; çünkü benim başta söylediklerimi reddedenlerin, Kardinal'in beğendiğini gördüklerinde birden hemen nasıl fikir değiştirip onayladıklarını ve bu adamların dalkavukluklarını ne derece ileri götürebileceklerini de

[1] *Liber Proverbiorum*, 26.5

görmeni istedim. Yahu adamlar sırf efendileri şaka olarak alıp kınamadığı için o asalağın uydurmalarına bile hoşgörü gösterebildiler, bunları adeta ciddi düşüncelermiş gibi kabul edebildiler. İşte buradan anla sen, bu saraylıların bana ve benim düşüncelerime ne ölçüde değer verebileceklerini."

"Sevgili Raphael," dedim, "hakikaten beni çok keyiflendirdin, ağzından çıkan her laf baştan sona bilgece ve nükteli. Ayrıca sen konuşurken bir ara kendimi memleketimdeymişim gibi hissettim; yalnız bu da değil, malikânesine henüz bir çocukken gelip orada yetiştiğim Kardinal'i anımsamak beni tamamen çocukluğumun o güzel yıllarına geri götürdü. Bu zatın anısına bu kadar büyük hürmet göstermiş olman beni nasıl duygulandırdı, sana anlatamam sevgili Raphael, zaten bir şekilde gönlümü fethetmiştin, şimdi sana duyduğum sevgi daha da yüceldi. Ama hâlâ eski düşüncemden hiçbir şekilde vazgeçmiş değilim. Hatta açıkça anladım ki, prenslerin yaşadığı saraylardan korkmayıp da oralara girmeyi kafana koymuş olsaydın, şu düşüncelerinle topluma büyük faydan dokunabilirdi. İyi bir insanın asıl görevi, dolayısıyla senin görevin, topluma hizmet olmalıdır, başka bir şey değil. Dostun Platon da devletlerin mutlu olması için her şeyden önce felsefecilerin kral, kralların da felsefeci olması gerektiğini söyler.[1] Demek ki

[1] Platon, *Devlet*, 5.473c-d.

filozoflar düşüncelerini krallarla paylaşmaya tenezzül etmedikçe mutluluktan ne kadar uzak olacağız, değil mi?"

"Yok," dedi, "filozoflar böyle bir şeyi memnuniyetle yapmayacak kadar da nezaketsiz değiller. Zaten birçoğu yayımladıkları kitaplarıyla bu hizmeti gerçekleştirdi, keşke krallar onlardan öğüt almaya niyetli olmuş olsa. Ama hiç kuşkusuz Platon'un ne müthiş bir öngörüsü vardı ki, krallar bizzat filozof olmadıkça filozofların öğüdünün onların ruhuna işlemeyeceğini anlamıştı, çünkü ne de olsa kralların çocukluklarından başlayarak çarpık düşüncelerle yetişmiş ve bu düşüncelerden derinden etkilenmiş olduğunu biliyordu. Dionysios'la bire bir yaşadıkları bile onun bu öngörüsünü kanıtlamaya zaten yetti.[1] İşte ben de herhangi bir krala sağlıklı yasalar önermiş olsaydım ve kötülüklerin ana kaynağı olan nifak tohumlarını onun ruhundan söküp atmaya çalışsaydım, anında kapı dışına konmaz mıydım sanıyorsun ya da onların maskarası olmaz mıydım?

Haydi, varsayalım ki ben Fransa kralının sarayındayım, onun meclisinde oturuyorum. O sırada kral gizli bir oturuma bizzat başkanlık ediyor ve etrafını da birbirinden akıllı onlarca danışman sarmış durumda, hangi hilelere, hangi dalaverelere başvuralım da şu Milano'yu yeniden ele

[1] Platon zorbaca uygulamalarına tanık olduktan sonra, Syracusae tiranı Dionysios ile oğlu Genç Dionysios'a verdiği eğitimin bir işe yaramadığını anladı. Bkz. Platon, *Epistulae*, 8.

geçirelim[1] veya şu ele avuca sığmayan Napoli'yi ne edelim de krallığımıza yeniden bağlayalım diye[2] hummalı bir çalışma yürütüyorlar; bu da yetmiyor, Venediklileri[3] nasıl devirir iz, ne şekilde İtalya'yı bütünüyle krallığımıza tabi kılarız, sonra Flandrialıları, Brabantları,[4] ardından bütün Burgundia'yı[5] ne yolla hanedanlığımıza geçiririz diye tartışıp duruyorlar; tabii bu arada vaktiyle egemenlik hayalleri kurdukları öteki ulusları bir tarafa koyuyorum. Sonra danışmanlardan biri kalkıp Fransa'nın çıkarlarına uygun düştüğü sürece Venediklilerle ittifak yapılmasını ve onlarla birlikte ortak bir strateji belirlemelerini, hatta bunun için gerekirse kendilerine pastadan pay ayrılmasını öneriyor ve işler umdukları gibi gitmezse nasıl olsa verilenlerin yeniden alınabileceğini söylüyor. Bir ikincisi kalkıp Almanları paralı asker olarak kiralamaları gerektiğini belirtiyor, bir üçüncüsü kalkıp taraf-

[1] Fransa, Milano'yu (Mediolanum) 1499 yılında alır, ama 1512 yılında kaybeder; en sonunda 1515'teki Marignano Muharebesi'yle yeniden ele geçirir.

[2] Napoli (Neapolis) 1495 yılında Fransa'nın eline geçmiş, ama defalarca kaybedilmiştir. En son olarak 1501 yılında zapt edilmişse de 1504 yılında yeniden kaybedilmiştir.

[3] Veneti.

[4] Hollanda'da eski bir dükalık.

[5] Burgundia (Burgonya): Fransa'nın eski eyaletlerinden. İlk kez İS 5. yüzyılda Alman halklarından Burgundii tarafından krallığa dönüştürüldü ve en iyi dönemini 14 ila 15. yüzyıllarda yaşadı.

sızlıklarını sürdürmeleri için İsviçrelilere para teklif edilmesini öneriyor. Bu arada bir başkası da yüce majestelerinin gücenen ilahını yatıştırmak için adeta kurban sunar gibi altınlar sunulması gerektiğini söylüyor.[1] Sonra başka birileri kalkıp Aragon kralıyla barış antlaşması yapılmasını[2] ve bu barışın teminatı olarak da bir başkasının hâkimiyetindeki Navaria'nın krallarına verilmesini öneriyor.[3] Yine biri kalkıyor, Kastilya prensine kancayı takıp onunla evlilik sözleşmesi yapılması halinde aralarında kurulacak müttefikliği hayal ediyor ve bunun için prensin sarayından bazı soylulara unvanlar dağıtılarak kendi yanlarına çekilmesini öneriyor. İşte tam o sırada can alıcı bir sorun ortaya çıkıyor, peki İngiltere'yle

[1] Burada yüce majesteleri ifadesiyle Kutsal Roma İmparatoru Habsburglu Maximilianus ima ediliyor. Roma dininde *numen* "tanrısal irade, tanrısal güç; tanrı, ilah" anlamına gelir. *Numen*'leri kızdırmak ya da gücendirmek işlerin ters gideceğine delalet ettiğinden, sunularla öfkelerinin giderilmesi âdettendir. İmparatorlar gibi yetke sahibi insanlar söz konusu olduğunda, *numen* bu şahısların otoritesini simgeler. Romalıların bu inancından hareketle More, tanrısal bir varlık olarak görülen imparatorların *numen*lerinin kızdırılmaması gerektiğini vurgulayarak ince bir alayla sistemi eleştiriyor.

[2] Aragon, Kuzey İspanya'da özerk bölgedir (Comunidad Autónoma de Aragón).

[3] Aragon kralı II. Ferdinand 1512 yılında, Kuzey İspanya ile Güneybatı Fransa arasında, Pirene dağlarında yer alan eski bir krallık olan ve 9 ila 13. yüzyıllar arasında Basklar tarafından yönetilen Navaria'nın (Navarre) güneyini ele geçirmiştir.

ne yapacaklar. Hepsi barış yapılması görüşünde birleşiyor ve her zaman için zayıf olan dostluklarının olabildiğince kuvvetlendirilmesi gerektiğini belirtiyor. İngilizlere dost desinler, ama düşmanlarıymış gibi her zaman kendilerini sakınsınlar. Bu maksatla İskoçları nöbetçi askerleriymiş gibi her an ellerinde hazır tutsunlar ve İngilizler biraz kıpırdandıkları anda hemen üstlerine salsınlar. Bu arada şu sürgündeki malum soyluyu da gizliden gizliye desteklemeli ki, -antlaşma gereği açık açık desteklenemeyeceğinden- İngiltere tahtında hak iddia edebilsin.[1] Kralı yola getirmenin tek yolu bu diyorlar, çünkü ona başka türlü asla güven duyamayacaklarını düşünüyorlar.

İşte bu tür büyük sorunların hararetle ele alındığı bir toplantıda, savaş taktikleri geliştirmede birbirleriyle kıyasıya yarışan bunca seçkin şahşın arasında ben biçare kalkıp yelkeni başka yöne çevirirsem ne olur, örneğin 'İtalya'ya dokunulmaması gerektiğini düşünüyorum, bırakın olduğu yerde kalsın,' desem, 'Zaten Fransa Krallığı bir insanın idare edemeyeceği kadar büyükken, nasıl olur da buranın kralı başka ülkeleri kendisine katmayı düşünebilir,' desem, ne olur? Sonra onlara şu Ütopyalıların adasının tam güneydoğusunda yaşayan Achoria[2] halkının yasalarını önersem

[1] İngiliz tahtında gözü olan Richard de la Pole söz konusu ediliyor.

[2] Yunanca *a* (-sız) ve *khoros* (yer, ülke) sözcüklerinden türetilen Achoria "Ülkesiz" anlamına gelir.

ve desem ki, 'Bu halk uzun yıllar önce krallarına yeni bir krallık kazandırmak için savaş yapmış ve bu yeni krallığın ta eskilerde yapılan bir evlilik sözleşmesiyle kendilerine miras kaldığını iddia ederek savaşmalarına da bir kılıf uydurmuş. Ama söz konusu krallığı ele geçirince, anlamışlar ki burayı ellerinde tutmaları en az ele geçirmeleri kadar meşakkatli bir iş. Nifak tohumlarının biri ekilirken biri biçiliyormuş, bir yandan içteki isyanlarla, bir yandan da dışarıdaki istilacılarla uğraşıyorlarmış. Sonuçta Achoria halkı kendini bitip tükenmeyen bir savaş ortamında bulmuş, bir kendi tebaaları için savaşmış, bir kendi tebaalarına karşı. Fırsat bulup da ordularına bir an olsun nefes aldıramamışlar. Bu arada müthiş bir vergi yükü altına da girmişler, paraları ülkelerinin dışına akıp gitmiş, kanları da birilerinin beş para etmez onuru adına oluk oluk akmış, barış umutları ise artık hiç olmadığı kadar uzaklarda kalmış. Savaş yüzünden yurttaşlarının bütün ahlakı çökmüş, soygunculuğa karşı dinmez bir susuzluk baş göstermiş, cinayet işleme hırsları körüklendikçe körüklenmiş. Yasalar kimsenin umurunda değilmiş artık, çünkü kral yönetmek zorunda kaldığı her iki krallığının dertlerinden öyle deliye dönmüş ki, ikisine de gerektiği özeni gösteremez olmuş.

Achorialılar karşı karşıya kaldıkları bu kötülüklerin ardı arkasının kesilmeyeceğini anlayınca meclisi toplamışlar ve krallarına nazikçe hangi krallığı elinde tutmak istediğini

sormuşlar, çünkü her iki krallığa birden hâkim olamayacağı artık gün gibi açıkmış. Nüfusları bu kadar kabarıkken, ikiye bölünmüş bir kral tarafından yönetilmelerinin mümkün olmadığını dile getirmişler ve hiçbir insanın katırcısını bile bir başkasıyla paylaşmaya gönüllü olamayacağını da sözlerine eklemişler. Sonuçta saygıdeğer kralları kaderine razı olmuş ve yeni krallığını bir arkadaşına bırakmak zorunda kalmış (gerçi o da bir süre sonra oradan sürülmüş) ve kendisi de eski krallığıyla yetinmiş,' desem.

Ayrıca sırf kralın ihtirası adına onca halkın karmaşaya sürükleneceği bütün bu savaş hazırlıklarının, kralın hazineleri suyunu çekince ve halkı perperişan olunca felaketle sonuçlanacağını ve bir işe yaramayacağını göstermeye çalışsam[1] ve bunun yerine krala sadece babadan kalma krallığına sahip çıkması, elden geldiğince onu kalkındırıp üstün bir refah seviyesine ulaştırması gerektiği söylesem. Ayrıca halkını sevmesinin ve onlar tarafından sevilmesinin öneminden söz etsem, halkıyla hemhal olmasının ve ılımlı bir yönetim tarzını benimsemesinin, başka krallıkları kendi haline bırakmasının ne kadar elzem olduğunu, zaten şu an elindeki krallığın bile kendisi için yetip de arttığını belirtsem.

Francis ülkesini büyük bir kargaşaya sürükleyip 1520 yılında kaybettiği Milano'yu, yeniden almaya kalkışmış, ama 1525 yılında düşmanın hışmına uğramış ve V. Charles'a esir düşmüştür.

Bu sözlerimin oradakilerin kulaklarında nasıl bir yankı yaratacağını düşünüyorsun sevgili More?"

"Gerçekten de pek sıcak karşılamayacaklardır," dedim.

"Pekâlâ, devam edelim," dedi, "diyelim ki başka bir toplantıda danışmanlar krallarıyla birlikte kafa kafaya vermişler ve hazineyi doldurmanın birtakım yollarını arıyorlar. Biri çıkıyor ve krala borcunu öderken paranın değerini yükseltmesini, vergisini toplarken de düşürmesini öneriyor, böylece azıcık parayla dağlar kadar borç ödeyebileceğini, azıcık bir para alacağı yerde de büyük kazançlar elde edebileceğini söylüyor. Biri çıkıyor, 'Savaş varmış gibi yapalım,' diyor, 'bu bahaneyle zorla vergi toplayalım ve uygun bir zamanda da dinsel törenler düzenleyip barış ilanında bulunalım ki, halkın kanının daha fazla akmasına dayanamayan aziz kralımız tebaasının gözünde yüceldikçe yücelsin,' diyor. Başka biri kralın aklına birdenbire güvelerin yediği, uzunca bir süre yürürlükte olmadığından pas içinde kalan ve varlığından bile kimsenin haberi olmadığından herkesçe çiğnenen şu eski yasaları getiriyor. Sonra da krala dönüp 'Bu tür yasaları çiğneyenlerden para cezası talep edilmesini emredin,' diyor ve ekliyor, 'işleri böyle adalet maskesi altında yürütürseniz başka herhangi bir yerden kazanamayacağınız kadar gelir ve onur elde edersiniz.' Bu arada bir başkası şöyle bir öneri getiriyor: 'Kralımız özellikle halkın çıkarına

ters düşen uygulamaları çok ağır para cezalarına çarptırarak yasaklasın, sonra da bu yasaktan huzursuz olanlara para karşılığında rütbeler dağıtsın. Böylece hem halkın sevgisini kazanmış hem de çifte gelir elde etmiş olur. Öyle ya, her şeyden önce kralın kurduğu bu tuzağa düşenler ona para ödemek zorunda kalacak, sonra bir de parayla rütbe dağıttıklarından nemalanacak. Rütbelerin fiyatı arttıkça kral halkın gözünde eşsiz bir krala dönüşecek. Çünkü halk şöyle düşünecek: Kralımız kimseye halkın refahını bozma hakkını vermek istemiyor, bu yüzden de lütfedeceği rütbelerin fiyatını artırıyor.'

Bir başkası çıkıyor ve 'Kral yargıçları kendi tarafına çekmeli ve bu yargıçların her durumda kraliyet çıkarını gözeten kararlar almasını sağlamalı,' diyor. Ayrıca şunları da ekliyor: 'Yargıçlar sık sık saraya çağrılmalı ve kralla ilgili hukuki meseleleri bizzat kralın huzurunda tartışmalı. Böylece kral davasında açıkça haksız olsa bile, yargıçlardan biri ilgili davada kralın lehine işletilebilecek bir açık mutlaka yakalayabilir. Bunu da ya aykırı olma sevdasıyla yapacaktır ya da diğer yargıçlarla aynı karara varmak kendisini utandırdığından, olmadı sırf kraldan bir teşekkür koparma kaygısı güttüğünden. Bu şekilde bir kere yargıçlar farklı fikirler ileri sürmeye başladılar mı, gün gibi açık bir mesele bile tartışılacak hale gelir zaten, hatta hakikat bile masaya yatırılır. Krala da yasayı kendi çıkarına uygun şekilde yorumlaya-

bileceği bir tutamak verilmiş olur. Sonuçta diğer yargıçlar da ya utançtan ya da korkudan hemfikir olduklarını açıklar ve kralın bu yorumu hiçbir çekince olmaksızın mahkemede hükme dönüşür. Çünkü kralın lehine savunma yapan, ne yapar eder her zaman bir bahane bulabilir. Adaletin kraldan yana olması ona yetecektir mesela ya da yasanın ilgili maddelerindeki açıklıkları yakalayacak veya yazılı belgelerdeki bir sözü hemen kitabına uyduracaktır, daha da olmadı bütün yasaların üstünde yer alan kralın tartışmasız ayrıcalığını ön plana çıkaracaktır ki, dindar yargıçlar özellikle bu konuda çok hassastır.'

Sonuçta bütün danışmanlar Crassus'un şu öğretisini kabul edecek ve bir solukta söyleyecektir: *Önüne dağ gibi altın da yığsanız, bir ordu besleyen krala yine de az gelir.*[1] Ayrıca onlara göre bir kral çok istese bile haksızlık yapamaz. Çünkü herkesin her şeyi krala aittir, hatta insanların kendisi bile. Birinin bir malı varsa, bunu majestelerinin merhamete gelip kendisinden almamasına borçludur. Aslında kral için tebaasının olabildiğince az malı olması evladır, çünkü kendi güvenliği için bunun böyle olması gerekir, aksi halde halk servet ve özgürlükten arsızlaşır. Servetin ve özgürlüğün olduğu yerde, insanlar katı ve adaletsiz buyruklara sabırla boyun eğmeyi zül sayar. Buna karşın yoksulluk ve kıtlık

[1] Cicero, *De Officiis*, 1.8.25.

insanları köreltir, uysallaştırır ve isyana hazır cüretkâr ruhları eze eze öğütür.

İşte tam o sırada düşünün, ben yeniden ayağa kalkıyorum ve bütün bu iddiaların kral için onursuzluk ve ahlaksızlık sayılması gerektiğini, çünkü majestelerinin saltanatının ve güvenliğinin kendi refahından çok halkının refahına bağlı olduğunu söylüyorum ve oradakilere halkın kralı kral için değil, kendileri için seçtiğini açıklamaya çalışıyorum; halkının rahat bir şekilde, hiçbir haksızlığa uğramadan yaşaması için kralın eza ve cefa çekmesinin kaçınılmaz olduğunu ve işte bu yüzden bir kralın görevinin her şeyden önce kendisinin değil, halkının refahını düşünmek olduğunu söylüyorum ve nasıl ki bir çobanın işi kendinden önce koyunlarını beslemektir, kral için de aynısı geçerlidir diye ekliyorum.

Sonra şöyle devam ediyorum: 'Kralın danışmanlarına gelince, halkın yoksullaşmasının toplumsal barışa katkı sağlayacağını düşünmeleri çok yanlış, çünkü yaşananlar bunun tam tersini söylüyor. Nitekim dilenciler kadar kavgacı bir başka topluluğa rastladınız mı şu yeryüzünde? Bir adam içinde yaşadığı koşullardan memnun değilse, devrim yapmak için canla başla çalışmaz mı? Ya da bir adamın kaybedeceği hiçbir şey yoksa, belki bir şeyler kırpabilirim umuduyla, her şeyi yerle bir edecek bir gözüpeklikle olayların içine dalmaz mı? Bir kral halkı tarafından hiç sevilmiyorsa ya da kıskanılıyorsa, tebaasını ancak azarlayarak,

haraca keserek, haczederek çalıştırabiliyorsa ve onları dilenci haline getiriyorsa, bir an önce krallığını terk edip gitmelidir, çünkü bu tür yöntemlerle saltanat sürdürmek krallık adını korumaya yetse de, krallık heybetini yok eder. Kralın saygınlığı dilenciler üzerinde değil, zengin ve refah sahibi insanlar üzerinde kurduğu hâkimiyetle ölçülür. *Zengin olmaktansa zenginlerin kralı olurum daha iyi!* diyen şu gururlu ve asil ruhlu Fabricius'un kastettiği işte budur.[1] Biri zevküsefa içinde yaşam sürerken çevresindeki insanlar inim inim inliyor, feryat figan ediyorsa, bunun adına krallık değil, hapishane gardiyanlığı denir. Kısaca hastalığı başka bir hastalıkla tedavi etmekten başka bir yol bilmeyen acemi doktor misali yurttaşlarının yaşamını iyileştirmenin yolunu onları yaşamın sunduğu bütün zevklerden mahrum etmekte arayan bir kral, özgür insanlara hükmetmeyi bilmediğini açıkça itiraf etmeli. Her şeyden önce de kendi beceriksizliğini ya da gururunu bastırmakla işe başlamalı. Çünkü halkının kendisini beğenmemesinin ya da kendisinden nefret etmesinin başlıca nedeni bu kusurlarıdır. Bırakın, halkının canını yakmadan kendi yağıyla kavrularak yaşamayı öğrensin, harcamalarını

[1] Epirus kralı Pyrrhus'la yaptığı savaşta cesaretiyle öne çıkan ve saygınlık kazanan ünlü komutan Gaius Fabricius Luscinus'tan söz ediliyor. Bu söz aslında meslektaşı Manius Curius Dentatus'a aittir. Bkz. Plutarkhos, *Moralia*, 194 f.

gelirine göre ayarlasın, ahlaksızlıklardan uzak dursun, dürüst bir yönetimle halkını suç işlemekten alıkoysun, onları önce suça teşvik edip sonra da cezalandırma yoluna gitmesin. Yürürlükten kalkmış yasaları canlandırmakta aceleci davranmasın, özellikle uzun süredir unutulmuş ve hiç gereksinim duyulmamış olanlarını. Suç işlediler diye bahaneler uydurup para cezası koymaya kalkışmasın; böyle bir şeyi herhangi bir yurttaş yapmaya kalksa, yargıç anında kendisine ahlaksız ya da hilekâr yaftasını yapıştırır.'

Sonra onlara Macarialıların,[1] hani şu Ütopya'nın yakınlarında yaşayan halkın yasasından söz etmeye başladığımı düşünün. Macarialıların kralı tahta çıktığı ilk gün, hazinesinde hiçbir zaman bin altın ya da eşdeğerde gümüş paradan fazlasını bulundurmayacağına dair yemin etmek ve bu yemini kutsal ayinler yaparak yasallaştırmak zorunda. Dediklerine göre söz konusu yasa, ülkesinin refahını kendi zenginliğine tercih eden yeryüzünün en dürüst kralı tarafından, hazinenin yığın yığın parayla doldurulmasının ve dolayısıyla halkın yoksullaşmasının önüne geçilmesi için yürürlüğe konmuş. Krala göre o kadar paranın olduğu hazine, bir kralın iç isyanları bastırmasına ve düşman akınlarını püskürtmesine yetermiş. Ama kralın başka ülkeler fethetme hayallerini desteklemede yetersiz kalıyormuş,

[1] Yunanca *makarios*: kutlu, mutlu.

zaten böyle bir yasanın yürürlüğe konmasının başlıca nedeni de buymuş. Ayrıca kral düşünmüş ki, bu düzenleme sayesinde yurttaşların günlük alışverişleri için piyasada her zaman belirli bir para döngüsü olacak ve kral hazinede yasanın belirlediği ölçünün üstündeki fazla parayı elden çıkarmak zorunda olduğundan, insanlar haksız yollardan kazanç sağlamaya kalkışmayacaklar. Böyle bir kral da kötülerin korktuğu, iyilerin sevdiği bir kral olacak. İşte soruyorum size, ben bunları ya da bunlara benzer düşünceleri tamamen farklı eğilimde olanların huzurunda söylemiş olsam, sadece sağırlara masal anlatıyor olmaz mıyım?"

"Hem de duvar gibi sağırlara anlatıyor olurdun hiç kuşkusuz," dedim, "ama buna hiç şaşmıyorum, gerçeği söylemem gerekirse, asla kabul görmeyeceğini bildiğin bu tür konuşmalar yapmanın ya da öğütler vermenin benim için de bir anlamı yok. Çünkü ne gibi bir yararı olabilir ya da zihnini tamamen farklı bir düşünceye vermiş ve bu düşünceyi yüreğinin derinlerine nüfuz ettirmiş birilerini bu kadar cüretkâr bir konuşmayla nasıl kazanabilirsin ki? Bu tür okul felsefesi[1] ancak sıkı fıkı dostların bir araya geldiği sohbetlerde hoş kaçar. Ama kralların meclislerinde, yani büyük meselelerin büyük bir yetkeyle tartışıldığı yerlerde böyle bir felsefenin hiç yeri yoktur."

[1] Skolastik felsefe ya da akademik felsefe.

"İşte demek istediğim de buydu," dedi, "kralların meclisinde felsefenin yeri olmaz." "Öyle," dedim, "ama her konunun her yere uygun olacağı iddiasındaki okul felsefesinin yeri yok. Oysa bir başka felsefe daha var, daha uygar, kendi sahnesini bilen ve kendisini sahnedeki oyuna uyarlayıp zarif ve şık bir rol sergileyen. İşte senin yapman gereken felsefe bu. Yoksa Plautus'un bir komedisi oynanırken, tam kölelerin birbirleriyle saçma sapan şakalaştıkları anda, sen palas pandıras sahneye bir felsefeci kılığında çıkarsan ve *Octavia* trajedisinden Seneca'nın Nero'yla tartıştığı bölümü tekrarlamaya kalkarsan, olmaz tabii; böyle bir durumda münasebetsiz bir şeyler söyleyip de oyunu trajikomik hale dönüştüreceğine dilsiz bir karakteri canlandır daha iyi, değil mi? Çünkü konuyla hiçbir ilgisi olmayan şeyleri araya sokuşturduğunda, sahnede oynanan oyunu hem bozmuş hem de çarpıtmış olursun, söylediklerin oyunun kendisinden çok daha iyi olsa bile fark etmez. Öyleyse sahnedeki oyun ne ise sen onu en iyi şekilde oyna, aklına çok daha çekici bir başka rol geldi diye bütün oyunu mahvetme.

Devlette de işler böyle yürür, kralların meclisinde de. Kötü düşünceleri kökünden söküp atamıyorsun diye, müzminleşmiş hastalıklara yüreğinden geçtiği şekilde deva olamıyorsun diye toplumu kendi haline bırakıp çekip gidemezsin, rüzgârlara karşı kürek çekemiyorsun diye gemiyi fırtınalı dalgaların ortasında bırakamazsın. Öte

yandan farklı düşüncelere kapılmış insanlar üzerinde hiçbir etkisi olamayacağını bile bile, bu tür tuhaf ve haddini aşan bir konuşma yaparak onları ezmemelisin. Bunun yerine dolaylı bir yoldan yaklaşarak meselenin üzerine gitmelisin, elinden gelen bütün çabayı sergilemeli, her ayrıntıyı ilmek ilmek dokumalısın, böylece bazı şeyleri iyiye döndürmeyi başaramasan bile en azından kötülüğü törpülemiş olursun. Çünkü insanlar iyi olmadıkça her şeyi iyileştirebilmen olanaksızdır, zaten böyle bir iyileştirmenin de şu önümüzdeki birkaç yıl içinde olacağını hiç sanmam."

"Bu söylediğin yöntemle başkalarını tedavi etmeye çalışırsam," dedi, "ben de onlarla birlikte deliririm, o kadar. Çünkü hakikati söylemek istiyorsam deminki gibi konuşmak zorundayım. Yalan konuşmak felsefecinin işi mi, değil mi bilmem, ama kesinlikle benim işim olmadığını biliyorum. Belki konuşmalarım insanlara kaba ve sıkıcı gelebilir, ama neden budala derecesinde tuhaf görünsün ki, anlamıyorum. Ya onlara Platon'un kendi devletinde kurguladığı veya Ütopyalıların kendi devletinde yaptıklarını anlatsaydım. Bunlar ne kadar üstün olursa olsun (ki kesinlikle öyleler) yine de karşı tarafa tuhaf görünecektir, çünkü bizim burada tek tek bireylerin özel mülkiyeti söz konusuyken, onların kurduğu düzende her şey ortak. Ben bu samimi konuşmamda her yerde söylenebilecek ya da söylenmesi gereken şeyler dışında başka ne söy-

ledim ki? Hiç kuşkusuz çok farklı bir yola gözü kapalı fırlamayı kafasına koyan insanlar, kendilerini geri çağıran ve gittikleri yolun tehlikelerini gösteren insandan asla hoşlanmaz. İnsanların çarpık âdetleri yüzünden bize yabancıymış gibi görünen ne varsa hepsini tuhaf ve saçma olarak değerlendirip bir kenara atacaksak, Hıristiyan bir toplum olduğumuza bakmadan, ilkin İsa'nın bizlere öğrettiklerinin çoğunu bir kenara atmalıyız. Ama İsa bize bunları gizlememizi bile yasaklamıştı, hatta öğrencilerinin kulaklarına fısıldadıklarının evlerin çatılarından yüksek sesle vaaz edilmesini buyurmuştu.[1] Oysa bu sözlerin çoğu toplumun genel âdetlerine o kadar ters ki, benim konuşmam bunların yanında hiç kalır. Ama vaizlerimiz çok kurnaz insanlar olduklarından, insanların yaşam biçimlerini İsa'nın kıstaslarına göre ayarlamaktan kaçındıklarını anlayınca, öyle sanıyorum ki şu senin demin bana önerdiğin yöntemi uygulayıp O'nun öğretisini, bir çekül gibi insanların âdetlerine ayarlamaya çalıştılar ve ancak bu şekilde birbirine tamamen farklı iki şeyi birbiriyle örtüştürebildiler. Yine de bu yöntemle sadece kötülerin kendilerini daha huzurlu hissetmelerini sağladılar. İşte benim de kralların meclisinde başarabileceğim tek şey bu olur. Çünkü ya farklı düşünceler ileri

[1] *Evangelium secundum Matthaeum*, 10.27; *Evangelium secundum Lucam*, 12.3.

süreceğim ve hiçbir şey söylememiş gibi olacağım ya da benzer düşünceleri tekrarlayacağım, bu sefer de Terentius'un Mitius'unun dediği gibi[1] onların deliliğinin yardakçısı olacağım. Çünkü şu senin demin sözünü ettiğin dolaylı yol anlayışından ne kastettiğini bilmiyorum.[2] Diyorsun ki, her şeyi iyiye döndürmen mümkün olmasa da elinden geleni yap ve meseleye incelikli yaklaş, en azından kötülükleri törpülersin. Öyle bir mecliste gerçekleri örtmenin anlamı yok, başka şekilde göstermenin de. En kötü düşünceleri bile açıkça kabullenmeli, en zalimce kararların bile altına imzanı atmalısın. Ahlaksızca yapılan planları yarım ağızla övmeye kalksan ya casus yerine koyarlar seni ya da vatan haini. Kendileri düzeleceğine, en iyi insanı bile kolayca baştan çıkarabilecek meslektaşların içine bir girdiniz mi, yararlı bir iş yapma fırsatını asla yakalayamazsınız. Onların sapkın tutumlarıyla ya siz de ahlaksız olursunuz ya da şerefli ve masum kalıp diğerlerinin hilekârlıklarına ve budalalıklarına paravan olursunuz; diyeceğim o ki, şu senin dolaylı yol yaklaşımınla herhangi bir şeyi iyiye

[1] Terentius'un *Adelphi* adlı oyunundaki Mitius karakterinden söz ediliyor. Bkz. 1.145-147.

[2] Raphael burada More'un kendisine sunduğu tavsileri tekrarlıyor ve eleştiriyor: "Bunun yerine dolaylı bir yoldan yaklaşarak meselenin üzerine gitmelisin, elinden gelen bütün çabayı sergilemeli, her ayrıntıyı ilmek ilmek dokumalısın, böylece bazı şeyleri iyiye döndürmeyi başaramasan bile en azından kötülüğü törpülemiş olursun."

döndürmenin hiç olanağı yok. İşte bundan dolayı Platon güzel bir benzetme yaparak bilgelerin topluma burnunu sokmaya kalkışmamalarını istemiştir, haklıdır da.[1] Bilgeler caddelere dökülen halkın sağanak halde yağan yağmurdan iliklerine kadar ıslandıklarını görünce onca dil dökerler, ama insanları bir türlü yağmurun altından kaçıp evlerine girmeye ikna edemezler. Dışarı çıksalar, bu kez kendileri de diğerleri gibi ıslanacak, kimseye bir faydaları olmayacaktır. Bu yüzden evlerinde kalırlar, diğerlerinin budalalığını tedavi edememiş olsalar da hiç değilse kendilerini güvenceye alır ve bununla yetinirler.

İşin doğrusu, sevgili More, yüreğimden geçeni söylemem gerekirse, özel mülkiyetin söz konusu olduğu ve her şeyin parayla ölçüldüğü yerde toplumun adil şekilde yönetilmesi ya da refaha kavuşması olanaksız gibi görünüyor bana, tabii adil şekilde yönetilmekten kötülerin en iyi yaşama biçimlerine sahip olmasını anlamıyorsan ya da refah içinde yaşamaktan her şeyin birkaç kişinin arasında paylaştırılmasını anlamıyorsan. Hatta böyle toplumlarda bu birkaç kişi bile huzur içinde yaşayamazken, var sen düşün artık diğerlerinin zavallılığını.

Bu yüzden şu Ütopyalıların bilgece ve ilahi bir esinle kurdukları devlet düzenini, sadece birkaç yasayla bütün toplumu huzur içinde yaşattıkla-

[1] Platon, *Devlet*, 6.196d-e.

rını düşünüyorum da; çünkü erdem onlar için altın değerinde, evet, her şeyi eşit şekilde herkese paylaştırmışlar, ama aslında herkesin her şeyi öyle bol ki; sonra onların yaşam biçimlerini başka uluslarla kıyaslıyorum ve bu ulusların hiçbirinin tatminkâr bir düzene kavuşmamış olduğunu görüyorum, oysa içlerinde sürekli yeni düzenlemeler yapıyorlar. Bu uluslarda bir insanın elde ettiği her şey onun kendi mülkiyeti oluyor. Çıkardıkları yığın yığın yasalar bu bir kişinin bile malını güvence altına almaya yetmiyor, ne doğru dürüst elinde tutmasını sağlıyor ne de başkasının malından ayırt etmesine olanak tanıyor, sonra da kalkıp buna herkesin kendi mülkiyeti deniyor (her gün sürekli bir yenisi açılan bitmez tükenmez ve bitip tükenecekmiş gibi de görünmeyen davalardan bunu rahatça anlayabilirsiniz). İşte bütün bunları kendi kendime düşünüyorum da, Platon'a bir kez daha hak veriyorum ve onun her eşyanın herkes tarafından paylaşılmasını öngören yasaları reddeden halklara hiçbir yasa yapılmamasını uygun görmesine daha az şaşırıyorum. Ne de olsa dünyanın en bilgesi olduğundan, toplumsal refaha götürecek tek ve yegâne yolun mülkiyetin eşit şekilde paylaştırılmasından geçtiğini rahatlıkla görmüş. Böyle bir eşitliğin, bireylerin kendi mülkiyetlerine sahip olduğu toplumlarda ne kadar dikkate alınacağını doğrusu hiç bilmiyorum. Çünkü insanlar çeşitli unvanlar altında her şeyi var

güçleriyle kendilerine yonttukları sürece, ortadaki mal ne kadar çok olursa olsun hepsi ancak birkaç kişi arasında bölüştürülür, kalanlar açlığa terk edilir. Sonuçta birbirlerinin kaderini yaşamaya layık sınıflar ortaya çıkar; çünkü zenginler yırtıcı, vicdansız ve işe yaramaz insanlarken, yoksullar mütevazı ve kibirsiz insanlardır, günlük uğraşlarıyla da kendilerinden çok toplumun çıkarına hizmet ederler.

Bu yüzden ben kesin olarak şuna inanıyorum: Özel mülkiyet tamamıyla terk edilmedikçe malların eşit ve adil bir yöntemle dağıtılması ya da insanların yaşamının refaha kavuşması olanaksızdır. Özel mülkiyet var olduğu sürece insanlığın en büyük ve en faydalı kesimi yoksulluğun ve çetin yaşamın getirdiği kaygıların malum yükü altında ezilecektir. Kabul, bu yük bir dereceye kadar hafifletilebilir, ama iddia ediyorum ki, asla tamamen ortadan kaldırılamaz. Belki bir yasa çıkarırsınız ve insanların belirli bir dönüm araziden fazlasına sahip olamayacağını ya da belirlenmiş meşru bir gelirin üstünde gelir elde edemeyeceğini söylersiniz. Birtakım başka yasalarla kralın haddinden fazla güç sahibi olmasını, halkın da fazla asi olmasını önlersiniz. Devlet makamları için yalvarıp yakarılmasını, bunların para karşılığında sunulmalarını yasaklamış olursunuz ya da böyle makamlara getirilen insanları görevlerini kendi ceplerinden harcadıkları para-

larla icra etmek zorunda bırakmazsınız. Aksi takdirde memur harcadığı parasını dolandırıcılık ve haraç keserek geri kazanmaya bakar ve sağduyulu insanlar tarafından yürütülmesi uygun olan görevler zenginlere bırakılmış olur. Demem o ki, iyileşme umudu hiç kalmayan hasta bir bedeni sürekli pansuman yaparak canlı tutmaya çalışır gibi, bu tür yasalarla da toplumsal marazları bir dereceye kadar hafifletebilir, yumuşatabilirsiniz. Ama özel mülkiyet var olduğu sürece bunların tamamen iyileşmesini ve sağlıklı bir doğaya kavuşmasını asla bekleyemezsiniz. Çünkü bedenin bir kısmındaki yarayı iyileştireceğim derken başka bir kısmında daha kocaman yaralar açarsınız. Bir yaraya verdiğiniz ilaç başka bir yerde hastalığa neden olur. Çünkü bir taraftan almadıkça diğer tarafa hiçbir şey veremezsiniz."

"Ama ben öyle düşünmüyorum," dedim, "her şeyin ortak olduğu yerlerde insanlar rahat yaşayamaz. Herkesin işten elini ayağını çektiği yerde, bolluk bereketten nasıl söz edilebilir? Kendi kazancını elde etme umudu olmayan insan başkasının emeğine sırtını dayayıp yan gelip yatar. Açlık dürtüsüyle çalışmaya sevk edilse bile, kazandığını elinde tutabileceği bir yasa olmayınca, sonuçta toplum sürekli cinayet ve sürekli isyanla uğraşır hale gelmez mi? Hele bir de yöneticilerin yetkeleri ve saygınlıkları ortadan kalkmışsa. Aralarında rütbece hiçbir fark

olmayan insanların yaşadığı bir toplum kimin sorumluluğunda olur, nasıl bir toplum olur, düşünemiyorum bile."

"Düşünememene hiç şaşırmadım doğrusu," dedi, "çünkü zihninde böyle bir toplumu hayal edemiyorsun, ediyorsan bile yanlış ediyorsun. Ama benimle birlikte Ütopya'da yaşayıp da benim gibi Ütopyalıların âdetlerini ve yaşam biçimlerini bizzat yerinde görmüş olsaydın, yeryüzünde onlar kadar kurumsallaşmış bir başka halka rastlayamayacağını açıkça itiraf ederdin. Ben Ütopya'da beş yıldan fazla yaşadım ve sırf başkalarını da bu yeni dünyadan haberdar edebilmek amacıyla geri döndüm, yoksa oradan ayrılmak gibi bir niyetim yoktu."

Bu sırada Peter Giles lafa karıştı ve "Her şey iyi güzel de," dedi, "yine de bahsettiğin yeni dünyada bizim bu bildiğimiz dünyamızdakinden daha iyi bir düzenlemeyle karşılaşabileceğimiz konusunda beni pek ikna ettiğin söylenemez. Çünkü bana göre buradaki dehaların onlarınkinden aşağı kalır yanı yok, üstelik bizim toplumlarımız onlarınkine göre çok daha eski. Buralarda uzun uğraşlar sonucunda insan yaşamını rahata erdirecek nice buluşlara imza atıldı. Rastlantısal olarak keşfettiklerimizi ise geçiyorum, çünkü bunlar insan aklının kolay kolay kavrayamayacağı boyutta keşifler."

"Toplumlarımızın eskiliğinden söz ettin de," dedi Raphael, "eğer yeni dünyanın tarihini baştan

sona okumuş olsaydın çok daha doğru bir yargıda bulunabilirdin. Çünkü buranın tarihi kayıtlarına güvenilecek olursa, bizim dünyamızda daha insanın esamesi bile okunmazken yeni dünyada çoktan kentler kurulmuş. Şu ana kadar insan aklının icat ettiği ya da rastlantı eseri keşfedilen ne varsa, orada zaten varmış. Kaldı ki bana göre bizlerin dehası onlarınkine göre ne kadar üstün olursa olsun, kesin olan bir şey var ki, Ütopyalılar gayretleriyle ve öğrenme hevesleriyle bizi fersah fersah aşmışlar. Çünkü yıllıklarından edindiğimiz bilgilere göre, bizler oraya ulaşmadan önce, kendi tabirlerine göre Ekvator-ötesindeki insanların yapıp ettikleri hakkında hiçbir şey işitmemişler. Sadece bundan 1200 yıl kadar önce, fırtınaya kapılan bir gemi Ütopya adasına sürüklenmiş ve adanın açıklarında batmış. Aralarında Romalı ve Mısırlıların da bulunduğu kazazedelerden bazıları kıyıya çıkmayı başarmış ve bir daha da asla o adadan ayrılmamış.[1]

Bakın görün Ütopyalılar öğrenme tutkuları sayesinde önlerine çıkan bir tek bu fırsatı bile nasıl değerlendirmiş ve kendi yaşamlarını geliştirmek adına kullanmışlar. Bir kere Roma İmparatorluğu'nda ne kadar işe yarar sanat dalı

[1] Söz konusu tarih (y. 313) Diocletianus'un (İS 245-y. 313) son yıllarına denk düşmektedir ve bu olay St. Paulus'u Roma'ya götüren geminin talihsiz kazasını akla getirse de, More'un bu olaya gönderme yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Bkz. Robinson, 1935: 112, n. 1.

varsa hepsini bu konukların kendilerine açıkladığı şekilde öğrenmişler, sonra öğrendikleri bilgiler ışığında yenilerini keşfetmeye koyulmuşlar. Buralardan birilerinin o adaya tesadüfen bir kere bile uğraması ne büyük bir yarar sağlamış demek ki kendilerine. Daha da önceleri böyle benzer bir kader sonucunda buralardan oraya uğrayan başkaları olduysa zaman içinde unutulup gitmiş. Öyle ya, benim de bir zamanlar o adada olduğumu muhtemelen gelecek kuşaklar hatırlamayacaklar bile. Evet, işte onlar tek bir buluşmada bizim ne kadar işe yarar keşfimiz varsa hepsini kendilerine mal etmişler, ama sanırım onların bizimkinden çok daha düzenli toplum yapısından kendimize bir şeyler aktarabilmemiz için uzun yıllar geçmesi gerekecek. İşte, bana göre onların toplumunun niçin daha bilgece yönetildiğini ve refah seviyesinin niçin bu kadar kolay yükseldiğini gösteren başlıca neden de bu zaten, yoksa tabii ki bizim dehamız ya da kaynaklarımız onlarınkinden daha aşağı değil."

"O halde senden rica ediyorum, sevgili Raphael," dedim, "n'olur bizlere bu adayı tarif et. Kısa kesmeye de çalışma, sırasıyla her şeyi anlat, topraklarını, nehirlerini, kentlerini, insanlarını, âdetlerini, kurumlarını, yasalarını, yani bizim bilmemizi istediğin ne var ne yoksa her şeyi. Emin ol, henüz bilmediğimiz şeyleri öğrenmeye öyle hevesliyiz ki!"

"Daha severek yapacağım başka bir şey olamazdı," dedi, "çünkü anlatacaklarım zihnimde hâlâ o kadar canlı ki! Ama bu konu epey bir zaman alır."

"Öyleyse," dedim, "önce yemeğe gidelim. Sonra konuşmak için bol bol vaktimiz olur."

"Peki," dedi.

Ardından eve girip yemeğimizi yedik. Yemekten sonra tekrar yerimize döndük ve aynı kanepeye oturduk, hizmetkârlarıma da kimse tarafından rahatsız edilmek istemediğimizi söyledik. Sonra da Peter Giles'la birlikte Raphael'den verdiği sözü yerine getirmesini istedik. Kendisini dinlemeye bu kadar hevesli, bu kadar meraklı olduğumuzu görünce, ilkin şöyle bir soluk aldı ve söyleyeceklerini toparladı, ardından başladı anlatmaya.

BİRİNCİ KİTABIN SONU

İKİNCİ KİTABIN BAŞI

LONDRA YURTTAŞI VE YARGICI THOMAS MORE TARAFINDAN AKTARILAN, RAPHAEL HYTHLODAEUS'UN MÜKEMMEL DEVLET DÜZENİ ÜZERİNE KONUŞMASI

II. KİTAP

Yeni Ütopya Adasının Konumu ve Şekli[1]

Ütopyalıların adasının orta kısmında mesafe iki yüz mili bulur, zaten adanın en geniş yeri burasıdır. Gerçi adanın büyük bölümünde mesafe bundan daha kısa sayılmaz, yalnız iki ucuna doğru ada yavaş yavaş daralmaya başlar. Bu uçlar, çevresi beş yüz millik bir daire oluşturacak şekilde kıvrılır ve bütün adaya adeta yeni doğan bir ay görünümü verir. Deniz bu ayın iki boynuzu arasına sokulur ve bir körfez oluşturarak yaklaşık on bir millik bir mesafeyle iki ucu birbirinden ayırır. Bu körfez koskoca bir alana yayılarak adayı baştan sonra çevreler ve rüzgârlara karşı bir sığınak oluşturur; büyük bir gölü andırdığından suları hırçın değil, durgundur. Dolayısıyla adanın bütün iç sahilleri liman görevi görür ve

[1] Bu satır çeviriye temel alınan edisyonda başlık değil, açıklama notu olarak verilmiştir.

gemilerin boydan boya her yöne gidip gelmesine olanak tanır, bu da insanların işlerini çok kolaylaştırır. Yalnız limanın ağzı, bir yanı sığ, bir yanı kayalık olduğundan tehlike arz eder.[1] Bu iki yaka arasındaki orta boşlukta kayalık bir tepe yükselir, ama çıplak gözle görülebildiğinden fazla bir zararı yoktur, bu yüzden üstüne bir kule dikilmiş, içine de bir garnizon yerleştirilmiştir. Öteki kayalar suların altına gizlendiğinden insanı kandırır. Güvenli kanalları sadece Ütopyalıların kendileri bilir, yabancı bir gemi yanına Ütopyalı bir kılavuz almadıkça öyle kolay kolay körfeze giremez, hatta adanın yerlileri bile rotalarını sahildeki belli başlı işaretlere göre ayarlamadıkça içerilere güvenle sokulamazlar. Ütopyalılar bu işaretlerin yerini değiştirip koskoca bir düşman filosunu bile kolayca kandırıp tuzağa düşürebilirler.

Körfezin diğer yanı limanlarla doludur. Ama buranın doğası kıyıya çıkılmasını öyle zorlaştırır ki, bir avuç asker bile koskoca bir düşman ordusunu rahatça püskürtebilir. Dediklerine bakılırsa bu topraklar daha önce sularla çevrili değilmiş, yerin doğası da zaten bunu kanıtlıyor. Utopus adlı bir kumandan buraları zapt etmiş ve adaya kendi adını vermiş, bundan önce adaya Abraxa deni-

[1] Aristoteles'e göre düşmanların içeri sızmasını zorlaştıran, yurttaşlarının başka memleketlere seyahatlerini kolaylaştıran bir coğrafyada kurulmuş site her bakımdan çok şanslıdır. Bkz. Aristoteles, *Politica*, 8.5.3.

yormuş.[1] Utopus buranın kaba ve cahil olan yerli kavimlerini öyle yüksek bir kültür ve uygarlık seviyesine ulaştırmış ki, şu an yeryüzünde yaşayan hiçbir ulus onların eline su dökemez. Utopus ilk saldırısında Abraxa'yı ele geçirmiş, ardından ilk iş olarak buranın topraklarının kıtayla birleştiği yerde on beş mil genişliğinde bir kanal açtırıp ülkenin her yanının denizlerle çevrilmesini sağlamış. Bu iş için hem buranın yerlilerini hem de kendisinin bütün askerlerini seferber etmiş ki, ada yerlileri sırf kendilerine böyle bir angarya yüklendi diye gücenmesin. Bu kadar insanın her biri işin bir ucundan tutunca, haliyle görev de çok kısa bir zamanda tamamlanmış, hatta başlangıçta böyle boş bir işe kalkıştıkları için komşu ülke halkları onlarla dalga geçmiş, ama sonradan işin bittiğini gördüklerinde hepsinin ağzı hayretten açık kalmış.

Adada elli dört kent bulunuyor, bunların hepsi çok geniş ve muhteşem. Dilleri, âdetleri, kurumları ve yasaları birbirinin aynısı. Yerin doğasına uygun olarak hemen hemen hepsi aynı şekilde inşa edilmiş, hepsi birbirine benziyor. Kentler arasında en kısa mesafe yirmi dört mil kadar. En uzaktaki kent de öyle çok uzak mesafelerde değil, buradan bir başka kente bir günlük yürüyüşle ulaşılması mümkün.

[1] Abraxa (αβραξα): Gnostik yerkürede 365 gezegenin en yüksekte olanı.

Yılda bir kez her kentten en yaşlı ve kamu işlerinde en deneyimli üç yurttaş adanın ortak meselelerini görüşmek üzere Amaurotus'ta bir araya gelir. Burası başkentleridir, adanın tam göbeğinde yer aldığından diğer kentlerden gelen elçiler için uygun bir buluşma noktasıdır.

Kentler arasında toprak dağılımı o kadar akıllıca yapılmış ki, her bir kentin sahip olduğu toprak ne taraftan ölçülürse ölçülsün en az yirmi[1] mil genişliğinde, tabii kentler arasındaki mesafenin en uzak olduğu yerde arazinin bir yanının bundan daha geniş olması da çok doğal. Hiçbir kent kendi sınırını genişletmeyi düşünmez. Çünkü kent yurttaşları kendilerini toprak sahibi gibi değil, çiftçi gibi görürler. Köylerde her bir arazinin üstüne belirli aralıklarla evler inşa etmişler ve bu evleri çiftlik evleri gibi düzenleyip tarım araç gereçleriyle donatmışlar. Yurttaşlar sırayla kentlerden köylere geldiklerinde bu evlerde kalırlar. Her bir çiftlik evinde kadını erkeği en az kırk kişi yaşar, ayrıca boğaz tokluğuna çalışan iki de köle. Evin hanımı ve beyi bütün ev halkından sorumludur, bunlar gayet ağırbaşlı ve olgun insanlardır. Her otuz evin başında da tek bir bölge temsilcisi[2]

[1] 1516 ve 1517 yılında yayımlanan edibyonlarda bu sayı on ikidir.

[2] Yunanca *phylarkhos* [φύλαρχος] ile Latince *tribunus militum* (asker temsilcisi) eşanlamlıdır. Ayrıca klan şefi, (Atina'da) boylardan oluşan süvari sınıfının komutanı ve Yahudiler arasında ise bir boyun başrahibi anlamlarını da içerir.

bulunur. Her yıl her evden yirmi kişi kente geri döner, bunlar kırsal alandaki iki yıllık hizmetini tamamlamış kişilerdir. Onların yerine yine yirmi kişi kentten köye gönderilir, bir yıl köyde yaşamış ve çiftçilik konusunda deneyim sahibi olmuş yurttaşlardan bilgi edinsinler ve bir yıl sonra gelecek olanlara öğrendiklerini aktarsınlar diye. Çünkü köydekilerin hepsi acemi ve ziraat konusunda deneyimsiz olursa, bilgisizlikleri yüzünden bir yıllık ürün heba olup gidebilir. Çiftçiler arasındaki bu nöbetleşe çalışma geleneği genel bir işleyiş halini almış, böylece hiç kimse kendi isteği dışında bu tür ağır bir yaşam koşuluna uzun süre katlanmaya zorlanmaz. Ama yurttaşların çoğu çiftçiliğin gerektirdiği işleri yapmaya öyle heveslidir ki, gerekirse onlara ek süre de verilebilir.

Çiftçiler toprağı sürer, hayvanları besler, odun kesip işler ve bunları karadan ya da denizden, yani bir şekilde en uygun yoldan kente ulaştırır. Binlerce tavuk yetiştirirler, hem de mucizevi bir yöntemle. Çünkü burada tavukları kuluçkaya yatırmazlar, çok sayıdaki yumurtayı yeterli sıcaklıkta tutarak hayat verir ve civciv çıkartırlar. Civcivler kabuklarını kırıp dışarı çıktıkları anda kendi analarının yerine insanların arkasına takılır ve insanları ana bilir.

Ütopyalılar çok az sayıda at yetiştirir, ama yetiştirdikleri de cins atlardır. Bu işi sırf gençler binicilik eğitimi alsın diye yaparlar, yoksa atları başka bir işte kullanmazlar. Çünkü gerek

saban sürmede, gerekse kağnıya koşmada öküzlerden faydalanırlar. Öküzlerin atlar kadar hızlı olmadıklarını kabul ediyorlar tabii, ama bu hayvanların atlardan çok daha dayanıklı olduklarını ve hastalanma risklerinin daha az olduğunu söylüyorlar. Ayrıca öküzleri beslemek öyle yorucu ve pahalı bir iş değil. Hem bu hayvanlar gün gelip işten el ayak çektiklerinde bile faydalı olmaya devam ediyorlar, çünkü bu kez de insanların et ihtiyacını karşılıyorlar.

Tahılı sadece ekmek yapımında kullanıyorlar.[1] Çünkü ya üzüm şarabı içiyorlar ya da elma, armut; o da olmadı, sade su. Bazen bu suyu balla ya da buralarda bol bol bulunan meyan köküyle kaynatıyorlar. Uzaktaki ya da yakındaki her bir kentin o yıl ne kadar hasat kaldıracağını ve tüketeceğini en küçük ayrıntısına kadar araştırıp bildikleri halde, hep kendilerine gerekenden daha fazla tahıl üretip sığır yetiştiriyorlar ki, artanı komşularıyla paylaşabilsinler. Köylerde bulunmayan ve ihtiyaç duyulan her türlü alet edevat kentlerden isteniyor, kent yöneticileri de karşılığında herhangi bir şey beklemeden bu istediklerini onlara sağlıyor, hem de hiç zorluk çıkarmadan. Köylerde yaşayanların çoğu ayda bir kez bayramlarını kutlamak için kente geliyor. Hasat zamanı yaklaştığında bölge yöneticileri kaç işçinin yollanması gerektiğini kent yöneticilerine bildiriyor. Hasat-

[1] Bira yapımında kullanılmadığı ima ediliyor.

çılar da yöneticinin istediği günde onun yanında oluyor ve havanın açık olduğu bir gün elbirliğiyle neredeyse bütün hasadı kaldırıveriyorlar.

KENTLER, ÖZELLİKLE AMAUROTUS ADLI KENT

Bir tek kenti tanırsan hepsini tanımış kadar olursun, çünkü bölgesel farklılıklar dışında bütün kentler birbirine öyle benziyor ki! Dolayısıyla ben size sadece birini anlatacağım (dediğim gibi hangisini anlatsam hiç fark etmez). Ama, ah o Amaurotus kenti, ondan daha ünlüsü var mı acaba? Diğer kentlerden gelen temsilcilerin toplandığı senatonun burada olması bu kenti diğerlerinden daha itibarlı hale getirmiş. Benim de en çok tanıdığım bildiğim yer, çünkü ne de olsa burada tam beş yıl yaşadım.

Alçak bir tepenin yamacına kurulmuş Amaurotus; şekil itibariyle neredeyse bir kare. Çünkü kent tepenin üstünün az aşağısından başlayıp Anydrus nehrine kadar iki mil uzanıyor, kıyı boyunca olan uzunluğu ise biraz daha fazla. Anydrus nehri kentin seksen mil yukarısındaki küçük bir kaynaktan doğuyor, ama bu kaynaktan doğan başka derelerle karıştığından ve bu derelerin ikisi de epeyce büyük olduğundan kente ulaşmadan önce genişliği yaklaşık yarım mili buluyor. Sonra daha da genişliyor ve altmış mil boyunca akıp okyanusa kavuşuyor. Kent ve deniz

arasındaki bütün bu mesafede ve ayrıca kentin birkaç mil yukarısında her altı saatte bir sular gelgitlerle hızla bir kabarıyor, bir alçalıyor. Deniz otuz mil boyunca içerilere girdiğinde, Anydrus'un yatağını tamamen sularıyla dolduruyor ve nehrin sularını çekip götürüyor. Zaten az ileride denizin tuzundan nehrin sularının tadı bozuk, ama hemen sonra yeniden tatlanıyor ve o tatlılıkla kentin içinden öyle kayıp gidiyor. Deniz çekildiğinde ise nehir dupduru, billur gibi berrak sularıyla sahile ulaşıncaya kadar akmaya devam ediyor.

Kent nehrin karşı yakasına bir köprüyle bağlanmış, öyle tahta direklere falan oturtulmamış bu köprü, incelikli bir işçilikle taştan kemerlerin üstünde yükseliyor; gemiler hiçbir engelle karşılaşmadan rıhtım boyunca seyredebilsinler diye de kentin en sonuna, denizden epey uzağa dikilmiş. Kentte bir başka nehir daha var, bu biraz daha küçük, suları sakin ve çok şirin. Kentin kurulduğu tepeden fışkırıyor ve tepenin yamacından aşağı süzülerek kentin ortasında Anydrus'un sularına karışıyor. Bu nehrin kaynağı kentin biraz dışında olduğundan Amaurotuslular burayı duvarla örüp kentin içine almışlar, bir saldırıya uğrarlarsa düşmanlar suyu kesip yönünü değiştirmesin ya da zehir karıştırmasın diye. Sular kiremit künklerle kentin aşağı kesimlerine kadar iniyor ve orada her yana dağılıyor. Arazinin uygun olmadığı yerlerde de su ihtiyacı yağmur sularının toplandığı geniş sarnıçlardan karşılanıyor.

Kent çok sayıda kule ve mazgallı siperin yer aldığı yüksek ve geniş surlarla çevrilmiş. Surun üç yanında çepeçevre derin, geniş ve içi dikenli çalılarla dolu kuru hendekler var; diğer yanında ise nehrin kendisi içi su dolu hendek görevi görüyor. Sokaklar ulaşıma uygun ve rüzgârı kesecek şekilde yapılmış. Binalar kesinlikle öyle eski püskü değil; cadde boyunca upuzun, kesintisiz bir sıra oluşturacak şekilde dizilmiş evlerin yüzleri birbirine bakmakta. Ön cepheleri yirmi adım genişliğinde bir yolla birbirinden ayrılıyor. Arka cephelerinde ise geniş bahçeler var, sokak boyunca uzanıyor ve diğer sokakların sırtlarıyla çepeçevre sarılıyor. Her evin sokağa bakan bir ön kapısı ve bahçeye açılan bir arka kapısı var. Kapılar çift kanatlı, elinizle ittirdiğinizde kolayca açılıyor, sonra kendiliğinden yeniden kapanıyor, kim isterse girebiliyor, yani anlayacağınız özel mülkiyet diye bir şey yok. Çünkü Ütopyalılar her on yılda bir kurayla evlerini değiştiriyorlar. Bahçelerini güzelleştirmeye çok düşkünler, bağları var, meyve ağaçları yetiştiriyorlar, otlar, çiçekler dikiyorlar, öyle özenle bakıyorlar ki hepsine, doğrusu ben hiçbir yerde bu bahçeler kadar verimlisini ve bakımlısını görmemiştim. Bahçe işlerine çok önem veriyorlar, çünkü her şeyden önce bundan haz alıyorlar, ama sokaklar arası bir rekabet var, bakalım hangi ev en güzel bahçeye sahip olacak diye. Bütün kenti dolaşsanız, sakinlerine bu kadar yararı dokunacak, bu kadar zevke hitap edecek bir

başka uğraş zor bulursunuz. Görünen o ki şehrin kurucusu kentin böylesine güzel bahçelere sahip olmasını birincil iş edinmiş. Çünkü dediklerine göre kentin yerleşim düzeni en başından itibaren Utopus tarafından tasarlanmış. Ama süslenip püslenmesini ve son rotüşların atılmasını gelecek kuşaklara bırakmış, çünkü bir insan ömrünün bütün bu düzenlemelere yetmeyeceğini anlamış. İşte bu yüzden Ütopyalılar adanın fethinden bu yanaki bin yedi yüz altmış yıllık tarihlerini büyük bir dikkatle ve hiç sektirmeden yıllıklar halinde yazılı olarak kayıt altına almışlar. Bu kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, başlangıçta evleri çok daha küçükmüş, adeta barakalar ya da çoban kulübeleri gibi; ellerine geçen kerestelerle derme çatma inşa etmişler bunları, duvarlarını da balçıkla sıvamışlar. Orta kısmından itibaren dikleşen çatılarını ise sazla samanla örmüşler. Oysa şu anki evlerinin hepsi üç katlı, çok şık, duvarların dış cephesi ya sert çakmak taşlarıyla, ya yontma taşlarla ya da pişmiş tuğlalarla örülmüş, bunların arasına kaba sıva çekilmiş. Damları düz, yatık ve ucuza mal olan bir çeşit alçıyla sıvanmış; ateşe karşı dayanıklı hale getirilmiş bir malzeme bu, çetin hava koşullarına da kurşundan daha dirençli. Pencerelerine cam takarak rüzgârları engellemeyi başarmışlar (burada cam çok kullanılan bir malzeme), ayrıca saf zeytin yağına ya da ambere batırdıkları ince ketenden perdeler çekmişler pencerelere, böylece çifte kazanç elde etmişler; çünkü bu şekilde evin

içi hem daha fazla ışık alıyor hem de fazla rüzgârın girmesi önleniyor.

MEMURİYETLER

Her otuz aile her yıl kendilerine eski dilde *syphograntus*,[1] yeni dilde *phylarchus* adı verilen bir temsilci seçer.[2] Her on *syphograntus* temsil ettikleri ailelerle birlikte, vaktiyle *traniborus*, şimdilerde *protophylarchus*[3] dedikleri bir başkanın yönetimi altındadır. Sayıları iki yüzü bulan *syphograntus*lar kendilerine en fazla yararı dokunacak kişiyi prens seçeceklerine ant içtikten sonra, halk tarafından onlara daha önce adı verilmiş dört aday arasından birini gizli oyla seçerler. Çünkü önce her kentin dört mahallesinde birer aday belirlenmiş ve senatoya önerilmiştir.[4] Seçilen kişinin prenslik görevi ömür boyu sürer, tabii tiranlığa heveslendiğine dair herhangi bir şüphe uyandırmadıkça. *Traniborus*ları ise her

[1] Yunanca *sypheos+krantōr* (σῦφεός+κράντωρ) kelimelerinden türetilen *syphograntus* domuz ağılı kâhyası (yöneticisi) anlamına gelir.

[2] *Phylarchus*: Bölge Temsilcisi. Ütopya'nın eski dili, Utopus'un adayı keşfetmesinden önce ada yerlilerinin kullandığı dildir. Halihazırdaki dilleri ise söz konusu keşiften sonradır.

[3] *Baş phylarchus*: Bölge Temsilcisi Başkanı.

[4] Ütopya adasının her kenti kendi prensini (*princeps*) seçer. Ama adanın bütününe hükmeden bir kral yoktur. Seçilen prens görevini ömür boyu sürdürür, ama ölünce yerine oğlu geçmez, seçim tekrarlanır.

yıl seçerler ve ancak çok ciddi bir neden olursa yerlerinden oynatırlar. Bütün öteki memuriyetlerin süresi de bir yıllıktır. *Traniborus*lar prensle düşünce alışverişinde bulunmak amacıyla her üç günde bir, gerekirse de daha sık toplanırlar. Bu toplantılarda toplumun genel gidişatını değerlendirirler, kişisel anlaşmazlıkları (burada da böyle anlaşmazlıklar oluyor, ama çok nadir) büyümeden çözüme ulaştırmaya çalışırlar. Senatoya mutlaka iki *syphograntus*u da çağırırlar, ama her gün bir başka ikiliyi. Toplumu ilgilendiren herhangi bir konuda nihai karara varılması için senatoda üç gün boyunca tartışılması gerekliliği bir kuraldır. Böyle ortak meseleler hakkında senato ya da halk meclisi dışında tartışmaya kalkışmak ölüm cezasını gerektiren bir suçtur. Bu tür kuralların, prensin ve *traniborus*ların bir olup zorbalıkla halkı sindirmelerini ve devletin yönetim biçimini değiştirmeye kalkışmalarını önlemeye yönelik olduğunu söylerler. Bu yüzden acilen karara bağlanması gereken herhangi bir konu önce *syphograntus*ların meclisine taşınır, *syphograntus*lar temsil ettikleri hanelerle birlikte bu konuyu karşılıklı görüşür ve kararlarını senatoya bildirirler. Bu tür bir meselenin bazen bütün adanın katıldığı bir toplantıya taşındığı da olur.

Ayrıca senatoya gelen bir meselenin aynı gün tartışmaya açılmaması, bir sonraki senato toplantısına ertelenmesi de âdettendir. Yoksa kişi ilk

aklına geleni fütursuzca söyleyip ardından tüm gayretini toplumun çıkarına yönelik bir karar almak yerine başta söylediğini haklı çıkaracak kanıtlar aramakla harcayabilir ve daha işin başında sağduyusuzluğu anlaşılacak diye saçma sapan ve yersiz bir utanç duygusuna kapılıp itibarını kaybetmektense toplumun huzurunu hiçe saymayı tercih edebilir. İşte bu kuralla, kişilerin ilk akıllarına geleni bir çırpıda söylemeleri yerine düşünüp tartışıp öyle konuşmaları sağlanmış olur.

MESLEKLER

Kadın erkek istisnasız herkesin anladığı tek zanaat tarım, hepsi bu alanda uzman. Bütün Ütopyalılar daha çocukluktan başlayarak tarımı öğreniyorlar, gerek okullarda bu işin abc'sini kaparak gerekse kentin civarındaki tarlalara götürülüp bir tür oyun oynar gibi eğitim alarak. Bunlar tarlalarda sadece çalışanları seyretmekle kalmaz, aynı zamanda beden eğitimi yapına bahanesiyle öğrendiklerini hayata geçirme fırsatı da yakalar.

Dediğim gibi herkesin uğraş alanı olan tarımın yanında, tek tek hepsine uygun düşecek başka zanaatlar da öğretiliyor. Bunların başında yün işçiliği, keten kumaş dokumacılığı, duvarcılık, demircilik ya da marangozluk gibi el sanatları geliyor. Zaten Ütopya adasında bu zanaatlar

dışında konuşulmaya değecek derecede yaygın başka bir meslek yok.

Boydan boya bütün ada halkı tek tip giyiniyor, üstelik bütün ömürleri boyunca; sadece kadın erkek ya da evli ve evli olmayanların giydikleri farklı. Öyle göze çirkin gelecek bir yanı da yok bu giysilerin, içinde rahatça hareket edebilecekleri şekilde yapılmış ve hem soğuk hem de sıcak havada giyilebilir nitelikte. Bu giysileri her aile kendisi dikiyor desem yalan olmaz.

Ama her biri, erkek olsun, kadın olsun hiç fark etmez, mutlaka tarımdan başka bir zanaatı öğreniyor. Kadınlar daha narin yapılı olduklarından hafif işlerle meşgul oluyor, örneğin yün ya da keten dokuyorlar. Bunların dışındaki bütün ağır işler erkeklere kalıyor. Ütopyalılar genellikle baba mesleğini öğreniyorlar, çünkü ne de olsa çoğu buna doğuştan yatkın oluyor. Ama çocuğun başka bir zanaata hevesi varsa, o zaman bu işi yapan bir ailenin yanına evlatlık olarak veriliyor. Bu konuda hem ana babalar hem de devlet görevlileri çocuğun ciddi ve sorumluluk sahibi bir aile reisine verilmesine özellikle dikkat ediyor. Herhangi bir meslekte yetkinleşen kişi, bunun yanında ikinci bir meslek de öğrenmek istiyorsa, aynı şekilde buna da izin veriliyor. Her ikisinde de yetkinleşince istediği mesleği icra edebiliyor, tabii o sıra ülke bu mesleklerden birine diğerinden fazla ihtiyaç duymuyorsa.

*Syphograntus*ların başlıca ve neredeyse tek görevi hiç kimsenin tembellik etmemesini, herkesin canla başla kendi işine sarılmasını sağlamak ve bu konuya azami dikkati göstermek. Ama tabii hiç kimseden de öyle sabahın kör karanlığından gece yarılarına kadar yük beygiri gibi sürekli çalışıp didinerek kendini yıpratması beklenmiyor. Çünkü bu kölelikten de beter bir işkence olur. Ama Ütopya dışında hemen hemen her yerde işçilerin kaderi bu. Ütopyalılar ise günü ve geceyi tam tamına yirmi dört saate bölmüşler ve sadece altı saat çalışıyorlar. Öğleden önce üç saat iş görüyorlar, ardından yemeğe gidiyorlar, yemek sonrası iki saat dinleniyorlar ve sonra üç saat daha çalışıp akşam yemeği saatinde işi bırakıyorlar. Öğlenleyin ilk saatten başlayıp sayarsak saat sekiz civarı yatmaya gidiyorlar. Sekiz saat uyku uyuyorlar.

Çalışma, yemek yeme ve uyku saatlerinin arasındaki vakitlerde serbestler, herkes canı ne istiyorsa onu yapıyor. Tabii amaç öyle şamata yaparak ya da tembel tembel oturarak zaman öldürmek değil, herkesin kendi işinden gücünden artan boş zamanını hoşuna gidebilecek zihinsel bir uğraşıya vakfetmesi esas. Zaten onların çoğu bu ara vakitlerini özgür sanatlarla[1] meşgul ola-

[1] Akademik eğitim anlamında kullanılmaktadır. Antikçağda özgür sanatlar, Latince deyişle *septem liberales artes* [yedi özgür sanat] beden ve ruh açısından uyumlu bireyler yetiştirmeye yönelik, sanat ve bilimin iç içe geçtiği bir eğitim

rak geçiriyor. Ütopya'da her gün şafak sökmeden önce halka açık dersler verilmesi âdet olmuş.[1] Bu derslere özellikle özgür sanatlarda eğitim almak üzere seçilen kişilerin katılması şart. Ama yine de kadını erkeğiyle her sınıftan pek çok insan eğilimlerine göre belirledikleri şu ya da bu dersi dinlemeye gidebiliyor. Buna karşın boş zamanını yine kendi işiyle meşgul olarak geçirmek isteyen olursa –zaten çoğu da böyle yapıyor (çünkü bu tür kişilerin zihinleri bir bilim üzerinde yoğunlaşacak nitelikte değil)– kimse onu engellemiyor;

sistemine karşılık gelir. Yedi özgür sanat insanla doğan ve kesintisizce onunla büyüyen, yaşlanan ve onunla son bulan bir eğitimdir, başka deyişle bu eğitimin her bir basamağı, insanın doğumundan ölümüne kadar bütün yaşam aralıklarıyla bire bir örtüşür. Bu eğitim anlayışının adındaki özgür (*liber*) sözcüğünden de anlaşılacağı üzere, özgür sanatlar özgür insanın alabileceği bir eğitimdir ve bu özelliğiyle özgür olmayan sanatlardan, *artes illiberales*ten ayrılır. Özgür olmayan sanatlar sadece ekonomik kaygılar taşıyan, insanı geçindirmeye yönelik, el becerisiyle iş görmeyi öngören sanatlardır; oysa *artes liberales* salt zihinsel eğitimdir, insanı zihinsel anlamda kalkındırmaya yöneliktir, parasal anlamda değil. İnsan zihninin en sırlı noktalarına hitap edebilecek içeriğiyle, yerel değil, evrensel bir eğitimdir. Temel amacı hakiki bilginin, *scientia*nın peşinde koşan kültürlerüstü insanı yetiştirmektir. Buradan da anlaşılacağı gibi, Thomas More *Ütopya*'sında antikçağın bu mükemmel eğitim anlayışını ortaçağ süzgecinden geçmiş haliyle yeniden devreye sokmaktadır. Üstelik Ütopya'da para kazanma sorunu olmadığına göre, bu eğitim anlayışı bu eserde en saf haliyle karşımıza çıkmaktadır.

[1] More'un yaşadığı dönemde üniversitelerde dersler sabah saat 5 ya da 7'de başlıyordu.

tersine kamunun yararına hizmet ettikleri için özellikle takdir ediliyor.

Akşam yemeğinden sonraki bir saati oyun oynayarak geçiriyorlar; yazın bahçelerinde, kışın da yemeklerini yedikleri halk yemekhanelerinde. Ya müzik çalıp eğleniyorlar buralarda ya da sadece sohbet edip dinleniyorlar. Zar atma ya da bu türden akla zarar ve ayartıcı oyunlardan haberleri bile yok. Sadece bizdeki satranç oyununu andıran iki oyunları var, onları oynuyorlar. Birisi, sayılar arasında mücadele; bu oyunda bir sayı diğer bir sayıyı götürüyor. Diğeri, kurmaca bir savaş cephesinde erdemlerle kötülükleri karşı karşıya getiren bir oyun. Bu oyunda, kendi aralarında bile çekişmeler yaşayan kötülüklerin erdemlere karşı nasıl ittifak oluşturdukları öyle akıllıca sergileniyor ki. Ayrıca hangi kötülüklerin hangi erdemlere karşı olduğu, doludizgin bir saldırı için ne kadar güç toplayabilecekleri, dolaylı yoldan saldırıya geçmek için ne tür oyunlar kurgulayabilecekleri, erdemlerin kötülükleri yenebilmesi için ne şekilde bir savunma geliştirebilecekleri, onların ataklarını savuşturmak için nasıl bir yöntem uygulayabilecekleri ve en sonunda da her iki tarafın birbirine karşı zafer elde etmesi için hangi yollara başvurabilecekleri de gösteriliyor.

Ama yanılgıya düşmemeniz için bir noktaya özellikle dikkatinizi çekmek isterim. Ütopyalılar günde sadece altı saat çalışıyorlar diye, belki

de siz şimdi onların temel gereksinimlerini karşılamada dara düştüklerini sanacaksınız. Ama durum hiç de böyle değil, çünkü bu altı saat onların gerek temel, gerekse keyfi ihtiyaçlarını bol bol karşılamaya yetiyor da artıyor. Nüfuslarının büyük bir bölümünün tamamen işsiz olduğu başka ulusları şöyle bir gözünüzün önüne getirecek olursanız, işte o zaman buradaki durumu daha rahat kavrayabilirsiniz. Çünkü her şeyden önce söz konusu uluslarda kadınların neredeyse hiç işi yok, yani demek ki nüfuslarının yüzde ellisi işsiz. Kadınların çalıştığı memleketlerde ise bu kez onların yerine kocaları yan gelip yatıyor. Sonra bütün o rahip takımının ve ruhban sınıfından olduğu söylenen adamların ne kadar tembel bir güruh olduğunu bir düşünün, katın bir de bunlara bütün zenginleri, özellikle toprak sahiplerini, hani halk arasında beyefendi ve soylu olarak adlandırılanları. Bunlara bir de onların uşaklarını ekleyin, yani bütün şu baldırı çıplak kabadayı çetesini. Son olarak da o gürbüz, o sapasağlam dilencileri ekleyin hesabınıza, hani tembelliklerine kılıf uydurmak için kendilerini hep hastalıklı gösteren insanları. İşte o zaman kesinlikle biz ölümlülerin tükettiklerinin sizin sandığınızdan da az kişinin emeğiyle üretildiğini anlayacaksınız.

Şimdi de bu kadar az kişiden ancak birkaçının dişe dokunur bir işte çalıştığını bir düşünün. Çünkü her şeyin parayla ölçüldüğü bir yerde, bir

sürü mesleğin sadece aşırılığa ve eğlenceye hizmet edip bomboş ve lüzumsuz işler göreceği açık. Çünkü şu an çalışan kesimin çoğu, gerçekten de yaşamı makul ölçülerde rahatlatmak için ihtiyaç duyulan birkaç mesleğe dağıtılırsa üretim fazlası açığa çıkacağından zorunlu olarak fiyatlar öyle düşecek ki, bundan böyle işçilerin hayatlarını idame ettirmeleri olanaksız hale gelecek. Oysa şu an lüzumsuz işlerde istihdam edilenlerin hepsini ve gerek aylaklıktan, gerekse miskinlikten uyuşmuş halde dolanan bütün o kalabalığı (yani başkalarının emeğiyle üretilenleri çalışan iki işçinin tüketeceği kadar tüketen bu adamların her birini kastediyorum) tamamen yararlı mesleklere yerleştirirseniz, çok geçmeden o birkaç saatlik sürenin gerek temel, gerekse yaşamı rahatlatacak ihtiyaçlarınızın hepsini (hatta olağan ve sınırı aşmayan keyfi giderlerinizi de katın işin içine) karşılamaya yetip de artacağını göreceksiniz.

İşte Ütopya'da bu durum bütün çıplaklığıyla kendini gözler önüne serer. Çünkü orada, bütün o koca kentte ve çevresindeki köylerde yaşayan, yaşı ve sağlığı çalışmaya müsait onca erkek ve kadın arasında saysanız ancak beş yüz kadarının işten muaf tutulduğunu görürsünüz. Hatta bunların arasında yer alan *Syphograntus*lar (yasa gereği çalışmaktan muaf olsalar da) bu ayrıcalıklarından yararlanmazlar ve diğer insanlara örnek olup onları çalışmaya teşvik ederler. Bu ayrıcalıktan bir de kendilerini tamamen bilime adamaları için

diğer görevlerinden ömür boyu muaf tutulanlar yararlanır, ama bunlar ancak rahiplerin tavsiyesi doğrultusunda ve *Syphograntus*ların gizli oylarıyla alınan karar sonucunda bu ayrıcalığa hak kazanırlar. Bu öğrencilerin arasında kendisinden beklenen başarıyı gösteremeyen olursa çalışma hayatına geri dönmek zorunda kalır. Öte yandan boş zamanlarını ciddi bir şekilde bilimle uğraşarak geçiren ve gayret gösterip bu konuda gelişim kaydeden bir işçinin kendi mesleğinden muaf tutulup bilimlerle uğraşanların sınıfına yönlendirilmesi de öyle nadir rastlanan bir olay değildir. Elçilerini, rahiplerini, *traniborus*larını ve eski dillerinde Barzanes, şimdilerde Ademus[1] olarak adlandırdıkları prenslerini de bu bilimlerle uğraşanların sınıfından seçerler. Nüfuslarının geri kalanından da neredeyse hiç kimse aylak gezmediğinden ya da lüzumsuz işlerle uğraşmadığından, şu kadar az saatte ne kadar yararlı işler çıkardıklarını tahmin etmekte zorlanmazsınız.

Yukarıda söz ettiklerime ek olarak, çalışma sorunlarını halletmelerinin bir başka nedeni de, zaruri işlerinin çoğunu diğer ulusların harcadığından çok daha az emek harcayarak halletmeleri. Hemen bir örnek verelim; başka her yerde binaların inşa edilmesi ve onarılması için birçok insanın gece gündüz çalışması gerekir.

[1] Anydrus nehrinin susuz anlamına gelmesine benzer şekilde, Ademus da halksız anlamına gelir.

Çünkü mirasçılar babalarının inşa ettiği binaları hor kullanıp yavaş yavaş viraneye döndürür. Böyle olunca onun ardından gelen mirasçılar az bir masraf yaparak ayakta tutabilecekleri bu binaları büyük paralar harcayıp yeni baştan inşa etmek zorunda kalır. Hatta hiçbir masraftan kaçınılmadan inşa edilmiş bir ev müşkülpesent bir mirasçının zevkine hitap etmiyorsa kısa süre içinde yıkılır, büyük meblağlara başka bir yerde başka bir evin inşasına başlanır; böyle olaylarla o kadar sık karşılaşabilirsin ki. Ama Ütopyalılar arasında her şey yerli yerine oturmuş ve kamu düzeni sağlanmış olduğundan, evlerin yepyeni mekânlarda yeniden inşa edilmesi öyle pek rastlanacak bir olay değildir. Ayrıca mevcut hasarlı evler hemen onarıma alındığı gibi, hasara uğramamaları için de önceden önlem alınır. Böylece evler azıcık bir çabayla uzun süre ayakta kalırlar, hatta öyle ki müteahhitler bazen yapacak iş bile bulamazlar. Böyle durumlarda onlardan evlerinde tahta kesip taş yontmaları istenir, öyle ki herhangi bir bina inşa edilmesi gerektiğinde işi bir çırpıda hallediversinler.

Gelelim kıyafetlerine, bir düşünün bu iş için de ne kadar az emeğe ihtiyaç duyuyorlar. Her şeyden önce çalışırken deriden ya da postlardan yapılan gösterişsiz ve yedi yıl dayanacak giysiler giyiyorlar. Dışarı çıktıklarında da bu kaba iş kıyafetlerinin üstüne bir pelerin geçiriveriyorlar. Bütün adada bu pelerinler hep aynı renk ve has

yünden.[1] Bundan ötürü başka ülkelerdeki insanlara göre hem daha az yüne ihtiyaç duyuyor hem de ihtiyaçlarını çok ucuza mal ediyorlar. Az emek gerektirdiğinden en çok keten kumaşlar kullanıyorlar ve ketenleri beyazlığından, yünlüleri de temiz olduğundan tercih ediyorlar, ama öyle ipliğin inceliğine ya da kalitesine falan hiç bakmıyorlar. Bu yüzden başka herhangi bir ülkede, tek bir adama farklı renklerde dört beş yünlü pelerin ve bir o kadar da ipek gömlek bile yetmezken –hatta azıcık da züppeyse on tanesi bile az gelir– burada herkes tek bir pelerinle yetindiği gibi onu da iki yıl boyunca giyiyor. Daha fazla giysiye ne gerek var zaten, hani fazlası onu soğuğa karşı daha çok koruyacak ya da kendisini azıcık daha şık gösterecek olsa hadi neyse.

Görüldüğü gibi herkes faydalı mesleklerde çalıştığından ve bu meslekler çok az iş gücü gerektirdiğinden, dolayısıyla her şey bol olduğundan, zaman zaman insanları bir araya toplayıp (eğer bir bozukluk varsa) anayolların onarımında çalıştırmak durumunda kalırlar. Hatta bazen böyle bir işe de pek gerek olmaz, o zaman çalışma saatlerini kısma kararı alıp halka duyururlar. Yöneticiler yurttaşlarını zorla lüzumsuz işlere koşmaz, çünkü böyle kurumsal bir devletin göz önünde tuttuğu ana hedef şudur: Toplumun zorunlu ihtiyaçları karşılandıktan sonra, artan

[1] Boyanmamış.

zamanı bütün yurttaşların fiziksel kölelikten zihinsel özgürlüğe ve gelişime aktarmalarını sağlamak. Çünkü yaşamdaki mutluluğun temelinin bu ana hedefte yattığına inanırlar.

SOSYAL İLİŞKİLER

Şimdi de Ütopyalı yurttaşların birbirleriyle nasıl bir sosyal ilişki içinde olduklarını, halkın arasında nasıl bir iletişim kurulduğunu ve ürettikleri malları ne şekilde paylaştıklarını anlatma vakti geldi.

Evet, Ütopya'daki her kent ailelerden oluştuğundan, bu ailelerin arasında doğal bir kan bağı söz konusu. Çünkü kızlar gelinlik çağa gelip evlendiklerinde kocalarının ailelerine katılırlar, ama erkek çocuklar ve bütün erkek torunlar aile içinde kalır ve ailenin en yaşlısına itaat eder, bu kişi yaşlanıp da zihinsel yetilerini kaybedinceye değin bu iş böyle sürer gider. Ardından ailedeki diğer yaşlı onun yerini alır. Ülkenin fazla küçülmemesi ya da fazla büyümemesi için her hanede (civar köyleri hesaba katmazsanız her kentteki hane sayısı altı bini geçmez) en az on, en fazla da on altı yetişkinin olmasını öngörürler. Bu yaşın altındaki çocukların sayısı için bir sınırlama getirmezler. Kalabalık ailelerdeki çocukları nüfusu daha az olan ailelere geçirerek söz konusu ölçüyü rahatlıkla tuttururlar. Ama bir kentte nüfus yoğunluğu belirlenen ölçünün

dışına taşarsa, ülkenin diğer kentlerinin nüfus açığı bu fazlalıkla kapatılmaya çalışılır. Olur da bütün adanın nüfusu belirli sayının üstüne çıkarsa, o zaman her kentten yurttaşlar seçip anakaranın hemen yanında yer alan ve yerli halkın kullanmadığı ve ekip biçmediği topraklarda, Ütopya'nın kendi yasalarına tabi olacak bir koloni kurarlar. Söz konusu toprağın yerlileri de onlarla birlikte yaşamak isterse Ütopyalılara katılabilirler. Ütopya halkı kendileriyle aynı yaşamı ve âdetleri paylaştıkları ölçüde kendilerine katılmak isteyenlerle kolayca kaynaşıyor, hatta bu kaynaşma her iki halkın da yararına oluyor. Çünkü bir zamanlar herkes için çorak ve verimsiz olan topraklar, Ütopyalıların yasaları altına girdiğinde her iki halk için de bereketli hale geliyor. Ama yerli halk onların yasaları altında yaşamayı reddederse Ütopyalıların belirledikleri sınırın dışına sürülüyorlar. Onlara karşı gelmeye kalktıkları takdirde ise savaş söz konusu oluyor. Çünkü Ütopyalılar bir halkın kendi toprağından faydalanmayıp onu değersiz ve işe yaramaz bir mülkmüş gibi görmesinin, buna karşın doğa yasası gereği ondan beslenmek zorunda olan başkalarının bu toprağı işlemesini ve onu sahiplenmesini önlemeye kalkmasının haklı bir savaş nedeni olduğunu düşünüyorlar. Herhangi bir sebeple kentlerinden biri aşırı derecede nüfus kaybederse ve adanın başka yerlerindeki nüfusu belirli sayının altına düşürmedikçe de yeniden dengelemeleri müm-

kün görünmüyorsa (dediklerine bakılırsa böyle bir durum bütün tarihleri boyunca iki kez başlarına gelmiş, o da ölümcül vebalar sonucunda), o zaman burayı kolonilerden getirdikleri yurttaşlarla dolduruyorlar. Çünkü adadaki herhangi bir kentin zayıf düşmesindense kolonilerini kaybetmeyi göze alıyorlar.

Şimdi yeniden Ütopyalı yurttaşların sosyal yaşantısına geri dönelim. Dediğim gibi ailenin en yaşlısı o ailenin reisidir. Kadınlar kocalarına, çocuklar ana babalarına, kısacası yaşça küçükler büyüklere hizmet eder. Her kent dört eşit mahalleye ayrılmıştır. Her bir mahallenin ortasında da ne ararsan bulabileceğin bir pazar yeri var. Her ailenin kendi evlerinde ürettiği mallar bu pazara getirilir ve türüne göre tek tek ayrılıp ambarlara konur. Aile büyüğü kendisinin ve hanesindeki kişilerin ihtiyaçlarını buralardan karşılar, ne istiyorsa parasız, hatta takas falan da yapmadan alır götürür. İstediğini neden alamasın ki? Her şey böyle bol bol yetip de artarken, birilerinin arsızlık edip ihtiyacından fazlasını söyleyeceğinden hiç kimsenin endişesi olmaz zaten. Sonra bir adamın niçin lüzumsuz şeyler isteyeceği düşünülsün ki, hiçbir zaman dara düşmeyeceğinden adı gibi eminse? Yoksunluk endişesi nasıl ki her tür hayvanı açgözlü ve yırtıcı hale getirebiliyorsa, sadece insana özgü olan kibir, hani şu her şeye bol bol sahip olduğu için şımarıp insanın kendisini bir şey sanmasına yol açan duygu da

aynısını yapar. Oysa Ütopyalıların yaşam tarzında böyle bir şeyin esamesi bile okunmaz.

Yukarıda sözünü ettiğim pazarların yanında bir de erzak pazarları var; buralara sebzelerden, taze meyvelerden ve ekmeklerden tutun balıklara, dört ayaklı hayvanlara ve yenilebilecek türdeki kuşlara kadar ne varsa hepsi getirilir. Bir de kent dışında, akarsuların yanına kurdukları, hayvanları kesip kanını, kirini temizledikleri özel mekânlar var. Kölelerin kesip temizledikleri hayvanların etlerini buralardan pazara taşırlar. Ütopyalılar hayvanları kesip parçalama işini alışkanlık edinmesinler diye yurttaşlarına yaptırmazlar, çünkü bu alışkanlığın bizlerin doğasındaki en insancıl duygu olan şefkati yavaş yavaş körelteceğine inanırlar. Bundan başka pis ve sağlıksız olan hiçbir şeyin kente getirilmesini de istemezler, çünkü çürük kokuların havayı kirletip salgın hastalıklara yol açabileceğinden korkarlar.

Ayrıca her mahallede birbirine eşit mesafelerle ayrılmış çok geniş yemekhaneler yer alır. Bunların her birinin belirli bir adı var. *Syphograntus*lar buralarda ikamet eder. Her bir yemekhane otuz aileye tahsis edilmiştir, salonun bir tarafında on beş aile, diğer tarafında da öteki on beş aile yemek yer. Her bir yemekhane görevlisi günün belirli bir saatinde pazara gider ve salondaki insan sayısına göre erzak alır. Ama öncelik sırası her zaman devlet hastanelerinde tedavi görmekte olan hastaların. Çünkü kentin

çevresinde, surların az ötesinde dört hastane mevcut. Bu hastaneler o kadar geniş ki, sanırsın her biri birer küçük kasaba. Bundan kasıt, hastaların sayısı ne olursa olsun sıkış tepiş, yan yana yatıp da birbirlerini rahatsız etmelerini önlemek ve bir de hastalar arasında salgına yol açacak türde hastalık taşıyanlar varsa bunları kalabalıktan tecrit edebilmek. Bu hastaneler çok iyi düzenlenmiş, insanı sağlığına kavuşturacak ne varsa hepsine sahip; hastalara şefkatli ve özenli bir bakım uygulanıyor, işinin ehli hekimler her an görevlerinin başında. Hiç kimse zorla buralara getirilmiyor tabii, ama o koca kentte kendi sağlığının düşmanı kesilip de hastanede yatmak yerine kendi evinde yatmayı tercih edecek tek bir kula da rastlayamazsınız doğrusu.

Hastane görevlileri hekimlerin tavsiye ettiği yiyecekleri aldıktan sonra, pazarda kalan en taze yiyecekler insan sayısı gözetilerek yemek salonlarına eşit şekilde dağıtılır. Ama hizmette öncelik en başta prenslere, rahiplere ve *traniborus*lara tanınır, bir de elçilere ve dışarıdan gelen yabancılara. Yabancı derken, eğer böyle birileri varsa sayıları biri ikiyi geçmez; Ütopya'da kaldıkları süre boyunca da özel olarak hazırlanmış evlerde ağırlanırlar.

Öğle ve akşam yemekleri saatlerinde pirinçten yapılma bir borazan çalınıp yemek vaktinin geldiği hatırlatılır ve *syphograntus*ların yönetimindeki ailelerin hepsi salonda toplanır, tabii

hastanelerde ya da kendi evlerinde yatan hastalar dışında.

Yemekhanelere yiyecek dağılımı yapıldıktan sonra dileyen herkes pazardan evine yiyecek götürebilir. Çünkü Ütopyalılar makul bir sebebi olmadıkça hiç kimsenin böyle bir iş yapmayacağını bilir. Evlerde yemek yemek yasak olmadığı halde yine de hiç kimse evinde yemek yemeye heves etmez, çünkü böyle bir şey pek doğru bir hareket olarak görülmez. Ayrıca salonda bunca nefis ve bol yemek varken, üstelik hazır bir şekilde seni beklerken, evde berbat bir yemek hazırlayacağım diye çile çekmek ne aptallık!

Yemekhanelerdeki görece ağır ve angarya işleri köleler yapar. Ama yemek pişirmek, hazırlamak ve sofrayı eksiksiz donatmak kadınların işidir; bütün aileler sırasıyla bu görevi üstlenir. Sayılarına göre üç ya da daha fazla masaya otururlar. Erkekler duvar tarafında, kadınlar ise dış tarafta oturur ki, ani bir şey olduğunda –örneğin böyle durumlar çocuklu kadınların başına sıkça gelir– sofradakileri rahatsız etmeden kalkıp hemen dadıların yanına gidebilsinler.

Dadılar emzikteki bebekleriyle birlikte kendilerine ayrılmış özel bir odada oturur. Bu odada her zaman bir ocak ve temiz su bulunur, bir de beşikler.[1] Dadılar bebekleri bu beşiklere yatırıp uyutur ya da dilediklerinde ateşin önünde

[1] Çocuk yuvalarına benzer bir yapıdan söz edilmektedir.

rahatça kundaklarını açar ve oyunlar oynayarak onları oyalar. Her bebeğe kendi annesi süt verir, ama anne ölmüşse ya da hastalanmışsa o başka. Böyle bir durumda *syphograntus*ların eşleri hemen bir dadı araştırıp bulur. Bu öyle zor bir iş de değildir, çünkü merhametli olmak en büyük meziyet sayıldığından, kadınlar başka herhangi bir işe dadılık kadar gönüllü olmazlar. Yetiştirilen çocuklar da dadılarını her zaman kendi anneleri yerine koyarlar.

Henüz beş yaşını doldurmamış çocuklar da dadı odalarında kalırlar. Aralarında evlilik çağına gelmiş erkek ve kızların da bulunduğu, henüz rüştünü ispatlamamış diğer çocuklar ise ya sofradakilere hizmet eder ya da yaşı bu hizmeti yapacak kadar büyük değilse veya bünyesi zayıfsa sofradakilerin yanında durur ve hiç sesini çıkarmaz. Bu çocuklar masada oturanlar kendilerine ne verirse onu yerler, ayrı bir yemek saatleri yoktur.

İlk masanın ortasında *syphograntus* ve eşi oturur, burası başköşedir (çünkü bu masa yemek salonunun en sonundaki üst kısma kurulmuştur) ve karşıdaki bütün ahali buradan rahatça görülür. *Syphograntus* ve eşinin yanına en yaşlılardan iki kişi daha oturtulur. Çünkü her masaya dörder kişi oturulur. Ancak o bölgede bir tapınak varsa, o zaman kilisenin rahibi ve eşi topluluğa nezaret etmek üzere *syphograntus*un masasına oturur. Onların her iki yanına gençler oturur,

onların da yanına yine yaşlılar; bu böyle bütün salon boyunca devam eder gider. Böylece hem yaşıtlarıyla beraber oturmuş hem de farklı yaştakilerle kaynaşmış olurlar. Böyle bir uygulamaya gidilmesinin nedenini şu şekilde açıklıyorlar: Yaşlıların ciddiyeti ve saygınlığı karşısında gençler hizaya gelip akıllarına estiği şekilde konuşup davranamaz. Çünkü masada olup biten ya da söylenen hiçbir şey çevrelerini saran yaşlı insanların gözünden asla kaçmayacaktır.

Masaya yemek tabakları konurken öyle masanın en başından başlayıp düzenli bir sıra izlenmez. İlk önce yaşlıların önüne yemek konur (yaşlıların oturdukları yerler özel olarak işaretlenmiştir) ve yemeklerin en lezzetli kısımları onlara sunulur. Ardından hak geçmeyecek şekilde diğerlerine dağıtılır. Ama yaşlılara sunulan leziz yiyecekler bütün yemekhaneye dağıtılacak kadar fazla değilse, onlar kendilerininkini seve seve yanlarındakilerle paylaşırlar. Böylece hem yaşça büyüklere gereken saygı gösterilmiş hem de herkese eşit şekilde davranılmış olur.

Bütün öğle ve akşam yemekleri ahlak konulu edebi bir metnin okunmasıyla başlar, ama sıkıcı olmaması için kısa tutulur. Buradan ilham alan yaşlılar daha derin mevzulara girerler, ama iç karartmayacak ya da kaba kaçmayacak şekilde. Ayrıca öyle uzun uzun konuşup da bütün yemeği tekellerine almazlar, tam tersine gençleri de seve seve, can kulağıyla dinlerler, hatta yemek soh-

betleri sırasında serbestçe açığa çıkacak olan kişiliklerini ve zekâlarını ölçebilmek için onları kasten konuşmaya teşvik ederler.

Öğle yemeği çok kısa sürer, akşam yemekleri ise daha uzun. Çünkü öğle yemeğinden sonra çalışma saati başlayacaktır, ama akşam yemeğinden sonra uyku ve gecenin sükûneti. Bu sürenin yediklerini iyice sindirmelerine çok yararlı olacağını düşünürler. Akşam yemeklerini müziksiz geçirmezler, yemeğin ikinci aşamasında ise tatlıyı sofralarından eksik etmezler. Tütsüler yakarlar, etrafa hoş kokulu esanslar serperler, yani misafirlerini keyiflendirmek için ne gerekirse yaparlar. Bir zararı dokunmayacaksa hiçbir zevkin yasaklanmaması gerektiğini düşünürler ve daha çok bu yönde bir tavır sergilerler.

İşte kentlerdeki yaşam tarzları böyledir, köylerde ise birbirlerinden bayağı uzak mesafelerde oturduklarından herkes yemeğini kendi evinde yer. Çünkü her ailenin evinde ne gerekiyorsa vardır, kenttekiler ne yiyorsa aynısı buralara da gelir.

ÜTOPYALILARIN SEYAHATLERİ

Başka bir kentte yaşayan dostlarını ziyaret etmek ya da sırf başka bir kenti görmek isteyenler olursa *syphograntus*larından ya da *traniborus*larından rahatça izin alabilirler, tabii bu kişilere kendi kentlerinde ihtiyaç yoksa.

Sadece birlikte seyahat edebilirler, yanlarına da prensin imzaladığı ve kendilerine seyahat izninin verildiğini gösteren ve dönecekleri günü belirten mektubu almak kaydıyla. Seyahate çıkacakları zaman bir kağnı tahsis edilir, bir de öküzleri sürecek ve bakımlarını üstlenecek kamu görevlisi bir köle. Ama aralarında kadın yoksa, yük olur ve seyahati zorlaştırır diye kağnı falan istemezler. Bütün seyahatleri boyunca yanlarına bir şey almasalar bile hiçbir şeye ihtiyaç duymazlar, çünkü her yer kendi evleridir. Gittikleri yerde bir günden fazla kalmaları halinde her biri kendi mesleğini orada icra eder ve o yörenin aynı meslekten işçileri tarafından dostça karşılanır.

Birileri tek başına kendi bölgelerinin dışına çıkmaya kalkarsa ve yanında prensin izin kâğıdı olmadan yakalanırsa rezil bir durumla karşı karşıya kalır; kaçakmış gibi geri getirilir ve şiddetli bir cezaya çarptırılır. Aynı hareketi ikinci kez yapmaya cüret ettiğinde ise kölelikle cezalandırılır.

Oturduğu kentin civarındaki köylerde dolaşmaya heveslenen biri olursa babasının iznini ya da karısının rızasını alması şart koşulur, bunun dışında herhangi bir yasakla karşılaşmaz. Ama söz konusu kişi hangi köye giderse gitsin, o gün öğleden önceki mesai saatini tamamlamamışsa (ya da akşam yemeğinden önceki vaktini o köyde çalışarak geçirmemişse) kendisine yemek veril-

mez. Bu kuralı yerine getirdiği takdirde oturduğu kentin sınırları içinde istediği her yere gidebilir. Böylece ait olduğu kente sanki hâlâ içindeymiş gibi faydalı olur.[1]

Gördüğün gibi bir an bile aylaklık etmeye vakitleri yok, asla işten kaytaramazlar; ne şarap evleri var, ne kumarhaneleri ne de genelevleri. Birbirlerini ayartmaya bile fırsat bulamazlar, ne gizli saklı bir köşeleri var ne de gizli gizli buluşup toplanacakları bir yerleri. Hep göz önündeler, bu yüzden de zorunlu olarak ya günlük işlerinin başında bulursun onları ya da doğru dürüst bir meşgaleyle kendilerini eğlerken. Sonuçta halkın böyle bir yaşam tarzını benimsemesi hiç şüphesiz her konuda bolluğu bereketi de beraberinde getirir. Her şeyi eşit olarak paylaştıkları için de hiç kimse zarurete düşmez ve dilenmek zorunda kalmaz.[2]

Amaurotus kentinde toplanan senatoda (dediğim gibi her yıl her kentten üç temsilci buraya gelir) ilkin erzak bakımından ülkenin neresinde bolluk var, neresinde kıtlık, ona bakılır ve derhal bolluk yaşayan kentten kıtlık yaşayan kente

---

[1] Sanki hâlâ kentteymiş ve işinin gücünün başındaymış gibi.

[2] More metnin bu bölümünde, İngiltere'deki işsizliğe ve kapanmaz bir yaraya dönüşen yoksulluk ve dilenciliğe karşı çözüm önerisini, Ütopya'nın ilgili sorunlara getirdiği çözümleri örnek göstererek sunuyor ve böylece birinci kitabındaki ana temaya açık ve seçik bir yanıt getirmiş oluyor.

aktarına yapılır. Üstelik bu aktarına işi bedelsiz yapılır, hiç karşılık beklemeden bir kentten alınıp diğerine hibe edilir. Ama erzaklarını bedelsiz başka bir kente verenler o kentten hiç şey almazlar, kendi ihtiyaçlarını erzak vermedikleri herhangi bir kentten karşılarlar. Böylece bütün ada adeta tek bir aile olur.

Kendilerine yeterince erzak ayırdıktan sonra (gelecekteki iki yılı garanti altına alacak şekilde erzak ayırırlar, çünkü ne de olsa önlerindeki bir yılda neler olup biteceği meçhuldür), tahıl, bal, yün, keten, kereste, kırmızı kökboya ve mor boyalı kumaşlar, postlar, balmumu, donyağı, deri, canlı hayvanlar gibi ellerinde kalan ürünlerin fazlasını cömertçe başka ülkelere gönderirler. Bu ürünlerin yedide birini o ülkenin fakirlerine hibe ederler, kalanını da cüzi bir paraya satarlar. Bu ticaret sayesinde hem kendi kentlerinde ihtiyaç duyulan malları edinmiş (en çok ihtiyaç duyulan da demirdir) hem de büyük miktarda altın ve gümüşü yurda getirtmiş olurlar. Ütopyalılar uzun yıllardır bu şekilde ticaret yaptıklarından, ülkelerinde bu türden ne çok mal bulunduğunu size anlatsam da inanmazsınız.

Bu yüzden mallarını peşin parayla satmışlar, veresiye vermişler pek aldırmazlar ve genellikle de senet kabul ederler. Senet işlemlerinde özel şahısları muhatap almazlar, kuralına uygun hukuki bir anlaşma yapıp, mallarını ihraç

ettikleri ülkenin yönetimini bu işten sorumlu tutarlar. Ödeme günü geldiğinde, söz konusu yönetim ilgili şahıslardan parayı toplar ve kamu hazinesine aktarır. Ütopyalılar ödeme talebinde bulununcaya kadar da bu parayı dilediği şekilde kullanır. Ütopyalılar hiçbir zaman kendilerine yüklü miktarda ödeme yapılmasını istemez. Çünkü kendilerine yararı dokunmayacak bir şey başkasının ihtiyacını karşılıyorsa, onları bundan mahrum etmenin haksızlık olduğunu düşünürler. Ama kendilerine ödenecek paranın bir kısmını başka bir halka hibe etmelerini gerektirecek bir durum doğduğunda ya da savaşa giriştiklerinde borcun tamamını talep ederler. Büyük tehlikelere ve ani baskınlara karşı önlem oluşturması açısından özellikle savaş durumu sahip oldukları bütün hazineyi yurtlarında tutmalarını gerektirecek yegâne olgudur. Ama en çok da yabancı askerleri kiralamak için bu paraya ihtiyaç duyarlar. Çünkü kendi yurttaşlarının hayatını tehlikeye atmaktansa yabancı askerlere bol bol para vermeye razıdırlar. Büyük paralar döküldüğünde çoğu kez düşmanların bile alınıp satılabileceğini, gerek ihanetle gerekse gizliden gizliye aralarının açılıp birbirlerine düşebileceklerini çok iyi bilirler. İşte bu yüzden tahmin edemeyeceğiniz kadar büyük bir hazineyi ellerinde bulundururlar. Ama sırf hazine olsun diye değil; bundan o kadar değişik şekillerde yararlanırlar ki, sözlerimi yanlış anla-

manızdan korktuğumdan, inanın size anlatmaya çekiniyorum. Korkmakta da haksız sayılmam, gözlerimle görmemiş olsaydım ben bile kendime zor inanırdım, nerede kaldı aynı şeyi bir başkası bana anlatacak da ben de ona inanacağım. Çünkü ne olursa olsun başkalarından işitilen şeyler insanın kulağına yabancı geliyorsa doğal olarak onlara inanmasını da bekleyemezsiniz. Yine de bana kalırsa, Ütopyalıların diğer âdetlerinin de bizimkilerden ne kadar farklı olduğunu düşünecek olursanız, gümüş ya da altından yararlanma yöntemlerinin bizim yöntemlerimize uymamasına bu kadar hayret etmenin bir anlamı yok. Bir kere zaten Ütopyalılar kendi aralarında para falan kullanmıyor, olabilecek acil durumlar için ellerinde tutuyorlar, belki de ileride böyle durumlarla hiç karşılaşmayacaklar, ama olsun. Tutmuşken, paranın ham maddesi altın ve gümüşü de tutuyorlar, ama bunlara sadece doğal bir madene verilmesi gereken değeri verip daha öte bir anlam yüklemiyorlar. Zaten bu madenlerin demirin yanında ne kadar değersiz olduğunu kim bilmez? İnsan nasıl ateş ve su olmadan yaşayamazsa, inanın demir olmadan da yaşayamaz. Ama doğa altına ya da gümüşe insanoğlunun öyle kolay kolay vazgeçemeyeceği bir değer yüklememiş. Nadir bulunduklarından ötürü onları değerli kılan salt insanların budalalığı. Buna karşın o müşfik anamız Doğa hava, su ve top-

rak gibi olmazsa olmazları gözlerimizin önüne sermiş, değersiz ve bir yararı dokunmayacak şeyleri ise bizden olabildiğince uzaklaştırmış. Ütopyalılar altın ve gümüşü bir kuleye kapatıp saklamaya kalksalardı, anında prens ve senato töhmet altında bırakılır (avam budala olduğundan bu tür konularda çok ustadır) ve halkı oyuna getirip kandırdıkları, aslında bu madenleri kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları söylentisi yayılırdı. Bunlardan tabak çanak ya da benzer türde usta bir işçilikle işlenmiş başka eşyalar yapmaya kalksalardı, günün birinde ihtiyaç hasıl olup da askerlerin ücretini ödemek için bunları tekrar eritmeleri gerekse, bir kere tadına varılan bu tür şeylerden insanları öyle kolay kolay vazgeçiremeyeceklerini çok iyi anlarlardı.

İşte Ütopyalılar bu tür sorunlarla karşılaşmamak için, kendi âdetleriyle bire bir örtüşen, ama bizim âdetlerimize de bir o kadar aykırı düşen (çünkü bizler için altın çok kıymetlidir ve titizlikle korunur) öyle bir yöntem geliştirmişler ki, gözlerinizle görmedikçe inanamazsınız. Çünkü Ütopyalılar toprak ya da camdan yapılmış çok zarif, ama çok ucuz bardak çanakla yiyip içerken, hem kamuya açık yemekhanelerde hem de özel mülklerde kullandıkları alelade lazımlıkları ve bu türden burun kıvırdığımız başka alet edevatı altından ve gümüşten üretiyorlar. Dahası köleleri bağladıkları zincirleri, ağır prangaları bile

bu metallerden yapıyorlar. Hatta kim yüz kızartıcı bir suç işlemişse kulaklarına altın küpeler takıyor, parmaklarına altın yüzük geçiriyor, boyunlarını altın kolyelerle sarıyor, başlarını da altın zincirlerle çevreliyorlar. Anlayacağınız altın ve gümüşün kendileri için rezil bir şey olduğunu hissettirmek için her tür yola başvuruyorlar. Başka halklardan bu tür madenleri almaya kalkın bakın, adamlar öyle acı duyarlar ki, ciğerlerini sökseniz daha iyi, oysa bu konuda Ütopyalıların tavrı çok farklı. Onlardan ellerindeki bütün altın ve gümüşü bir anda bırakmalarını isteseniz hiçbiri metelik dahi kaybettiklerini düşünmeyeceklerdir.

Ütopyalılar ayrıca sahillerden inci topluyorlar ve belli başlı kayalıklardan da elmas ve yakut çıkarıyorlar, ama özellikle bu taşları bulmak için oralara gitmiyorlar. Tesadüf eseri buldular diyelim, hemen bunları kesiyor, parlatıyor ve küçük çocuklara süs olarak takıyorlar. Yaşamlarının henüz ilk evrelerindeki çocuklar bu tür taşlardan öyle hoşlanıyor, öyle gurur duyuyorlar ki! Ama yaşları yavaş yavaş ilerledikçe, bu tür ıvır zıvırın sadece çocuklara özgü olduğunun farkına varıyor ve doğal bir mahcubiyet yaşıyorlar, sonra hemen daha annelerinin bir şey söylemesine bile fırsat bırakmadan kendiliklerinden çıkarıp bir kenara atıyorlar, tıpkı bizim çocuklarımızın büyümeye başladıklarında bilyelerini, boncuk-

larını ve oyuncak bebeklerini bir kenara atması gibi.

Bizim diğer toplumlarımızınkiyle uzaktan yakından alakalı olmayan bu tutum ve davranışlar farklı düşünüş ve duygu durumlarını da beraberinde getiriyor. Bunu Anemolia'dan[1] elçiler geldiği zaman öyle iyi fark ettim ki! Ben Amaurotus'tayken bir ara

Anemolialı elçiler adayı ziyaret etmişti. Birtakım önemli meseleleri görüşmek için geldiklerinden, her kentten üç temsilci de onları karşılamak üzere Amaurotus'a gönderilmişti. Komşu devletlerden evvelce bu kente gelmiş ve Ütopyalıların âdetleri hakkında nasılsa bir fikir edinmiş olan elçilerin hepsi, şaşaalı giysilerin Ütopyalıların nazarında hiçbir hükmünün olmadığını, ipek kumaşlara küçümser gözlerle bakıldığını, altının kötü bir şöhreti olduğunu bildiğinden olabildiğince mütevazı giyinmişti. Ama Ütopya'dan çok uzakta yaşayan ve onlarla yok denecek kadar az alışverişte bulunan Anemolialılar bir yerlerden Ütopyalıların hepsinin üzerlerine kaba saba giysiler geçirdiğini işittiklerinden ve dolayısıyla onların giyecek bir şeyleri olmadığı zannına kapıldıklarından ve de aslına bakarsanız sağduyu sahibi olmaktan çok kibirli olduklarından, adeta tanrılara yakışa-

[1] Ütopya'nın komşularından. Adı "Rüzgarlı Ülke" anlamına gelir. Âdetleri birbirlerinden çok farklıdır.

cak tarzda, şık bir kılığa bürünüp pırıl pırıl ışık saçan giysileriyle şu garip Ütopyalıların gözlerini kamaştırmaya karar vermişlerdi.

İşte bu şekilde onların üç elçisi maiyetlerinde yüz kişiyle adaya geldi. Hepsi alacalı bulacalı giysiler giymişti, çoğununki ipektendi. Elçiler ise (memleketlerinin soyluları olduğundan) sırmalı giysiler içindeydi. Boyunlarına altından zincirler, kulaklarına altın küpeler, parmaklarına altın yüzükler takmışlar, şapkalarının üzerlerine de inciler ve değerli taşlarla pırıl pırıl parlayan kolyeler geçirmişlerdi. Kısacası Ütopyalıların köleleri cezalandırmak, yüz kızartıcı suç işleyenleri aşağılamak ya da çocuklarına süs niyetine taktığı ıvır zıvır ne varsa hepsini takmış takıştırmışlardı. Hakikaten görülecek manzaraydı, kendi süslerini Ütopyalıların giysileriyle (bu arada halk onları görmek için sokaklara dökülmüştü) kıyaslayıp nasıl da tüylerini kabartıyorlardı. Ama bir anda bütün umutları ve beklentileri suya düştü, düşündüklerinin aksine öyle farklı bir durum yaşadılar, görmeyi hayal ettikleri manzaradan öylesine farklı bir manzarayla karşılaştılar ki, bunu seyretmesi bile ayrı bir keyifti doğrusu. Çünkü birtakım özel nedenlerden dolayı başka halklarla temasta bulunmuş birkaç Ütopyalı dışında bütün halk bu debdebeli görüntüye sadece utanç verici bir manzara olarak baktı. Anemolialıların en pejmürde görünenlerini efendi

yerine koyup saygıyla selamlarken, altın zincirler takmış elçilerini köle zannedip adamdan bile saymadı. Hele çocukları bir görecektiniz, fırlatıp attıkları mücevherlerin ve incilerin elçilerin şapkalarına tutturulmuş olduğunu fark edince hemen bir koşuda annelerinin yanına gidip onları hafifçe dürterek şöyle dediler: "A, anne bak şu görgüsüze, küçücük bir çocuk gibi hâlâ inciler, mücevherler takıyor!" Anneleri ise gayet ciddi bir tavırla, "Sus evladım, sanırım onlar elçilerin soytarıları," diye karşılık verdi onlara. Bu arada başka birileri de altın zincirlerin hiçbir şekilde işe yaramayacağını düşündüğünden burun kıvırıyordu. Çünkü onlara göre bu zincirler o kadar inceydi ki, bir köle bunların hepsini rahatlıkla kırıp koparabilirdi, üstelik öyle gevşek bağlanmışlardı ki, yine bir köle istediği an bu zincirleri çıkarabilir, nereye kaçacaksa elini kolunu sallaya sallaya kolayca kaçabilirdi.

Ama Anemolialı elçiler Ütopyalılar arasında birkaç gün geçirdikten sonra anladılar ki, yığınla da olsa altının Ütopyalıların gözünde hiçbir kıymeti harbiyesi yok, kendi ülkelerinde ne kadar itibarı varsa, burada bir o kadar küçümsenip aşağılanıyor. Ayrıca gördüler ki, buradaki kaçak bir kölenin zincirlerindeki ve prangalarındaki altın ve gümüşün değeri üçünün üstündekilerin toplamından bile daha fazla. Sonuçta süngüleri düştü, küstahça gurur duydukları giyim kuşam-

larından öyle utandılar ki, hemen katlayıp bir kenara kaldırdılar, özellikle de Ütopyalılarla dostane bir muhabbete girip onların gelenek ve göreneklerini öğrenince. Çünkü Ütopyalılar gökyüzünde seyredebileceği bunca yıldız, hatta güneşin kendisi dururken, ölümlü bir insanın minnacık bir mücevherin ya da daha doğrusu bir taş parçasının solgun pırıltısına kendini bu denli kaptırmasına sahiden hayret ediyor. Ya da giysileri incecik yün ipliklerle dokunmuş diye bir insanın diğerlerinden daha soylu olduğunu düşünecek kadar çılgın olmasına bir anlam veremiyor, sonuçta bu yün ne kadar ince olursa olsun vaktiyle bir koyunun giysisiydi, hâlâ da öyle, daha matah bir şey değil. Altına da çok şaşırıyorlar, çünkü tamamıyla işlevsiz bir metal olduğu halde yeryüzünün bütün halklarınca insandan bile değerli görülüyor. İşe bakın diyorlar, insanın kendisi kendi çıkarı için ona bu değeri biçiyor, ama altın kadar itibarı olamıyor. O kadar ki bir kütükten daha duyarsız, aptallığı ile ahlaksızlığı atbaşı giden mankafa bir adam sırf şans eseri yığınla altını var diye onca bilge ve onca iyi insanı hizmetinde çalıştırabiliyor. Ama kaderin oyununa gelip ya da yasaların azizliğine uğrayıp (yasalar da en tepedekileri yerin dibine sokmakta kaderden aşağı kalmaz) serveti aile efradının en aşağılık serserisine geçtiği an, parasının yapışık ikizi veya uzantısıymış gibi,

kendisi de birdenbire kendi hizmetkârlarının hizmetkârı oluveriyor.

Her şeyin ötesinde en çok hayret ettikleri ve iğrendikleri, insanların çıldırmışçasına birer tanrı gibi zenginlere tapması, hem de sırf zenginler diye, yoksa ne onlara bir borçları var ne de onlardan kendilerine gelecek bir zarar ziyan. Ama aynı zamanda şunu da çok iyi bilirler ki, bu zenginler yaşadıkları sürece o tepeleme altın yığınlarından kendilerine zırnık koklatmayacak kadar da cimri ve açgözlüdürler.

Ütopyalıların bu ve benzeri düşünceleri kısmen yetiştiriliş tarzlarından kaynaklanır –çünkü yetiştikleri toplumun kurumları budalaca yapılanan benzerlerinden çok farklıdır– kısmen de aldıkları eğitim ve öğretimden. Aslında kentlerde çalışmaktan muaf olup da kendini sadece öğrenime adayan kişilerin sayısı oldukça azdır. Bunların olağanüstü yetenekleri, seçkin zekâları ve özgür sanatlara yatkınlıkları da zaten ta çocukluk yıllarında kendini belli eder. Buna rağmen bütün çocuklar çok iyi bir öğrenim görür. Kadını erkeğiyle halkın büyük çoğunluğu bütün yaşamları boyunca mesleklerinden arta kalan ve yukarıda söz ettiğim boş vakitlerini öğrenime ayırır.

Ana dillerinde öğrenim görürler. Çünkü ana dillerinin kelime dağarcığı çok zengindir ve kulağa çok hoş gelen bir telaffuzu vardır, ayrıca

insanın düşüncesini kesin bir şekilde ifade eder. Bu dil yaşadıkları dünyanın büyük bir kısmına çoktan yayılmış bile, ama her yerde Ütopyalıların kullandığı kadar mükemmel değil, ülkelere göre farklılıklar gösteriyor.

Biz adaya gelene dek Ütopyalılar bizim dünyamızda ün salan hiçbir filozofun adını dahi işitmemişti.[1] Buna rağmen gerek müzik, gerekse mantık, aritmetik ve geometri alanında eski filozoflarımızın keşfettiklerini onlar da keşfetmişler.[2] Yani hemen hemen bütün bilimlerde eskilerle boy ölçüşebiliyorlar, ama çağdaş mantıkçılarımızın buldukları yöntemler onların algısının çok çok uzağında. Çünkü bizim buralarda çocuklarımızın ezbere öğrendikleri kılı kırk yaran mantık metinlerindeki daraltmalar, genişletmeler ve varsayımlarla ilgili kuralların birini bile keşfetmiş değiller.[3] Dahası ikinci yönelimler

[1] Buradaki filozoflardan, doğa ve matematik bilimlerinde uzman şahsiyetler kastedilmektedir.

[2] Müzik, aritmetik, geometri ve astronomi, yedi özgür sanatın *quadrivium* bölümünün konularıdır.

[3] More'un bu sözlerinde ortaçağın geç dönem mantık metinlerine (*Parva Logicalia*), dolayısıyla skolastik mantıkçılara ve onların ayrıntılı akıl yürütmelerine yönelttiği ciddi eleştiriler göze çarpmaktadır. Bu tür mantık metinlerinin en iyi bilineni Hispanus Petrus'a (İspanyalı Peter, y. 1205-1277) ait, 1230 başlarında kaleme alınan ve 18. yüzyılın sonlarına değin üniversitelerde okutulan *Summulae Logicales*'tir (Mantık Üzerine Kısa Özetler). More ilahiyatçı ve felsefeci Maarten van Dorp'a 1515 yılında gönderdiği mektupta, skolastik mantıkçıları kıyasıya eleştirir.

üzerine düşünmekte o kadar aciz kalıyorlar ki, biz parmağımızla işaret ettiğimiz halde hiçbiri şu evrensel insan[1] denilen insanı bir türlü göre-

[1] Skolastik mantıkta yönelme (*intentio*), düşünmenin bir bilgi konusuna yönelmesidir. Bu bilgi konusunun gerçekte var olması gerekmez, tasarlanan bir şey de olabilir. Birinci yönelim (*prima intentio*) bir nesnenin kendi içinde olduğu gibi bilinmesidir; skolastik mantıkçıların hararetle üzerinde durdukları ikinci yönelim (*secunda intentio*) nesnenin bilindiği gibi bilinmesidir: İnsan terimi, *İnsan ölümlüdür* cümlesinde birinci yönelime; *İnsan bir türdür* cümlesinde ise ikinci yönelime örnek oluşturur. More Ütopyalıların ikinci yönelimleri hiç duymadıklarını belirterek skolastik mantıkçıları eleştiriyor. Ardından ortaçağ felsefesinin en ünlü kavgasına, yani tümeller kavgasına yine alaycı bir ifadeyle yaklaşıyor ve bu ifadesinde Realistler ile Nominalistler arasındaki çekişmeye yeniden dikkat çekiyor. Platon'un ideaların nesnelerin özleri olduğuna ve nesnelerden önce varolduğuna, dolayısıyla nesnelerden ayrı bir varlık taşıdıklarına ilişkin görüşü, ortaçağın skolastik Hıristiyan felsefesinde büyük ses getirmişti. Platon'un bu görüşünü benimseyenlere Realistler (Gerçekçiler) adı verildi. Realistlere göre tümeller (*universalia*) nesnelerden bağımsız olarak vardır (*universale ante rem*) ve gerçek varlıklardır (*universalia sunt realia*). Platon'un bu görüşünün karşısında yer alanlara ise Nominalistler (Adcılar) adı verildi. Nominalistlere göre, tümeller gerçek olmayıp birer addan ibaretti (*universalia sunt nomina*) ve tümeller nesnelerden sonra geliyordu (*universale post rem*). Tümellerin gerçek sayılmaması, en başta Tanrı'nın gerçek sayılmaması demektir. Bu da Roma Katolik Kilisesi'nin tezine aykırı düşmektedir. More burada Lucianus'un Platon'un idealarına yönelttiği eleştiriyi örnek alıyor ve Ütopyalıların ideaları hiçbir yerde göremediklerini ve soyut anlamda insandan,

medi, oysa senin de bildiğin gibi bu insan bütün devlerden daha cüsseli ve büyük.

Buna rağmen yıldızların seyri ve gök cisimlerinin hareketleri konusunda uzmanlar. Farklı farklı modellerde öyle zekice aletler icat etmişler ki, bunlarla güneşin ve kendi ufuklarında görünen diğer bütün yıldızların hareketlerini ve konumlarını dakik bir şekilde hesaplayabiliyorlar. Ama ne gezegenlerin kavuşumlarından ne de ayrılmalarından haberleri var, ha bir de yıldızlardan gelen işaretlere bakıp aldatıcı kehanette bulunma işinden; böyle şeyleri rüyalarında bile görmemişler.[1] Oysa uzun süreli gözlemler sonucunda birtakım işaretlerden yağmuru, rüzgârı ya da havadaki diğer değişimleri önceden sezebiliyorlar. Ama bu tür doğa olaylarının nedenleri, denizlerindeki gelgitler ya da denizin tuzluluğu veya gökyüzünün ve yeryüzünün ilk öğeleri ve yapısı hakkında kısmen bizim eski filozoflarımız

---

yani görünenin arkasındaki insandan hiçbir şey anlamadıklarını vurguluyor. Lucianus'un eserinde de ideaları açıklamaya çalışan Sokrates, ideaların görüngü dünyasındaki bütün nesnelerin ilkörnekleri olduğunu ve ideaları her yerde görecek kadar güçlü gözlere sahip olduğunu söyler, hatta hem kendisinin hem de karşısındaki insanın, yani görülebilir olanın arkasındaki görünemezi de görebildiğini vurgular (Turner (tr.) 1990: 157-158).

[1] More, gökbilimini yüceltip astrolojiyi yermektedir. Bu konuda ileri sürülen düşünceler Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'ndeki düşüncelerle taban tabana zıttır. Bkz. Dürüşken (çev.) 2008 b.

gibi düşünüyorlar, kısmen de yine bizim filozoflarımızın kendi aralarındaki fikir ayrılıklarına benzer şekilde onlar da birbirleriyle uyuşmazlık yaşıyorlar. Doğa olaylarının nedenleri üzerine geliştirdikleri yepyeni kuramlarla bizim bütün filozoflarımızdan tamamen ayrıldıkları gibi, birtakım ayrıntılarda kendi aralarında da tam bir düşünce birliğine varamıyorlar.

Felsefenin ahlak kısmıyla ilgili çıkarımları bizimkilerle örtüşüyor. Ruhun iyiliği, bedenin iyiliği ve dışsal iyiliklerle ilgili incelemelerde bulunuyor, iyi sıfatının bu üçüne mi yoksa sadece ruha mı özgü olduğunu tartışıyorlar. Erdem ve haz konusunu da tartışıyorlar, ama bu konuda hepsinin ilk ve asıl sorunsalı insanın mutluluğu üzerinde yoğunlaşıyor, başka deyişle bu mutluluğun hangi etkene ya da etkenlere bağlı olduğu sorunsalına. Bu konuda daha çok hazcı görüşten yana tavır aldıkları görülüyor, çünkü onlara göre insanın mutluluğu geniş çapta ya da tamamen hazza bağlı. Asıl şaşırtıcı olan bu görüşlerini destekleyici sağlam kanıtı dinde aramaları, çünkü ne de olsa dinin yapısı ciddi ve keskindir, hatta neredeyse acımasız ve çok kuralcıdır. Ama onlar mutluluk üzerine tartışırken felsefenin akılcı savlarına dinden çıkarılan birtakım ilkeleri de muhakkak katıyorlar. Bu ilkeler olmadan hakiki mutluluğu bulmada salt aklın zayıf ve yetersiz kalacağını düşünüyorlar.

Ütopyalıların dinsel ilkeleri şöyle: Ruh ölümsüzdür ve tanrının cömert iyiliği sayesinde mutluluğa yazgılı olarak doğmuştur. Bu dünyadan sonraki yaşamda erdemlerimiz ve yaptığımız iyilikler ödüllendirilecek, günahlarımız ise cezalandırılacaktır. Evet, bunlar dinsel ilkelerdir, ama Ütopyalılara göre bizi bunlara inanmaya ve kabul etmeye sevk eden aklımızdır. Ama hiç tereddüt etmeden şunu da eklerler ki, dini ilkeler ortadan kalktığı anda insan, bir budala değilse, bütün gayretini günahına ya da sevabına bakmadan sadece haz elde etmeye verecektir. Bu durumda tek dikkat edeceği nokta, anlık bir hazzın daha büyük bir hazza engel olmamasını sağlamak ya da sonunda acı çekmeyeceği bir hazzın peşine düşmek olacaktır. Çünkü Ütopyalılara göre, herhangi bir beklenti olmadan, çetin ve zor koşullar gerektiren erdemin peşine düşmek, yaşamın zevklerini bir kenara atıp gönüllü olarak acılara katlanmak düpedüz deliliktir. Öyle ya ölümden sonra hiçbir ödül yoksa bütün bir ömrü tatsız tuzsuz, yani zavallı bir şekilde geçirmenin ne anlamı kalır?

İşin aslı Ütopyalılar mutluluğun her tür hazza değil, sadece iyi ve dürüst olan hazza bağlı olduğunu düşünür. Onlara göre bizim doğamızı bu tür hazlara, başka deyişle en üstün iyiye çeken erdemin kendisidir.[1] Aralarında farklı görüşte

[1] Ütopyalıların hazcılığı Epicurus okulunun hazcılığıyla

olan bazıları da var ki, bunlar erdemin salt mutluluk olduğunu savunuyor.[1] Çünkü bunlar erdemi doğaya uygun yaşama olarak tanımlıyor ve tanrının bizi bu amaca uygun olarak yarattığını söylüyor. Birey aklın sesini dinleyip doğruyu seçip yanlıştan kaçınırsa doğayı kendisine kılavuz almış olur. Dahası akıl insanda ilkin varlığımızı ve mutlu olma yetimizi kendisine borçlu olduğumuz, yüce tanrıya duyduğumuz sevgi ve saygının kıvılcımını ateşler. İkinci olarak akıl bize mümkün mertebe endişesiz, neşe içinde bir yaşam sürmemizi ve doğamızda var olan duygudaşlıkla diğer insanları da bu tür bir yaşama yöneltmemizi öğütler ve bu konuda bizi teşvik eder. Çünkü bir insan erdemin en sert, en katı savunucusu ve hazzın en büyük düşmanı olsa bile, bir yandan sizi çilekeş bir yaşama, uykusuz gecelere ve nefsinizi köreltmeye davet ederken, diğer yandan da elinizden geldiğince başka insanların yoksunluğunu ve ıstırabını hafifletmenizi tembihler ki, Ütopyalılar için insanlık açısından özellikle övgüye değer olan, insanın insana kurtuluş ve teselli kaynağı

örtüşür. Diogenes Laertius, Epicurusçular için hazzın salt iyi olduğunu ve bu yüzden haz konusunda seçici davrandıklarını vurgular (Diogenes Laertius, 10.129).

[1] Bu okulun görüşleri Stoiklerle örtüşür. Stoiklere göre hazza ulaştırsa da, ulaştırmasa da erdem mutluluğun ta kendisidir. Başına gelen büyük felaketlere göğüs geren insan erdemli davrandığı için bu felaketlerden haz alacaktır. Bkz. Cicero, *De Finibus*, 3.9.31.

olmasıdır. Başkalarının sıkıntısını dindirmek ve bütün üzüntülerini giderip yaşamlarını huzura erdirmek en önemli insani değerse (zaten başka hiçbir erdem bu kadar insana özgü olamaz), bunun getirisi hazzın ta kendisidir. O halde niçin doğa kendimize de aynı şekilde davranmamızı istemesin ki? Çünkü mutlu bir yaşam, yani keyifli bir yaşam ya kötüdür ya da iyidir. Kötüyse, bu durumda hiç kimseyi böyle bir yaşam sürmeye zorlamaman, tersine herkesi ne yapıp edip bu tür bir yaşamın sıkıntısından ve dehşetinden kurtarmaya çalışman gerekir. İyiyse ve sen başkalarını da böyle bir yaşama davet edebiliyorsan, hatta buna mecbur tutuluyorsan, o zaman niçin önce kendini davet etmeyesin? Çünkü başkalarına olduğu kadar kendine de sorumlusun. Doğa sana başka insanlara iyi olmanı öğütlüyorsa, bir anda ters dönüp kendine zalimlik et, insafsız davran diyemez ki. İşte bu yüzden Ütopyalılar mutlu bir yaşamı, yani hazzı bütün eylemlerimizin hedefi olarak algılıyor, bu hedefe bizi bizzat doğanın yönlendirdiğini söylüyorlar ve erdemi doğanın ilkesine göre yaşama olarak tanımlıyorlar. Ama onlara göre doğa biz ölümlülerden birbirimizin yaşamını elimizden geldiğince keyifli kılmamızı isterken bir yandan da sürekli uyarır ve kendi çıkarlarımızın peşinde koşarken başkalarının çıkarlarına zarar vermememizi buyurur. Tabii sebepsiz yere değil bu buyruğu, çünkü kıyaslan-

dığında hiçbir insanın yaşamı doğanın bütün sevgisini tekeline alacak kadar üstün olamaz. Doğa benzer biçimde yarattığı ve bir bütün olarak kucakladığı insan soyuna eşit şekilde şefkat gösterir. Buradan hareketle Ütopyalılar insanların sadece kişisel anlaşmaları değil, dürüst bir kralın hak gözeterek çıkardığı ya da halkın herhangi bir baskı altında kalmadan ve herhangi bir oyuna gelip de aldatılmadan bütün yüreğiyle onay verdiği ve yaşamsal huzuru, yani gerçek zevki herkese eşit şekilde paylaştırmayı öngören toplum yasalarını da koruyup kollaması gerektiğini düşünür. Bu yasalar korunduğu sürece herkesin kendi çıkarını gözetmesi meşrulaşır, başka insanların çıkarını gözetmesi ise dinen makbul bir davranış olur. Ama insan kendi zevkinin peşinden koşarken başkalarını zevkten mahrum ederse, işte o zaman bunun adına tam da adaletsizlik denir. Buna karşın kendinden alıp başkalarına vermek öyle insancıl ve yüce gönüllü bir harekettir ki, bunun sonucunda insan kaybettiğini mutlaka kat kat geri kazanır. Çünkü her şeyden önce yaptığı iyiliklerin karşılığını alır, sonra da iyi bir iş yapmış olmanın bilincinde olması ve iyilik yapmış olduğu kişilerin kendisine göstereceği sevgi ve iyi niyet ruhuna öyle büyük bir haz verir ki, bu haz feda ettiklerinin bedenine vereceği hazla kıyaslanamaz bile. Son olarak da özgür iradesiyle dine inanan bir insa-

nın içtenlikle kabul edeceği gibi, feda edilen bu anlık ve ufacık zevk yerine tanrı kendisine sonsuza değin sürecek büyük bir sevinç bahşeder.

İşte Ütopyalılar bu şekilde meseleyi enine boyuna ele alıp iyice tarttıktan sonra, bütün eylemlerimizin ve bu eylemlerimizin içindeki bütün erdemlerin nihai amacının ve mutluluğunun hazza ulaşmak olduğu sonucuna varırlar.[1]

Haz deyince anladıkları, doğanın buyrukları doğrultusunda insanı mutlu eden bedensel ve zihinsel her türlü hal ve harekettir. Hazzın doğaya uygun olmasını özellikle ekliyorlar. Çünkü onlara göre insan hem duygularıyla hem de aklıyla hiç tereddütsüz, doğal olarak kendisine zevk veren ne varsa ona yönelir. Bu zevk ne başkalarına zarar verir, ne ulaşılabilecek olan daha büyük bir zevkin yolunu tıkar ne de insana acı vererek sonlanır. Ama insanlar her zaman oyuna gelip budalaca davranır ve doğal olmayan birtakım sevinçlere zevk adını verir, sanki kelimeleri değiştirince bu kelimelerin içerdiği anlamlar da değişecekmiş gibi. Ütopyalılara göre bu tür sevinçler kişiyi asla mutlu etmez, hatta mutluluğun yolunu kapatır, çünkü bir kere insanın içine yerleşmeye görsünler, ondaki o hakiki ve doğal zevk alma yetisini yerle bir eder, sahte bir zevk kisvesine bürünüp bütün ruhunu ele geçiriverir-

[1] Bu Epicurusçu bir tanımdır. Diogenes Laertius, Epicurusçuların erdemleri salt erdem olduğu için değil de, kendilerine haz verdiği için seçtiklerini belirtir (10.138).

ler. Çünkü özünde gerçek bir tadı olmayan öyle çok sevinç var ki, gerçekten çoğu öyle acı ki! Ama şehvani arzuların baş döndürücü cazibesinden ötürü insanlar bunları yaşamın en büyük zevkleri arasında görüyor, hatta bunları yaşamanın en önemli sebebi sayıyor.

Ütopyalılar bu tür sahte zevklerin peşinden koşturanların arasına, daha önceden de bahsettiğim gibi, daha iyi giyindiği için kendisinin daha iyi bir insan olduğunu düşünenleri de ekliyor. Onlara göre bu tür insanlar çifte yanılgı içindeler. Birincisi giysilerinin diğerlerinin giysisinden daha iyi olduğunu düşündüklerinden yanılıyorlar, ikincisi de kendilerinin diğerlerinden daha iyi olduğunu düşündüklerinden. Sonuçta giysi giysi olduğuna göre, ha incecik yün iplikle dokunmuş, ha kaba kumaştan, ne fark eder? Buna rağmen sanki kendi yanılgıları yüzünden değil de doğa tarafından yüceltilmişler gibi, kurum kurum kurumlanıyorlar ve giysilerinin kendilerini değerli kıldığına inanıyorlar. Bu yüzden kaba giysiler giydiklerinde asla göremeyeceklerine inandıkları saygıyı gösterişli kıyafetler giydikleri için hak ettiklerine inanıyorlar, kendilerine yüz vermeden yanlarından geçip gidenler olursa da onlara köpürüyorlar.

Laf açılmışken, kimseye bir faydası olmayan şu içi boş saygı gösterilerinden gurur duyanlar da aynı şekilde akılsız değil mi? Birilerinin huzurunuza başı çıplak olarak çıkması ya da

önünüzde diz çökmesi size doğal ve gerçek bir haz verebilir mi? Dizlerinizdeki ağrıyı geçirebilir mi mesela? Ya da aklınızı başınıza getirebilir mi? Böyle sahte haz görüntüsü sergileyenlerin başında, soylu olduklarını düşünüp kendileriyle gurur duyanlar ve böyle atalardan doğmuş olmalarını ellerini çırparak kutlayanlar gelir ki, aslında muhteşem birer delilik örneğidir her biri. Oysa atalarının soyluluğu kuşaklar boyu tesadüfen zengin olmalarından, özellikle de toprak zengini olmalarından kaynaklanır bunların, zaten günümüzde soyluluk zenginlikten başka bir anlam içermez. Gerçi atalarından kendilerine tek dönüm toprak bile kalmamıştır ya da kalmışsa kendileri bunu har vurup harman savurmuştur, ama olsun, onlar yine de soyluluklarından asla ödün vermezler.[1]

Ütopyalılar, yukarıda da söz ettiğim gibi, mücevherlerin ve değerli taşların kölesi olanları da bu tür insanlar arasında sayarlar. Ellerine nadir bir taş geçmeye görsün bu insanların, hemen kendilerini tanrı gibi görmeye başlarlar, hele söz konusu taş kendi ülkelerinde dönemin en rağbet gören taşıysa, onlara öyle değerli gelir ki! Çünkü taş aynı taş olsa da, değeri ülkelerine ve yaşadıkları dönemlere göre değişiklik gösterir. Bir taşı satın almaları için önce bu taşın yaldızından sıy-

[1] Bu tür insan manzaralarına Erasmus'un *Deliliğe Övgü* adlı eserinde sıkça rastlanır. Bkz. Dürüşken (çev.) 2009.

rılmış, saf halde olması gerekir. Hatta satıcıdan bir de yemin etmesi ve bu mücevher ya da taşın hakiki olduğuna dair kendilerine garanti vermesi beklenir; yani gözleri sahtesini ayırt edemeyecek diye bu kadar korkarlar. Oysa baktığında gözlerin bir taşın sahtesini hakikisinden ayırt edemiyorsa, sahtesinden alacağın haz da aynı olmayacak mı sanki? İkisinin değeri de senin için bir, inan kör olsan ancak bu kadar ayırt edebilirsin.

Ya bir işe yarasın diye değil de sırf kendisi seyretsin diye paralarını üst üste yığanlara ne demeli? Bundan aldıkları haz gerçek mi sahiden, yoksa daha çok sahte bir hazla kendilerini mi kandırıyorlar? Ya da tam tersi bir ahlaksızlıkla altınlarını gömüp hiç onlardan yararlanmayan, belki yüzlerini bile bir daha göremeyecek olanlara ne demeli? Bu adamlar altınlarını kaybetmekten korkup aslında onları sahiden kaybederler. Öyle değil mi, altını toprağa gömerek hem kendinin hem de belki başka insanların ondan yararlanma hakkını yok etmiş olmuyor musun? Ama hazine ortadan kalktı ya, oh rahatladım, değmeyin keyfime diyorsun. Hazinen çalındı farz et ve sen çalındığından bihaber on yıl sonra bu dünyadan göçtün gittin, o on yıl boyunca altınların ha bıraktığın yerde duruyor olsun, ha alınıp götürülmüş olsun, senin için artık bir anlam ifade eder mi? Nasıl olsa her iki türlü de seninle bir alakaları yoktu ki.

Ütopyalılar anlamsız sevinç gösterilerinde bulunanlar sınıfına zar atıp kumar oynayanları (ki bunların çılgınlıklarını bir yerlerden işitmişler, ama bir kez bile bu tür oyunları denemeye kalkışmamışlar), vahşi hayvanları ya da kuşları avlayanları katıyorlar. Zarları oyun tahtasına atıp durmanın ne anlamı var diyorlar kendi kendilerine. Başlarda insana zevkli gelse bile hep aynı hareketi yapmak sonunda bıkkınlık yaratmaz mı diye soruyorlar. Ayrıca köpeklerin havlaması ya da uluması kadar iğrenç bir sesi dinlemenin nesi zevkli? Ya da bir köpeğin köpeği kovalamasını değil de, bir köpeğin tavşanı kovalamasını seyretmek insana neden bu kadar büyük haz versin? Haz aldığın şey kovalamacaysa, her ikisinde de kovalamaca var zaten, fark yok ki. Ama görmek istediğin bir katliamsa, bir hayvanın gözlerinin önünde paramparça oluşunu seyretmekse derdin, bil ki küçücük bir tavşan köpek tarafından öldürüldüğünde, olaya seyirci kalmak yerine ölene acımalısın, yani zayıf bir yaratık güçlü bir yaratık tarafından, ürkek ve çekingen bir yaratık vahşi bir yaratık tarafından öldürüldüğünde. İşte bu yüzden Ütopyalılar bütün bu avcılık işini özgür bir bireye hiç yakışmayan bir olay olarak değerlendirir ve bu işi kasaplara bırakırlar (kasaplığı da kölelerine yaptırdıklarını yukarıda söylemiştim). Çünkü onların gözünde avcılık kasaplığın en berbat yanı, yoksa diğer açılardan

bakıldığında kasaplık avcılığa göre faydalı ve şerefli bir meslek, ne de olsa belirli bir ihtiyacı karşılamaya yönelik ve bu meslekte hayvanlar sırf zorunluluktan öldürülüyor. Oysa avcı o masum hayvancıkların katledilmesinden ve kesilmesinden sadece kendi zevkini tatmin ediyor. Ütopyalılara göre vahşi hayvanlara yönelik olsa da kan dökme isteği ruhun vahşete olan eğiliminden kaynaklanır, böyle olmasa bile bu tür vahşi zevkleri tada tada ruh sonunda vahşileşir.

Sıradan insanlar bu ve bunun gibi sayısız etkinliği birer haz olarak nitelese de, Ütopyalılar kesinlikle bunların gerçek hazla uzaktan yakından alakalı olmadığını düşünür, çünkü onlara göre bu tür etkinliklerin özünde doğal bir tat yoktur. Bunlar sadece duyuları uyarır ve sıradan bir hoşluk yaratır (bu hoşluğu insan haz sanır), ama özlerinde hiçbir değişiklik olmaz. Çünkü bu duygu durumu bu etkinliklerin özünden değil, sebep oldukları zararlı alışkanlıktan kaynaklanır. Bu alışkanlık öyle berbat bir hal alır ki, sonunda insana acı bile tatlı gelebilir. Tıpkı hamile kadınların ağızlarının tadı bozulduğunda zift ya da donyağının tadının baldan bile tatlı olduğunu söylemesi gibi. Gerçi insanların hastalıktan ya da alışkanlıktan kaynaklanan nedenlerle beğenilerinde bozulmalar olabilir, ama bu durum hiçbir şeyin özünde bir değişikliğe yol açamayacağı gibi hazzın özünde de bir değişikliğe yol açamaz.

Ütopyalılar hakiki olarak kabul ettikleri hazları farklı farklı sınıflara ayırırlar. Bazısını zihne, bazısını da bedene atfederler. Zihinsel hazlar onlara göre bilgi edinme ve hakikate yoğunlaşmadan kaynaklanan tatmindir. Ayrıca iyi bir yaşam sürmüş olmanın verdiği keyif ve gelecekte mutlu olunacağına dair sorgusuz sualsiz umut besleme de bu sınıfa dahildir.

Bedensel hazları ise iki sınıfa ayırırlar. Bunların ilki, duyuların aniden hissettiği bir rahatlamadan kaynaklanır. Bazen bedenin doğal ateşiyle direncini yitiren organlar bir şeyler yenilip içildiğinde aniden canlanınca böyle bir rahatlama hissedilir. Bazen de bedene fazla gelen yükler boşaltılınca böyle bir duygu yaşanır. Örneğin bağırsaklarımızda yükü boşalttığımızda bir rahatlama hissederiz ya da cinsel ilişki sırasında veya kaşınan bir yerimizi ovup kaşıdığımızda. Bazen de öyle büyük bir haz duyarız ki, bu duygu ne organlarımızın ihtiyaç duyduğu besinleri ona verdiğimizdeki gibi bir rahatlamaya benzer ne de bedene yük gelen fazlalıkları boşalttığımızdakine. Bu haz duyularımızın gizemli, ama aynı zamanda apaçık bir güçle uyarılıp harekete geçmesinden ve kendiliğinden o güce doğru çekilmesinden kaynaklanır. Örneğin müziğin gücü böyle bir haz uyandırır.

Bedensel hazların ikinci sınıfına gelince, Ütopyalılar bu tür hazların bedenin sakin ve

uyumlu halinden, yani herhangi bir düzensizlik sonucu dengesini yitirmemiş doğal sağlığından kaynaklandığını düşünürler. Çünkü sağlık, herhangi bir acının saldırısına uğramadıkça, dışsal zevklerin kendisini uyarmasına hiç ihtiyaç duymadan kendiliğinden keyif verir. Tabii yemek ve içmek gibi ham zevkler kadar kendini apaçık sergilemez ya da duyulara onlar kadar şiddetli bir etkide bulunmaz, ama yine de Ütopyalılar sağlığa büyük değer verir ve onu en büyük haz olarak görür. Hemen hemen hepsi için sağlık yaşamın geri kalan bütün sevinçlerinin temel dayanağıdır, çünkü yaşamı huzura erdiren ve yaşamdan kâm alınmasını sağlayan tek şey sağlıktır. O olmadıkça insanların diğer zevkleri hissetme yetisi de tamamen ortadan kalkar. Çünkü onlara göre sağlık olmadığı halde sırf acıdan kurtulmuş olmak zevk değil, hissizliktir.

Ütopyalılar hazzın sadece dışsal bir etkiyle hissedilebilecek bir şey olduğunu söyleyenlerin ve buradan hareketle durağan ve dingin bir sağlık durumunun hakiki bir haz olmadığını ileri sürenlerin görüşlerine uzun yıllar önce karşı çıkmışlar. Bu sorun kendi aralarında da epeyce bir tartışma konusu olmuş. Ama şimdilerde bu karşıt görüşün esamesi okunmuyor, tam tersine hemen hemen hepsi sağlığın başlıca zevk olduğu konusunda hemfikirler. Diyorlar ki, hastalık acı içerir ve acı sağlığın bir numaralı düşmanıdır, hastalık

da sağlığın bir numaralı düşmanı olduğuna göre, niçin dingin bir sağlık durumu haz içermesin? Çünkü onlara göre hastalık ister acının kendisi olmuş olsun, isterse acı hastalığın içinde bulunmuş olsun, hiçbir şey fark etmez, her ikisi de aynı kapıya çıkar. Benzer şekilde sağlık ister hazzın kendisi olmuş olsun, isterse ateşin ısıyı doğuran bir neden olması gibi, sağlık da hazzı doğuran bir neden olmuş olsun, bir şey fark etmez, her iki durumda da sonuç aynı olur, yani sağlığı mükemmel olanlar hazdan da mahrum kalamaz.

Ayrıca Ütopyalılar derler ki, biz yemek yerken şöyle bir süreç gelişir. Direnci azalmaya başlamış olan sağlığımız yediği yemek sayesinde açlığa karşı bir mücadeleye girişir. Bu mücadelede de yavaş yavaş güçlenmeye başlar ve doğal kudretini tam geri kazanmak üzereyken bizim yeniden canlanmamıza neden olan bir hazzı yaşar. Sağlığımız bu mücadeleden keyif alıyorsa, o zaman niçin zafer kazanınca da sevinmesin? Bütün mücadelesini sadece eski kudretini kazanmaya yönelten sağlığımız bu işi başarıp mutlu olduğunda, birdenbire hissizleşip bu başarısından hiç mi haberdar olmayacak ya da onun hiç mi keyfini süremeyecek yani? İşte bu yüzden Ütopyalılar sağlığın hissedilemeyeceğini söylemenin hiç de doğru bir şey olmadığını düşünürler. Onlara göre insan uyanıksa ve sahiden sağlıklıysa, sağlıklı olduğunu nasıl olur da hissedemez? Sağ-

lığından hoşlanmadığını söyleyecek ya da onun keyfine varamayacak kadar hissiz ya da uyuşuk biri hiç olabilir mi? Keyif dediğimiz şey aslında hazzın bir diğer adı değil de nedir?

Ütopyalılar özellikle zihinsel hazlara düşkünler, çünkü zihinsel hazlar bütün diğer hazların en önemlileridir onlar için. Zihinsel hazzın ilk sırasında yer alan ise, erdemli yaşamanın ve iyi bir yaşam sürdüğünün bilincinde olmanın verdiği rahatlık. Bedenin hâkimiyetindeki hazlar sınıfında ise ilk sırayı sağlığa ayırıyorlar. Yemenin ve içmenin verdiği keyif ya da bu türden başka zevkler de istenmeli diyorlar, ama sadece sağlık için. Çünkü bunların hiçbirinin özünde gerçek bir tat bulunmadığını, sadece gizliden gizliye sürünerek yaklaşan hastalığa karşı kalkan oluşturduklarını düşünüyorlar. Ütopyalılara göre bilge bir insan ilaç almak yerine hastalığını tamamen iyileştirmeyi tercih edecek, teselli beklemek yerine kendisi acılarının üstesinden gelecektir. Bu yüzden bu türden zevklere bağımlı hale gelmektense onlara hiç ihtiyaç duymamak en iyisidir.

Kim mutluluğun bu tür zevklerde bulunduğunu düşünüyorsa, o zaman yaşamını da sürekli aç, susuz ve kaşınarak, sürekli yiyerek, içerek, kaşıyarak, ovalayarak geçirirse en büyük mutluluğa erişeceğini kabul etmek zorundadır, ama böyle bir yaşamın hem iğrenç hem de bir o kadar çaresiz olduğunu fark etmeyecek biri olabilir

mi? Hiç kuşku yok ki bu türden bedensel hazlar, mükemmel olmadıklarından, en alt seviyedeki hazlardır. Çünkü karşıtları olan acılarla bağlantısız ortaya çıkamazlar. Örneğin yemek yemenin verdiği haz açlıkla bağlantılıdır, ama aynı yasaya tabi değillerdir. Çünkü acı daha keskindir ve daha uzun sürer. Hazdan önce başlar ve hazla birlikte aynı anda son bulmadıkça da durmaz. Bu yüzden Ütopyalılar bu türden bedensel hazlara pek düşkün değiller, bunlara sadece yaşam için zorunlu oldukları ölçüde değer verirler. Yine de bunlardan da keyif alırlar ve evlatlarının yapmakla yükümlü oldukları ve yaşam boyunca hiç bitmeyecek olan zorunlu görevlerini bile böyle bal tatlısı zevklerle donatıp cazip hale getirdiği için doğa ananın cömertliğine içtenlikle teşekkürlerini sunarlar. Bir düşünsenize, bizi zaman zaman berbat hale getiren hastalıklarda olduğu gibi, her gün çekmek zorunda olduğumuz şu açlık ve susuzluk illetini acı iksirler ve ilaçlarla geçirmek zorunda kalmış olsaydık ne kasvetli bir yaşam sürüyor olurduk?

Ama güzellik, zindelik ve çeviklik, yani doğanın o özgün ve çok hoş armağanları, Ütopyalıların en düşkün olduğu bedensel hazlardır. Bunların yanı sıra kulaklarımız, gözlerimiz ve burnumuz sayesinde aldığımız hazları da doğanın insanoğluna özellikle ve bir ayrıcalık olarak verdiğini düşünürler. Çünkü başka hiçbir canlı türü evrenin

düzenini ve güzelliğini insan gibi seyredemez, yiyecekleri birbirinden ayırt etmek dışında kokulardan insan gibi haz alamaz ya da seslerin ahengini veya ahenksizliğini insan gibi fark edemez. İşte bu yüzden diyebilirim ki, Ütopyalılar yaşamın en güzel tadı olarak değerlendirdikleri bu tür hazlara çok düşkünler. Onların haz konusunda belirledikleri bir ölçütleri var, asla anlık bir hazzın büyük bir hazzı engellemesine izin vermiyorlar ve haz doğaya aykırıysa acıyla son bulması kaçınılmaz olduğundan, acı doğurmayacak türden hazza önem veriyorlar.

Ama bedensel güzelliği hor görmek, zindeliği kaybetmek, çevikliği uyuşukluğa dönüştürmek, oruç tutarak bedeni tüketip zayıflatmak, sağlığa zarar vermek ve doğanın bize verdiği tüm tatları reddetmek olacak şey değil onlar için. Böyle şeyler ancak insanın rahatını başka insanların rahatına ve toplumun refahına feda etmek durumunda kaldığında yapılmalı ve bu sıkıntıya giriliyorsa karşılığında tanrıdan daha büyük bir haz alınacağına dair umut beslenmeli. Yoksa hiç kimseye hayrı dokunmayacak böyle bir erdem gösterisiyle kişinin kendisini cezalandırmasını ya da belki hiçbir zaman başına gelmeyecek olan felaketler yüzünden kedere gark olmasını zırdelilik olarak görüyorlar. Böyle bir şey onlar için ruhun kendisine eziyet çektirmesinin bir işareti, aynı zamanda da doğaya karşı nankörlüğünün;

yani sanki ona minnettar kalmaya tenezzül etmiyoruz, bu yüzden de bize bahşettiği tüm iyilikleri kendisine iade ediyoruz.

İşte Ütopyalıların erdem ve haz anlayışları böyle. Gökyüzünden insanoğluna tanrısal bir esin gelmedikçe de, insan aklının bundan daha doğru bir çıkarım yapacağına inanmıyorlar. Neyse, bu çıkarımlarında haklı olup olmadıklarını tartışmaya ne vaktim var ne de böyle bir mecburiyetim. Çünkü benim derdim onların toplum düzenini anlatmak, bunu savunmak değil. Ama bir tek şundan gayet eminim ki, öğretileri ne olursa olsun, yeryüzünde onlardan daha varlıklı bir halk, onlardan daha mutlu bir başka toplum yok.

Vücutları çok kıvrak ve zinde. Cüsseleri göründüğünden daha güçlü, gerçi pek ufak tefek de görünmüyorlar ya, neyse. Toprakları öyle sandığınız kadar verimli değil, iklimleri de öyle pek iyi değil. Ama dengeli beslenerek hava koşullarına karşı kendilerini koruyabiliyorlar, topraklarını büyük emeklerle işleyip verimini artırabiliyorlar. Öyle ki dünyanın hiçbir ülkesinde ziraat ve hayvancılık orada olduğu gibi zengin değil ya da hiçbir ülke halkı onlarınki gibi capcanlı ve yalnızca bir kaç hastalıktan mustarip bünyelere sahip değil. Orada çiftçilerin hem teknik bilgilerden yararlanıp hem de çok çalışıp doğaca çorak bir toprağı verimli kılmak için ne

gerekiyorsa yaptıklarına tanık olabileceğin gibi, halkın elleriyle ağaçları kökünden söküp koca bir ormanı bir yerden başka bir yere taşıdığına da hayretle tanık olabilirsin. Böyle yapmalarının nedeni ağaçların daha iyi büyümelerini sağlamak değil, onları denize, nehirlere ya da kentlere yakın dikerlerse nakliye işini kolaylaştıracaklarını düşünmeleri. Çünkü odunun kara yoluyla uzak mesafelere nakliyesi tahılın nakliyesi kadar kolay değil.

Ütopya halkı hoşgörülü, neşeli, akıllı ve boş vakitlerine düşkün insanlar. Gerektiğinde ağır işlerin altından kalkacak kadar dayanıklı bedenleri var, ama gerekmiyorsa buna meraklı da değiller. Zihinsel uğraşlar söz konusu olduğunda ise yorulmak nedir bilmezler. Benden Yunan edebiyatını ve felsefesini işittiklerinde (çünkü tarihçiler ve şairler dışında Latin edebiyatında onların çok fazla ilgisini çekeceğini düşündüğüm bir şey yok) benim kendilerine ders vermemi nasıl istediler, bu dili ve edebiyatı öğrenmek için nasıl ısrar ettiler, görseniz şaşardınız. Derse ilkin metinler okuyarak başladım ve başlangıçta bu derslerden bir verim alınabileceğini de açıkçası hiç düşünmedim, bütün amacım işten kaçıyormuş gibi görünmemekti. Ama dersler biraz ilerleyip de onların bu konudaki azimlerini görünce çabalarımın boşa gitmeyeceğini hemen anladım. Yunan harflerinin şekillerini öyle kolay

kaptılar, öyle güzel telaffuz etmeye, öyle çabuk ezberlemeye, öyle düzgün şekilde okumaya başladılar ki, çoğunun sadece kendi isteğiyle değil, senatonun bu yöndeki kararına da uyarak derslere katıldığını ve bu dili öğrenmeyi iş edindiğini, sonra bu öğrencilerin Ütopyalı âlimlerin en seçkin beyinlerinden oluştuklarını ve yaşlarının da büyük olduğunu bilmesem, doğrusu bir mucizenin gerçekleştiğini düşünürdüm. Sonuçta üç yıl bile geçmeden Yunancada bilmedikleri hiçbir şey kalmamıştı; en önemli yazarların metinlerini, bu metinlerde herhangi bir bozukluk yoksa, akıcı bir şekilde baştan sona okuyabiliyorlardı. Tahminimce Yunancayı bir şekilde kendi dillerine yakın hissettiler, o yüzden böyle kolayca öğrenebildiler. Aslında o ulusun Yunanlardan neşet ettiğini düşünmüyor da değilim. Çünkü dilleri pek çok açıdan Persçeyi andırsa da, kent ve memuriyetlerinin adları Yunan dilinin izlerini taşıyor.

Benden bir sürü kitap edindiler, en çok da Platon'unkileri. Aristoteles'inkilerden de epeyce aldılar, bir de Theophrastos'un bitkiler üzerine yazdığı metni. (Dördüncü seyahatimize çıkarken gemiye ticari eşya yerine bir bavul dolusu kitap yüklemiştim. Çünkü açıkçası bu kadar kısa sürede yurda dönmeyi hiç düşünmüyordum.) Ama üzülerek söylemeliyim ki, Theophrastos'un metninin pek çok kısmı çok kötü durumdaydı. Çünkü seyahatimiz sırasında tedbirsiz davra-

nıp bu metni öyle ortalık yerde bırakmıştım. Bir maymun kapmış. Maskaralık edip kendisine oyun malzemesi kılınış tabii, kimi yapraklarının orasını burasını koparıp paramparça etmiş.

Yunan grameri üzerine yazanlardan sadece Lascaris'i alabildiler benden. Çünkü Theodorus'un metnini yanımda götürmemiştim. Hesykhios'unki dışında da hiç sözlüğüm yoktu. Ha bir de Dioskorides'in kitabını aldılar. Plutarkhos'un kitaplarına ayrı bir önem gösterdiler, Lucianus'un da o dâhiyane şakalarına bayıldılar.[1] Şairlerden Aristophanes, Homeros ve Euripides'in kitaplarını edindiler, bir de Sophokles'in Aldus tarafından küçük harflerle yayımlanan baskısı-

[1] Constantinopolisli Constantinus Lascaris (y. 1434-1501): Rönesansın ünlü gramercisi. Constantinopolis düştükten sonra Milano'da Francesco Sforza'nın yanında çalışmalarını sürdürdü. 1476 yılında yazdığı Yunanca gramer kitabı *Erotemata* Yunanca karakterlerle basılan ilk kitap olduğu için önem taşır. Theodorus Gaza (y. 1400-1475): Thessalonica'da doğan Yunan humanist. Dört kitaplık Yunanca grameri *Grammatikē Eisagōgē* ilk kez 1495 yılında Venedik'te basıldı. 5. yüzyılda yaşamış, İskenderiyeli sözlük yazarı Hesykhios'un *Lexicon*'u hakkındaki bilgiye, 15. yüzyıldan kalan bozuk bir elyazmasından ulaşılır. Bu elyazması asıl eserin kısaltmasıdır. 5. yüzyılda yaşamış olan Dioskorides'in yaşamı hakkında bilgiler sınırlıdır. İlaçlar ve şifalı otlarla ilgili geniş bilgi edinilen *De Materia Medica* adlı beş kitaplık eseriyle ünlüdür. Plutarkhos (46-120): Yunan dünyasının en ünlü biyografi yazarı. *Moralia* ve *Bioi Paralleloi* adlı eserleri hem Yunanlar hem de Romalılar için tarihi bir önem taşır.

nı.[1] Tarihçilerden ise Thukydides ve Herodotos'un eserlerini, bir de Herodianus'unkini edindiler.[2] Tıp kitaplarına gelince, bu konuda yoldaşım Tricius Apinatus'un yanında getirdiği Hippokrates'in küçük kitapçıklarını ve Galenos'un *Microtechne*'sini edindiler ve söz konusu bu kitaplara çok önem verdiler. Bütün dünya halklarıyla karşılaştırıldığında belki de en az Ütopyalıların tıbbi bilgilere ihtiyacı var, ama yine de bu sanata hiçbir yerde Ütopya'da olduğu kadar değer verilmiyor. Çünkü onlar tıbbi bilgiyi felsefenin en güzel ve en yararlı bölümü olarak görüyorlar. Felsefe sayesinde doğanın sırlarını keşfettikçe bundan hem kendilerinin müthiş bir haz alacağını hem de doğanın yaratıcısının ve yöneticisinin lütfuna ereceklerini düşünüyorlar. Yaratıcıyı bir sanatçı gibi görüyorlar ve onun bu muhteşem evren tablosunu yapıp insanların seyretmesi için (çünkü bir tek insanoğlu bu kadar üstün bir eseri seyredebilecek yetiye sahip) gözlerinin önüne serdiğine inanıyorlar. Onlara göre yaratıcı kendi eserine merakla ve dikkatlice bakanı kayırır, ama bu kadar ulu, bu kadar muhteşem bir manzara karşısında, akıldan yoksun bir hayvan gibi, hissiz ve hareketsiz kalanı görmezlikten gelir.

[1] İtalyan yayıncı ve çevirmen Aldus Manutius (1450-1515) Sophokles'in ilk modern baskısını 1502 yılında yayımladı.

[2] Aelius Herodianus (y. 175-250): 2-3. yüzyılın Roma imparatorlarının tarihini kaleme alan Yunan tarihçisi. Sekiz kitaplık eserinin adı *Historiae*'dır.

İşte bu yüzden Ütopyalıların bilimlerle bilenen dehaları, yaşamı daha rahat hale getirecek yöntemleri keşfetmekte şaşılacak derecede iyi. Ama iki keşif için bize teşekkür borçlular. Biri baskı sanatı, diğeri kâğıt üretimi. Evet, bizim payımız var bu keşiflerde, ama bu konuda kendilerini de yabana atmamalılar. Çünkü bir ara Aldus'un küçük harflerle bastığı kitap yapraklarını gösteriyorduk onlara ve pek fazla ayrıntıya girmeden (çünkü bu iki zanaatta hiçbirimiz deneyim sahibi değildik) kâğıdın hangi malzemeden yapıldığı ve harflerin nasıl basıldığı üzerine laflıyorduk, baktık ki Ütopyalılar kıvrak zekâlarıyla meseleyi anında çözdüler. Eskiden sadece deriler, ağaç kabukları ve papirüsler üzerine yazı yazabiliyorken, o günden itibaren kâğıt üretimine ve harf karakterleriyle baskı tekniğine geçtiler. İlk başlarda yeterince verim alamıyorlardı, ama zaman içinde deneyim kazanarak kısa sürede her iki zanaatın da erbabı oluverdiler. O kadar ki, ellerinde Yunan yazarların metinlerinden örnekler olmuş olsaydı hiç kitapsız kalmazlardı. Ama az önce saydığım kitaplardan fazlası yok ellerinde, olanları da çoktan kitap halinde basmış ve binlerce kopyasını da yayımlamış durumdalar.

Ütopyalılar adalarını görmek için gelenleri çok sıcak karşılarlar, özellikle üstün zekâ örneği gösterenleri ya da dünyayı gezip dolaşmış ve birçok ülkeyi tanıma fırsatı elde etmiş olanları. Zaten bu

yüzden bizim ziyaretimizden de çok memnun kaldılar. Dünyada neler olup bittiğini öğrenmeye çok hevesliler. Ama yalnızca birkaç tüccar ticaret maksadıyla oralara uğruyor. Çünkü demir dışında ne getirecekler ki bu adamlar buraya, ya da altın ve gümüş dışında? Zaten altını, gümüşü bulsa millet, önce kendi ülkesine götürür. Ayrıca Ütopyalılar kendi ülkelerinden dışarıya gönderecek malları olduğunda, başkalarının oraya gelip bu malları almasından çok kendileri ihraç etmeyi daha akıllıca bulurlar. Böylece yeryüzünde ne kadar ülke varsa keşfetme olanağı bulabileceklerini ve denizcilikle ilgili daha fazla deneyim kazanıp bildiklerini de unutmayacaklarını düşünürler.

KÖLELER

Kölelerine gelince, Ütopyalılar ancak kendilerinin yaptığı savaşlarda esir düşenleri köle yapıyorlar, yoksa ne başka savaş esirini, ne kendi kölelerinin çocuklarını ne de yabancı ülkelerden alıp getirdikleri ve oralarda kölelik yapan falanca insanı köle yerine koyuyorlar. Ütopyalıların kölelik cezasına çarptırdıkları sadece kendi ülkelerinde yüz kızartıcı suç işleyenler ya da yabancı kentlerde işledikleri büyük suçlardan dolayı ölüme mahkûm olanlar. Özellikle bu son söylediklerimin sayısı çok fazla. Çünkü Ütopyalılar bunların çoğunu oldukça düşük bir fiyata satın alıp getirebiliyorlar, hatta genellikle para

bile vermeden elde edebiliyorlar. Bu tür köleler sürekli çalışmak zorunda, üstelik zincire vurulmuş olarak. Ama Ütopyalılar kendi ülkelerinde kölelikle cezalandırılanlara diğer kölelerden çok daha fazla şiddet uyguluyor ve bunların toplumun kötü örnekleri olduğunu ve daha büyük cezaları hak ettiğini düşünüyorlar. Nedeni, bu adamların bu kadar mükemmel bir eğitim aldıkları ve bu kadar iyi bir ahlaki öğrenim gördükleri halde, yine de kendilerini suç işlemekten alıkoyamamış olmaları.

Ütopya'da bunların dışında bir başka köle sınıfı daha var. Bunlar diğer memleketlerin yoksul ve ağır işçileri. Ütopya'da köle olarak çalışmayı kendileri seçmiş. Ütopyalılar bu işçilere karşı son derece saygılı davranıyor ve neredeyse her birine kendi vatandaşlarına gösterdikleri şefkati gösteriyorlar, ama onlara biraz daha fazla iş gördürüyorlar, çünkü âdetleri böyle. Bu işçilerden birileri ayrılmak istediklerinde (böyle bir durum nadiren yaşanır), asla zorla ülkelerinde tutmuyorlar, ayrıca hiçbirini eli boş yollamıyorlar.

Daha önce de belirttiğim gibi, Ütopyalılar hastalarına özenle bakıyorlar, onları sağlıklarına kavuşturacak hiçbir şeyi ihmal etmiyorlar, gerek ilaçlarına gerekse yiyeceklerine dikkat gösteriyorlar. Çaresiz bir hastalık söz konusu olduğunda hemşireler hastaların yanına oturuyor, onlarla sohbet ediyor, yani sıkıntılarını

hafifletmek için ne gerekiyorsa yapmaya çalışıyor. Ama hastalık sırf çaresiz olmakla kalmayıp bir de sürekli acı ve ıstırap vererek işkence çektiriyorsa, o zaman rahipler ve yöneticiler geliyor ve hasta artık yaşamındaki günlük görevlerini gerektiği gibi yerine getiremediğinden, hem başkalarına yük olduğundan hem de kendine eziyet çektirdiğinden ve artık ömrünün son demlerini yaşadığından, ona bu habis ve ıstırap verici hastalığı daha fazla beslememesi gerektiğini söylüyorlar. Bu yaşam artık bir azap olduğuna göre, ölmekte bir an bile tereddüt etmeyip kendisini kutlu mutluluğun kollarına bırakmasını, adeta bir zindandan ya da bir işkence sehpasından kaçarcasına kendisini bu acı hayattan çekip kurtarmasını ya da başkalarının kendisini kurtarmasına rıza göstermesini öğütlüyorlar. Bunu yaptığı takdirde hiçbir şey kaybetmeyeceğini, tersine acılarına son vereceğini, dolayısıyla bilgece davranmış olacağını belirtiyorlar. Ayrıca bu konuda rahiplerin, yani tanrının sözlerine tercüman olanların öğüdünü dinlemekle dindar ve kutlu bir insan olduğunu kanıtlayacak şekilde davranmış olacağını da anımsatıyorlar.

Bu şekilde ikna ettikleri hastalar kendi iradeleriyle ya aç kalarak yaşamlarına son veriyorlar ya da uykularında ölümü hiç hissetmeden ruhlarını teslim ediyorlar. Ama hasta böyle bir şey istemediğinde hiç zorlamıyor, ona karşı görevle-

rini aksatmadan sürdürüyorlar. Ölüm konusunda verdikleri öğütleri dinleyen hastaların onurlu bir şekilde öleceğine inanıyorlar, ama yaşamına rahiplerin ve senatonun onayını almaksızın son veren kişiyi ne yakıyorlar ne de toprağa veriyorlar, cenaze töreni falan da yapmadan rezil bir şekilde bir bataklığa atıveriyorlar.

Ütopya'da kadınlar on sekiz yaşına basmadan evlenemiyor, erkeklerse buna bir dört yıl daha eklemek zorundalar. Kadının ya da erkeğin evlilik öncesi gizli bir ilişki yaşadığı anlaşılırsa şiddetle cezalandırılıyorlar ve prensleri suçlarını affetmedikçe bir daha evlenmelerine asla izin verilmiyor. Ayrıca suçun işlendiği hanenin hem hanımı hem de beyi üstüne düşen sorumlulukları gerektiği gibi yerine getirmediği için tüm itibarını kaybediyor. Evet, bu suçu böyle ağır şekilde cezalandırıyorlar, çünkü biliyorlar ki, cinsel ilişkinin serbest olmasını yasaklayıcı bu tür ciddi önlemler almadıkları takdirde, ancak birkaç kişi evlilik içi ilişki yaşayacak, başka deyişle bütün yaşamını tek bir insanla geçirecek ve bunun getirdiği bütün sıkıntılara katlanmayı göze alacak.

Dahası eşlerini seçerken de bize oldukça anlamsız ve son derece gülünç gelebilecek bir töreyi Ütopyalılar öyle ciddiye alıyor ki, bunun bir adım bile dışına çıkmıyorlar. Evlenecek kadın ister bakire olmuş olsun, isterse dul, gayet ciddi görünümlü ve itibar sahibi bir hanım tarafından alınıyor ve müstakbel damadın önüne çıplak

olarak çıkarılıyor. Aynı şekilde damat da saygın bir beyefendi tarafından alınıyor ve müstakbel gelinin karşısına çıplak olarak çıkarılıyor. Bu töre bize çok saçma geldiğinden güldük ve hiç beğenmediğimizi belli ettik, bunun üzerine Ütopyalılar başka birtakım halkların törelerinin de kendilerini şaşkınlığa uğrattığını dile getirdi. Örneğin, dediler, insanlar alt tarafı bir tay satın almaya gittiklerinde, cüzi miktarda para kaybedeceklerini bile bile öyle ihtiyatlı davranıyorlar ki, tay baştan sona çıplak olduğu halde, eyerini kaldırmadan, çullarını ters yüz etmeden onu satın almaya yanaşmıyorlar, olur da bu örtülerin altında herhangi bir yarası beresi vardır diye. Ama yaşamlarının geri kalan kısmının tatlı mı yoksa acı mı geçeceğini belirleyecek olan eş seçimlerinde öyle ihmalkâr davranıyorlar ki, bütün vücudu giysilerle örtülü, yüzünden başka bir yeri görünmeyen bir kadının o bir karışlık yerine bakıp karar veriyorlar ve onunla yaşamlarını birleştiriyor, dolayısıyla başlarını da az belaya sokmuş olmuyorlar, öyle ya sonradan belki bir yanını beğenmeyecekler. Çünkü herkes o kadar bilge mi ki, sırf karşısındakinin ahlakıyla ilgilensin. Kaldı ki en bilgeler bile evlendiklerinde güzel bir vücudu erdemli bir ruhun çeyizi olarak kabul ediyorlar. Hakikaten şu elbiselerin altında bir adamın gönlünü karısından tamamen soğutacak kadar ciddi bir kusur saklanıyor olabilir, ama bedenini ondan ayırması artık yasal olarak

imkânsızdır. Böyle bir kusur evlilik sözleşmesi yapıldıktan sonra bir şekilde ortaya çıkmışsa, taraflar sadece kaderlerine razı olmak zorundadır. İşte herkesin çok önceden böyle aldatılışlara karşı yasalarla korunması gerekir.

Bu yüzden Ütopyalılar eş seçimine o kadar büyük önem verirler ki, yaşadıkları coğrafyada bir tek onlar tekeşliliği benimsemiş durumda. Çünkü onlarda evlilik ancak ölümle son bulur, tabii aldatma söz konusu olmamışsa ya da çiftlerin arasında dayanılmaz boyutlara varan anlaşmazlıklar yaşanmamışsa. Ama tarafların başına böyle bir tatsızlık gelmişse, senato kararıyla mağdur tarafın eş değiştirmesine izin veriliyor. Suçu işleyense toplumdaki itibarını kaybettiği gibi, ömür boyu dul yaşamak zorunda kalıyor. Bunun dışında hiçbir adam karısının rızası olmadan ve kendisine isnat edilen bir suçu bulunmadan, sırf bedensel bir kusuru var diye hiçbir koşulda boşanamıyor. Çünkü yardıma en çok muhtaç olduğu anda bir insanı terk etmek Ütopyalılara göre büyük zalimlik. Hele yaşlılık dönemindeki insana her zamankinden daha fazla vefa gösterilmelidir, diyorlar, çünkü yaşlılık hem beraberinde hastalık getirir hem de hastalığın ta kendisidir.

Ama bazen öyle olur ki, evli çiftlerin karakterleri uyuşmayabilir ve her ikisinin de anlaşabileceklerini umut ettikleri birileri olmuş olabilir. Bu durumda çiftler kendi rızalarıyla boşanıp yeniden

evlenebilir. Buna rağmen yine de mutlaka senatonun izni olması gerekir. Aslında senatörler kendi eşleriyle birlikte meseleyi sorup soruşturup iyice anlamadan hiçbir boşanmaya onay verme taraftarı değiller. Söz konusu durumda bile boşanmaya onay verme konusunda öyle aceleci davranmıyorlar, çünkü insanların kafasında kolayca yeniden evleneceklerine dair bir fikir oluşursa, eşleri birbirine bağlayan sevgi bağını güçlendirmenin artık bir anlamı kalmayacağını çok iyi biliyorlar.

Evlilikte zina edenler köleliğin en ağırını yaşamak zorunda kalır. Tarafların her ikisi de evliyse, mağdur durumda kalan eşler istedikleri takdirde onlardan boşanabilir, ya birbirleriyle evlenir ya da gönüllerinin çektiği başka birileriyle. Ama aldatılan taraf her şeye rağmen kendisine vefasızlık eden eşi sevmeye devam edebiliyorsa, o zaman eşinin mahkûmiyetini paylaşması koşuluyla, evliliğin sürmesine yasal olarak karşı çıkılmaz. Bazen de öyle durumlar söz konusu olur ki, suçlu tarafın duyduğu pişmanlık ve masum tarafın duyduğu bağlılık prensin yüreğinde merhamet uyandırır ve her ikisini de yeniden özgürlüğüne kavuşturabilir. Buna rağmen aynı suç tekrar işlenirse sonu ölümdür.

Zina dışında kalan diğer suçların yasalarla belirlenmiş bir cezası yoktur. Suçun derecesine göre affedilip affedilmeyeceğine senato karar verir. Kocalar karılarını, ana babalar da çocuklarını ıslah etme yetkisine sahiptir, tabii bunların

işledikleri suç herkese ders olsun diye toplum önünde uygulanan bir cezayı gerektirmeyecek kadar hafif bir suçsa. Yoksa herhangi bir ağır suç için biçilen ceza, insanı köleliğin zorlu yaşam şartlarıyla yüz yüze bırakmadır. Kölelik, suçlular için idam kadar berbat bir cezadır. Hatta Ütopyalıların düşüncesine göre, suç işleyenleri öldürüp hemen ortadan kaldırmaktansa köle kılmak toplumun daha hayrına olur. Çünkü çalışıp üreten insanlar ölülere göre daha faydalıdır, üstelik başka insanlara ibret olup onları suç işlemekten uzun süre alıkoyarlar. Ama köle olarak yaşamaya mahkûm oldukları halde, isyan edip de kaçacak olurlarsa, kafese konulmaya ya da zincire vurulmaya gelemeyen vahşi hayvanlar gibi katledilirler. Sabır gösterenler içinse her zaman bir umut ışığı vardır. Çünkü uzun yıllar eziyet çekip esarete katlandıktan sonra, ceza çektikleri için değil de sahiden suç işledikleri için pişman olduklarını kanıtlarlarsa, ya prensin takdiriyle ya da halk oylamasıyla bu mahkûmların ağır yaşam koşulları hafifletilebilir ya da tamamen affedilebilirler.

Zinaya niyetlenen birisi zina işlemiş kadar büyük bir cezaya maruz kalır. Çünkü herhangi bir suça açıkça ya da zımnen niyetlenmek suçu işlemekle eşdeğerdedir. Ütopyalılara göre, niyetini gerçekleştirememiş olması, gerçekleştirebilmek için elinden geleni yapmış olan bir insanın hanesine ödül olarak yazılmamalı.

Ütopyalılar delilere aşırı düşkündür. Onlara göre bu tür insanların aşağılanması çok büyük ayıptır, hatta öyle ki delilikten haz alınmasını bile makul karşılarlar. Çünkü böyle bir hazzın delilere çok büyük yararı olacağını düşünürler. Onların söylediklerine ya da yaptıklarına gülemeyecek kadar katı ve donuk bir insana hiçbirini asla emanet etmezler, çünkü böyle bir insanın delilere karşı yeterince şefkat gösteremeyeceğinden endişe duyarlar, öyle ya delilerin tek iyi yanı varsa, o da insanı neşelendirmesidir, ama bu özelliklerinden bile yararlanmasını bilmeyen bir insanın onlara bir hayrı dokunmayacağı zaten açıktır.

Ütopya'da çirkin ya da sakat bir insanla alay ederseniz, aşağılık ve rezil bir şekilde davranmış olduğunuzdan, alay ettiğiniz insanı değil de kendinizi gülünç duruma düşürmüş olursunuz. İnsanı kendi elinde olmayan kusuru için ayıplarsanız, sadece kendinizin budalalığını kanıtlarsınız.

Ütopyalılar insanın doğal güzelliğini ihmal etmesini uyuşukluk ve beceriksizlik olarak değerlendirir, buna karşın boyalardan medet umup güzelleşmeye çalışmasını da yapmacıklık olarak görür ve ayıplar. Görüp bildikleri bir şey varsa o da kadınları kocalarının gözünde kıymete bindiren duru güzelliklerinden çok, dürüst karakterleri ve mütevazı tavırlarıdır. Güzel bir yüz erkekler için çoğu zaman çekici gelir belki,

ama aradaki sevginin kalıcı olması için erdemlilik ve uysallık şarttır.

Ütopyalılar insanları suç işlemekten alıkoymak için sırf cezalandırma yoluna gitmez, ödüllendirerek de erdemli davranmaya davet eder. Bu nedenle ülkelerine olağanüstü hizmetlerde bulunmuş ve çok büyük ün kazanmış kimselerin heykellerini pazar yerine dikerler. Böylece hem atalarının başarılarının unutulmamasını sağlamış olurlar hem de atalarının şan ve şöhretinin genç kuşakları erdeme yöneltmede etkin bir rol üstlenmesini.

Ütopya'da mevki hırsına kapılan insanlar bir ömür de geçse hırs yaptıkları bu mevkilere asla ulaşamazlar. Hep birlikte uyum içinde yaşayıp giderler. Kendini beğenmiş ya da terör estiren bir yetkiliye asla rastlamazsınız. Tersine bütün yetkililere baba denir ve bu yüzden hepsi de baba gibi davranır. Yurttaşlar onların hak ettikleri saygıyı mecbur oldukları için değil, gerektiği şekilde bütün içtenlikleriyle gösterir. Prensi halktan ayıran tek ayrıcalığı, elinde tuttuğu başak demetiyle önünden yürüyen görevlidir, yoksa ne üzerine giydiği giysidir ne de başına taktığı taç. Başrahibi ise elinde mum tutarak önünde yürüyen adamdan tanıyabilirsiniz.

Çok az sayıda yasaları var, çünkü öyle iyi kurumsallaşmışlar ki, bu az sayıdaki yasa onlara yetiyor da artıyor. Bu yüzden cilt cilt hukuk kitaplarına ve bu kitaplar üzerine yazılmış sayı-

sız yoruma sahip oldukları halde, bunların hâlâ kendilerine yetmediğini söyleyen öteki halkları çok ayıplıyorlar. Çünkü baştan sona okunmayacak kadar çok, herhangi birinin anlayamayacağı kadar da karmaşık olan bu yasalara insanlardan uymalarını beklemenin tam bir adaletsizlik örneği olduğunu düşünüyorlar. Ayrıca olayları ustalıkla çarpıtan, yasaları kılı kırk yararak tartışan avukatlardan da tümüyle arınmışlar. Herkesin kendi davasını kendisinin savunmasını ve maruzatını bir avukata anlatacağına doğrudan doğruya bir yargıca anlatmasını daha uygun bulurlar. Böylece laflar dolandırılmamış ve hakikate daha rahat ulaşılmış olacaktır. Avukatından meseleyi çarpıtma dersi almayan bir davacı, sadece olanı biteni anlatacak, yargıç da bütün dikkatiyle anlatılanları tek tek zihninde tartarak masum insanları düzenbazların oyunlarına karşı koruyacaktır. Öteki ülkelerde üst üste yığılmış onca dallı budaklı yasa arasında böyle bir uygulama beklemek hakikaten çok zordur. Kaldı ki Ütopya'da neredeyse her bir birey bir hukuk uzmanıdır. Çünkü dediğim gibi ancak birkaç yasa söz konusudur ve onlara göre en kesin şekilde yorumlanan, en doğru olandır. Derler ki, bütün yasaların tek amacı insanlara kendi sorumluluklarını anımsatmaya yönelik olmalıdır. Ayrıntıya kaçan yorumlamalar ancak birkaç kişiyi yola getirir, çünkü ancak o birkaç kişi meselenin özünü kavrayabilir, oysa yalın ve apa-

çık yasa yorumları herkesin anlayacağı dildedir. Yoksa nüfusu daha fazla olan ve sorumlulukların hatırlatılmasına daha fazla ihtiyaç duyan sıradan halka, yüce bir aklınız yoksa ya da uzun uzadıya tartışmalar yapmadıkça tek kelimesini bile hiç kimsenin anlayamayacağı tarzda bulanık yorumlar getirdiğiniz bir yasa çıkarmışsınız, çıkarmamışsınız, ne fark eder? Sıradan insanın sıradan aklı bu tür yasaları anlamak için kendini zorlamaz, zorlasa da geçim derdine düşen bir insanın böyle yasalarla uğraşmaya ömrü vefa etmez.

Ütopyalıların yönetim konusundaki hassas yaklaşımlarına tanık olan komşu ülkeler, kendi yağlarıyla kavrulup özgür bir yaşam sürdükleri halde (çünkü hepsi çok uzun yıllar önce Ütopyalılar sayesinde zorba yöneticilerden kurtulmuştu), onlardan kendilerine bir ya da beş yıllığına yönetici göndermelerini talep ederler. Bu yöneticiler görev sürelerini bitirir bitirmez komşu halkın saygısını ve övgüsü kazanmış bir halde yurda geri döner ve yerlerine bu kez yenileri aynı ülkelere gönderilir.

Komşu halklar hiç kuşku yok ki daha düzenli ve daha sağlıklı bir toplum düzenine kavuşmak için Ütopyalılardan yönetici talebinde bulunur. Toplumlarının kalkınması ya da çöküşü yöneticilerin karakterlerine bağlı olduğuna göre, doğruluktan ayrılıp rüşvet peşinde asla koşturmayacak (çünkü çok geçmeden ülkelerine

geri dönecekler, orada da paraya hiç ihtiyaçları olmayacak) ya da yöre halkının yabancısı olduklarından hiçbir zaman hiç kimseyi kayırmayacak ve hiç kimseye kin duymayacak olan Ütopyalıları yönetici seçmek kadar sağduyulu başka bir seçim yapabilirler miydi acaba? Çünkü bu iki kötülük, yani taraf tutma ve açgözlülük yargıya yerleşmeye görsün, toplumu bir arada tutan en güçlü bağı, yani adaleti tümüyle söker atar.

Ütopyalılar kendilerinden yönetici talebinde bulunan ülkeleri müttefik olarak adlandırırken, yardımına koştukları başka ülkeleri ise dost olarak nitelerler. Başka halklar kendi aralarında nice sözleşmeler yapıp sonra bu sözleşmeleri bozup ardından tekrar yapmakla uğraşırken Ütopyalılar hiçbir halkla sözleşme imzalamaz. Şöyle sorarlar: Doğa insanı insana yeterince bağlı kılmamışsa sözleşme yapmanın ne önemi var? İnsan doğaya saygı duymuyorsa, nasıl olur da onun sırf sözlere saygı duyabileceği düşünülebilir? Zihinlerinde bu tür bir fikrin uyanması, yaşadıkları dünya coğrafyasındaki kralların kendi aralarındaki sözleşmelere, antlaşmalara öyle pek değer vermemelerinden kaynaklanmıştır.

Oysa Avrupa'da, özellikle Hıristiyan inancının ve dininin hâkim olduğu ülkelerde, antlaşmaların evrensel olarak kutsal bir itibarı vardır ve asla bozulamaz. Bu kısmen kralların adaletinden ve iyiliğinden, kısmen de papalara duyulan saygı ve çekinceden kaynaklanır. Çünkü papalar vicda-

nen yerine getiremeyeceklerini bildikleri hiçbir şey için söz vermedikleri gibi, bütün krallara da ne olursa olsun verdikleri her sözün arkasında durmalarını buyururlar. Aksi şekilde davranacak olanları da papalığın yetkisine başvurup sert bir dille uyarır ve sözlerini yerine getirmeye zorlarlar. Özellikle sadık olarak adlandırılıp da antlaşmalarına sadık kalmayanların çok ayıp ettiklerini düşünürler ki, haklılar da.

Ama Ekvatorun-ötesinde kaldığından bizden fersah fersah uzakta olan, yaşantımızla ve âdetlerimizle de en ufak benzerliği olmayan, dünyanın o yeni keşfedilen coğrafyasında sözleşmelerin hiçbir hükmü yoktur. Onlara göre sözleşmeler üzerine edilen yeminlerin, yapılan kutlu törenlerin sayıları arttıkça, bunların feshedilmeleri de o kadar kolay olur. Çünkü satır aralarına kasıtlı olarak ve kurnazlıkla yerleştirilmiş ifadelerde kolayca bir açıklık yakalanabilir. Bu durumda verilen sözler ne kadar bağlayıcı olursa olsun, devletler bir yolunu bulup paçayı sıyırabilirler, böylece hem sözleşmeyi feshetmiş hem de ettikleri yemini bozmuş olurlar. Hile ya da dalavereden öte büyük bir beceri olarak adlandırılması gereken böyle bir şey özel şahıslar arasında imzalanan antlaşmalarda yapılmış olsa, herkes bir anda kaşlarını çatar ve avazı çıktığı kadar bunun affedilmez ve idamlık bir suç olduğunu bağırır. Ama aynı kişiler bu türden öğütleri krallara vermeye kalkıştıklarında hemen

kendilerini uzman ilan edip övünürler. Durum böyle olunca da insanlar adaleti küçümseyip bunu kraliyet ihtişamının çok çok altında, avama uygun bir erdem olarak görmeye başlar. Ya da iki tür adalet olduğunu varsayar; ilki sıradan halka yaraşan, yani ayaklar altına alınan, yerlerde sürünen ve oraya buraya kaçamasın diye her yanı zincirlerle bağlanmış bir adalet; diğeri kralların adaleti, yani halkın adaletinden çok daha yüce ve istediğinde her şeyi yapacak, istemediğinde hiçbir şey yapmayacak kadar sınırsız özgürlüğü olan adalet.

İşte, yukarıda da belirttiğim gibi, oralardaki antlaşmaların gözetilmesinde kralların benimsediği bu kötü tutumlar, bana göre Ütopyalıların hiçbir sözleşme yapmamasına neden olmuş. Bizim buralarda yaşamış olsalardı belki de fikirlerini değiştirebilirlerdi. Gerçi onlar antlaşmalara sadık kalınsa bile antlaşma yapma âdetinin baştan kötü bir âdet olduğunu düşünüyor. Çünkü bu âdet insanların birbirlerinin düşmanı ya da rakibi olarak doğduklarını ve yasaklayıcı bir antlaşma yapılmadıkça da birbirlerini öldürmelerinin kendilerine tanınan bir hak olduğunu düşünmelerine yol açar. Bu, aralarında ufak bir tepe ya da dere gibi belli belirsiz bir sınır var diye bu sınırın her iki yanında kalan halkları birbirine bağlayan hiçbir doğal bağın olmadığını düşünmelerine benzer. Kaldı ki antlaşma devreye girdikten sonra bile iki halkın arasında dostluk

artacak diye de bir şey yok, antlaşmanın taslağını yazarken bu kadar öngörüsüz davranıldığı ve karşı tarafın hakkını korumaya yönelik anlaşılır bir ifade olmadığı sürece çalıp çırpma hakkı her zaman baki kalacaktır.

Ama Ütopyalılar bu konuda tamamen farklı düşünüyorlar. Karşısındakine herhangi bir zararı dokunmamış insana düşman gözüyle bakılmaması gerektiğini söylüyorlar. Onlara göre doğanın dostluğu en güçlü sözleşmedir; insanları birbirine kopmaz bağlarla sıkıca bağlayan, antlaşmalardan çok iyi niyet, sözlerden çok içtenlikli bir sevgidir.

ASKERİ UYGULAMALAR

Savaşı tamamen hayvani bir şey olarak görüyorlar, ama savaşmaya insan kadar düşkün bir başka canlının olmaması da kanlarını donduruyor. Bu konuda neredeyse dünyanın bütün ülkelerinin geleneğine aykırı olarak, savaşta kazanılan onur kadar onursuz başka bir şeyin olamayacağını belirtiyorlar. Her ne kadar gerektiğinde elleri silah tutsun diye hem erkeklerini hem de belirli günlerde kadınlarını düzenli ve sıkı bir askeri eğitimden geçiriyorlarsa da, yine de haklı bir neden olmadıkça silaha sarılmıyorlar. Ancak kendi sınırlarını korumak, dostlarının topraklarını işgal eden düşmanları püskürtmek ya da zorbaca baskı altına alınan bir halka acı-

dıklarından onu bütün güçleriyle bu zorbanın boyunduruğundan ve zulmünden kurtarmak için savaş yapıyorlar. Ama dostlarının yardımına koşmalarının nedeni her zaman onları savunmak değil, zaman zaman da onlara önceden yapılan haksızlıkların karşılığını vermek ve intikamlarını almalarına yardımcı olmak. Yine de böyle bir şeye en son aşamada karar veriyorlar, yani dostları henüz olaylar başlamamışken ilkin onların fikrine başvurmuşsa, savaşa yol açan neden kendilerine makul görünmüşse, karşı tarafa uzlaşma teklifleri gönderildiği halde geri çevrilmişse ve savaşı başlatacak taraf kendileri olacaksa. Evet, dostlarının düşman akınına uğrayıp yağmalanması onların bu son adımı atmasında etkin rol oynuyor, ama onlar için en vahim savaş nedeni, dost halkların tüccarlarının yabancı bir ülkede ya adil olmayan yasaların bir sonucu olarak ya da adil olduğu halde yanlış yorumlanan yasalara dayalı olarak, adalet kisvesi altında haksızca haraca kesilmesi.

İşte tam da böyle bir nedenden ötürü Ütopyalılar bizim zamanımızdan kısa bir süre önce Nephelogetae[1] yüzünden Alaopolitae'yla[2] savaşa tutuşmuşlar; çünkü dediklerine göre Nep-

[1] Yunanca *nephelē* (bulut) sözcüğünden türetilmiş bir isim; "Bulutlardan Doğmuş Halk" anlamına gelir.

[2] Yunanca *alaos* (kör) ve *politēs* (yurttaş) sözcüklerinden türetilmiş bir isim; "Kör Yurttaşlar" ya da "Halkı Olmayan Ülkenin Yurttaşları" anlamına gelir.

helogetae'a mensup tüccarlar Alaopolitae'ın ülkesindeyken Ütopyalıların bir hukuk ayıbı olarak değerlendirdikleri haksızlıklarla karşılaşmışlar. Neyse ne, bu hukuk kendi içinde ister adil olsun, isterse olmasın, sonuçta öyle feci bir savaşla intikam alınmış ki, düşman tarafların ölümcül nefret kusan güçlerine civardaki komşu halklar da kendi güçlerini katıp bütün gayretleriyle destek sağlayınca, en varsıllarının bile çoğu ya fena halde sarsılmış ya da tam anlamıyla telef olmuş, ama buna rağmen birbiri ardına yaşananan nice felaketin bir türlü önüne geçilememiş, ta ki Alaopolitae en sonunda esir düşüp teslim bayrağını çekene ve düşmanı Nephelogetae'ın (Ütopyalılar kendi namına bu savaşa katılmadıklarından) hâkimiyeti altına girene değin. Oysa başlangıçta Alaopolitae'ın zenginliği yenik düştüğü halkla kıyas bile kabul etmezmiş.

İşte Ütopyalılar konu para bile olsa, haksızlığa uğrayan müttefiklerinin intikamını böyle ölümcül şekilde alırlar, ama kendi tüccarlarının uğradığı haksızlıklara aynı tarzda yanıt vermezler. Kendi tüccarları herhangi bir ülkedeyken dolandırılıp da mallarından oldular mı, canlarına bir zarar gelmedikçe öfkelerine gem vurabilirler ve sadece anlaşma sağlanana kadar söz konusu ülkeyle ticaret bağlarını keserler. Bunun nedeni, kendi yurttaşlarına müttefik ülke yurttaşlarından daha az değer vermeleri değil tabii, sadece bu tüccarların kaybettiği para-

nın telafisinin kendi tüccarlarının kaybettiğine oranla daha zor olması. Çünkü dost ülkelerin tüccarları şahsi mallarını kaybetmiş oldukları için bu kayıplarının sancısını vahim şekilde hissediyorlar, ama kendi yurttaşları sadece kamu malını kaybetmiş oluyor. Olsun, çünkü ülkelerinde bu mallardan bir sürü, hatta ihtiyaçlarından bile fazlası var, yoksa zaten dışarıya ihracat yapamazlardı. Yani kısaca Ütopya'da hiçbir yurttaş malını kaybettiğinin farkına bile varmıyor. İşte bu sebeple hiçbirinin yaşamını ya da geçimini sekteye uğratmayacak böyle ufak tefek kayıplar için onca insanın kanına girip intikam almayı zalimlik olarak görüyorlar. Ama kendi yurttaşlarından biri herhangi bir ülkede haksızlığa uğrayıp sakatlanırsa ya da öldürülürse, böyle bir şey ister toplumsal bir karara bağlı olarak, isterse şahsi bir kararla gerçekleşmiş olsun, hiç buna bakmadan anında elçilerini yollayıp olayın aslını esasını öğreniyorlar ve hiç vakit kaybetmeden suçluların kendilerine teslim edilmesini istiyorlar. Yanıt olumsuz olduğu takdirde de hemen savaş ilan ediyorlar. Suçlular kendilerine teslim edildiğinde ya idama mahkûm ediyorlar ya da kölelikle cezalandırıyorlar.

Ütopyalılar kanlı zaferleri büyük bir üzüntüyle, hatta büyük bir utançla karşılıyorlar, çünkü değerli bile olsa birkaç parça çanak çömlek için bu kadar yüksek bir bedel ödenmesini tam bir delilik olarak görüyorlar. Ama maharetle

ve akıl oyunlarıyla düşmanı yenmişlerse sevinçten havalara uçuyorlar. Böyle bir yengiyi zafer alaylarıyla kutluyorlar ve sanki savaşı bileklerinin gücüyle kazanmışlar gibi kahramanlıklarını temsilen taştan bir sütun dikiyorlar. Çünkü savaşı başka tür bir yaratığın değil de sadece insanın başarabileceği türde, yani akıl gücüyle kazandıklarında, kendilerinin erdemli bir iş yaptığını ve mertçe davrandıklarını düşünüp gururlanıyorlar. Derler ki, ayılar, aslanlar, domuzlar, kurtlar, köpekler ya da diğer vahşi hayvanlar sırf gövde gösterisi yaparak dövüşürler. Onların gücü ya da yırtıcılığı karşısında bizler bir varlık gösteremesek de, aslında aklımız ve mantığımızla hepsinden çok çok üstünüz.

Ütopyalıların savaşta tek hedefi var, taleplerini elde etmek. Bu şey, neyse, zamanında talep ettiklerinde karşılanmış olsaydı zaten savaşa falan girmelerine lüzum kalmayacaktı. Ama talepleri yerine getirilmezse, olayın failleri olduğunu düşündüklerinden öyle feci bir intikam alırlar ki, gözü fena halde korkan düşmanlar bir daha asla böyle bir şeye cüret edemezler. Ütopyalılar işte bu amaç doğrultusunda hareket eder ve kısa sürede çözüme ulaştırmak isterler, ama yine de onlar için esas olan hayatlarını tehlikeye sokmaktan kaçınmaktır, şan şöhret peşinde koşmak değil.

Savaş ilan edilir edilmez hemen resmi mühürleriyle damgalı afişleri gizlice düşman ülkenin

en işlek yerlerine, bir anda birçok kişinin görebileceği şekilde asmaya başlarlar. Bu afişlere düşman ülkenin kralını öldürene büyük ödüller vaat edildiğini yazarlar, bir de aynı listede adı yazılı olanların her birinin kellesine ufak, ama pahaca ağır ödüller vereceklerini belirtirler. Kraldan sonra bu adları yazılı insanları da kendilerine yapılacak saldırı planlarının başlıca sorumluları olarak görürler. Listede adı olanlardan birini kendilerine canlı olarak getirmeyi başaran kişiye ise suikastçılar için belirledikleri ödülün iki katını verirler. Yine listede adı olanlardan kendilerine katılmak isteyenler olursa onları da ödüllendirir ve can güvenliklerini sağlayarak yanlarına alırlar. Böylece listede adı yazılı olan herkes anında bütün insanlardan şüphe duymaya başlar, kendi aralarında bile artık kimse kimseye güvenmez, herkes herkesi ele verebilir. Sonuçta korkulu bir yaşam başlar onlar için, bir o kadar da tehlikeli. Çünkü prens de dahil olmak üzere çoğu insanın en güvendiği kişilerce ihanete uğraması o kadar sık rastlanan bir olaydır ki. Hele ucunda ödül oldu mu bir insana ne istiyorsanız yaptırabilirsiniz, Ütopyalılar da ödül konusunda çok cömerttir. Ama insanları ne kadar büyük tehlikelere attıklarının farkında olduklarından, verecekleri ödüllerin değerini tehlikenin büyüklüğüne göre ayarlamaya önem verirler. Bu nedenle onları yüklü miktarlarda altına boğarken, aynı zamanda dost ülkelerin

güvenli topraklarında son derece değerli mülkler vereceklerini vaat ederler ve vaatlerine de sadık kalıp dürüstçe yerine getirirler.

Dünyanın hiçbir ülkesi düşmanın alınıp satılmasına iyi gözle bakmaz ve böyle bir şeyi ancak yozlaşmış bir ruha yaraşan hain bir davranış şekli olarak görür, ama Ütopyalıların tarafından bakıldığında bu övgüye değer bir davranıştır. Bunu bilgelik olarak değerlendirirler, çünkü bu şekilde büyük savaşların önüne geçip her şeyi kavgasız dövüşsüz halletmiş olurlar. Aynı zamanda merhametli ve insancıl bir tutum olarak da görürler, çünkü böylece sadece birkaç suçluyu kurban ederek savaşlarda katledilecek olan onca masum insanın yaşamını da kurtarmış olurlar. Ütopyalılar gerek kendi taraflarından olsun, gerekse düşman taraftan olsun bütün askerlere ve halka acırlar. Çünkü onların kendi istekleriyle değil, gözünü hırs bürümüş krallarının zorlamasıyla savaşa katıldığını çok iyi bilirler.

Ütopyalılar meseleyi bu şekilde halledemezlerse, bu kez düşmanlarının arasına nifak tohumları serperler ve kralın kardeşinin ya da başka bir soylunun yüreğine saltanatı ele geçirme umudu yerleştirirler. İçeriden huzursuzluk yaratma planları da işe yaramazsa, düşmanlarının civarındaki komşu halkları kışkırtır ve mesela krallar arasında hiç eksik olmayan şu eski hanedanlık taleplerini yeniden gündeme getirir-

ler, savaşa girdiklerinde kendi kaynaklarından onlara yardımda bulunacaklarına söz verirler ve bol bol para akıtırlar. Ama kendi yurttaşlarının tekini bile göndermeye kıyamazlar. Onları öyle el üstünde tutarlar ki, birbirlerine öyle bağlıdırlar ki, içlerinden herhangi birini düşmanların kralıyla bile takas etmeye razı olmazlar. Buna karşın özellikle bu tür durumlar için ayırdıkları altını gümüşü hiç tereddüt etmeden harcarlar. Tüm birikimlerini tüketseler bile yine de hiçbir zaman dara düşmeden rahat rahat geçinip giderler. Çünkü kendi ülkelerindeki sermayeden başka, ülke dışında da sonsuz bir hazineye sahiptirler; daha önceden de belirttiğim gibi, dışarıdaki pek çok halkın onlara borcu var. Bu yüzden her yerden paralı asker tutabilir ve savaşa gönderebilirler, özellikle Zapoletae adındaki halktan.

Bu halk Ütopya'nın doğusunda, beş yüz mil kadar uzağında yaşıyor; doğup büyüdükleri vahşi ormanlar, sarp dağlar gibi oldukça ilkel, kaba ve yabaniler. Çok dayanıklı bir halk bu; sıcakmış, soğukmuş, ağır işmiş, onlar için mesele değil. Keyif verici şeylerden haberleri bile yok, toprağı ekip biçmezler, evlerine, giyim kuşamlarına hiç bakmazlar, tek önem verdikleri yetiştirdikleri hayvanlar. Çoğu avcılıkla geçiniyor, bir de eşkıyalıkla. Sadece savaş için yaratılmışlar, savaşmak için hiçbir fırsatı kaçırmazlar, bulunca da o hevesle sarılırlar. Büyük çoğunluğu evini yurdunu bırakıp

dışarılara gider ve hangi ülkenin askere ihtiyacı varsa cüzi bir paraya ona yamanır. Yaşamlarını başkalarını öldürmekle kazanırlar, tek bildikleri sanat bu. Kendilerini kiralayanların namına canlarını dişlerine takarak büyük bir vefayla savaşırlar, ama kendilerini hiç kimseye belirli bir süreliğine bağlamazlar. Kendilerine daha fazla para veren düşman bile olsa, ertesi gün onun tarafına geçebilir, aynı şekilde bir sonraki gün biraz daha fazla verdiniz mi döner yine sizin yanınıza gelebilirler, yani bir tek bu ilke söz konusu olduğunda yanlı bir tutum sergilerler. Neredeyse hiçbir savaş yoktur ki, her iki tarafın da ordularında bu halktan hatırı sayılır asker bulunmasın. Öyle sık rastlarsınız ki, gün gelir aralarında kan bağı olanlar aynı orduda el ele savaşırken gün gelir farklı kamplara ayrılır, düşmanca birbirlerine saldırırlar. Ruhlarının vahşetinden akrabalıkmış, dostlukmuş unutup karşılıklı birbirlerinin kuyularını kazmaya başlar, sırf düşman tarafın kralı kendilerine birazcık daha fazla para verdi diye birbirlerini öldürmek için ne gerekirse yaparlar. Akılları fikirleri para olduğundan, günlük kazançlarının bir kuruş daha fazlası onların kolayca taraf değiştirmesine yeter de artar. İşte para hırsı bir anda böyle gözlerini döndürür, ama aslında bu para onlara hiçbir şekilde kazanç getirmez. Çünkü kanları pahasına kazandıklarını sefil bir şekilde har vurup harman

Bu halk Ütopyalılar namına bütün ülkelere karşı savaşabilir. Ütopyalılar onları o kadar yüksek meblağlara kiralar ki, başka hiçbir yerden bu parayı kazanamazlar. Çünkü Ütopyalılar hayırlı işlerde çalıştırmak üzere hayırlı insanları arar bulur, ama en kötü işlerde de en kötülerini. Bu yüzden durum hasıl olduğunda bu adamları büyük vaatlerle kendi yanlarına çeker ve öyle tehlikeli işlere sokarlar ki, çoğu kendilerine vaat edilenleri almak için geri dönemez bile. Ama yine de onlar söz verdikleri ödülleri sağ kalanlara bol bol dağıtır ve böylece benzer bir tehlikeye aynı gözü peklikle atılmalarını sağlamış olur. Ütopyalılar için bu adamlardan ne kadarının ölüp gittiği hiç önemli değildir. Çünkü bu tür iğrenç ve lanet bir halkın oluşturduğu kokuşmuş çöplükten bütün dünyayı tamamen arındırabilirlerse, insanlık adına büyük bir iş yapmış olacaklarını düşünürler.

Ütopyalılar kendi orduları için bu halkın dışında, zamanında silaha sarılıp koruduklari halklardan destek kuvvet alırlar, bir de diğer müttefik ülkelerden. Kendi yurttaşlarını ise en son işe karıştırırlar. Bunların arasında cesaretini kanıtlamış birisine ordunun bütün sorumluluğunu verip onu başa geçirirler. Yanına iki de yardımcı verirler, baştaki kişi sağ olduğu sürece bu iki yardımcının özel bir görevi olmaz. Ama esir düşer ya da öldürülürse, o zaman bu iki

yardımcıdan biri onun halefiymiş gibi yönetimi devralır. Onun da başına bir şey gelirse görev üçüncü adama geçer. Sonuçta savaş durumunda neler yaşanacağı önceden kestirilemeyeceğinden, komutanları bir kazaya kurban gitse bile orduda topyekûn bir kargaşanın yaşanmasını önlemiş olurlar.

Ütopyalılar her kentten gönüllü olarak adını verenleri askere alırlar; hiç kimseyi ülke dışına zorla askere yollamazlar. Çünkü gayet iyi bilirler ki, bir insan doğuştan korkaksa hiçbir şekilde mertlik gösteremez, tam tersine kendi korkusunu silah arkadaşlarına da bulaştırır. Ama kendi ülkelerine karşı bir saldırı oldu mu, bu türden beceriksizleri (bedenleri sağlıklı olduğu sürece) daha yürekli olanlarla birlikte bir gemiye koyarlar ya da kaçacak bir yer bulamasınlar diye belirli aralıklarla surlara yerleştirirler. Böylece hem kendi yurttaşlarından utandıklarından, hem düşmanla karşı karşıya kaldıklarından hem de bütün kaçma ümitlerini yitirdiklerinden korkularını falan unutuverirler. Bazen yapacak bir şey kalmadığında zorunluluk sizi cesur kılar.

Hiç kimsenin zorla yurtdışına savaşa gönderilmesine izin vermezler, ama kadınların istedikleri takdirde askere giden kocalarının yanında gitmesine hiç ses çıkarmazlar. Bilakis onların kocalarına eşlik etmelerini destekler ve övgüler yağdırarak cesaretlendirirler. Koca-

sıyla birlikte giden kadınları muharebe alanında kocasının yanından hiç ayırmazlar, ayrıca etrafını çocuklarıyla, hısım akrabasıyla çevrelerler ki, karşılıklı yardımlaşma konusunda en güçlü doğal itkiye sahip olanlar birbirinin yanından hiç ayrılmasın ve her an karşısındakine yardıma hazır olabilsin. Karı kocanın birbirini ya da bir oğlun babasını savaş meydanında bırakıp eve dönmesi büyük onursuzluktur. Bu yüzden düşman taraf savaşı kendi lehine döndürmek için inatla direndiği sürece, sonuç her iki taraf için büyük bir yıkım olsa bile, sonuna kadar kıran kırana mücadele etmek Ütopyalılar için esastır.

Özetle, kendileri namına parayla savaşacak askerler bulabildikleri sürece kendi askerlerinin dövüşmek zorunda kalmaması için her türlü önlemi alırlar. Ama savaşa girmek kaçınılmaz olursa, savaştan uzak kalma konusunda gösterdikleri hassasiyeti bu kez savaşa girme konusunda da gösterir ve cesurca mücadeleye girişirler. Savaşın başlarında vahşice saldırmamaya özen gösterirler, ama savaş ilerledikçe yavaş yavaş daha fazla direnç göstermeye başlarlar ve öyle azimli bir ruhla hareket ederler ki, bir adım geri atmaktansa ölmeyi tercih ederler. Kendilerinden sonra ailelerinin geçim derdine düşmeyeceğini bilmeleri, çocuklarının geleceğine dair en ufak bir kaygı taşımamaları (çünkü cesur ruhları endişeye kaptıran bu tür kaygı-

lardır), onların kahramanlıklarını artıran ve yenilgiyi asla kabullenmemelerine yol açan bir etmendir. Ayrıca savaş sanatını çok iyi bilmeleri kendilerine fazlasıyla güvenmelerini sağlar, dahası çocukluklarından itibaren gerek eğitimle gerekse yaşadıkları toplumun mükemmel yaşam tarzıyla edindikleri kararlı tutumları da onların cesaretine cesaret katar. Yaşam onlar için öyle bir çırpıda harcanacak kadar ucuz değildir, ama görevleri yaşamdan vazgeçmelerini emrettiği anda, açgözlüce ve aşağılık şekilde yapışılacak kadar da değerli değildir.

Savaşın en hararetli anında, en cesurları arasından seçtikleri, birlikte yaşayıp birlikte ölmeye ant içmiş ve kendilerini düşmanların komutanını ele geçirmeye adamış gençler doğrudan ona saldırırlar, gerek gizlice hazırladıkları tuzaklarla ele geçirmeye çalışırlar, gerekse uzak ya da yakın dövüşle. Kama şeklinde upuzun ve kesintisiz bir şekilde konuşlanıp yorulanların yerini anında taze birliklerin alacağı bir düzenleme içinde saldırırlar. Böylece eninde sonunda komutan, ölü ya da diri, kendini düşmanının eline teslim etmiş olur, tabii şansı yaver gidip de kaçıp kurtulursa, o başka. Savaşı kazanırlarsa asla katliam yapmazlar. Çünkü düşmanı yok yere öldürmektense canlı ele geçirmeyi tercih ederler. Arkalarında kendi bayrakları altında en az bir savunma hattı bırakmadıkça, kaçan düşmanın ardına da düş-

meye kalkmazlar. Yani ellerinde tek bir savunma birliği kalana kadar bütün birlikleri hezimete uğradığı halde zafer yine de onların olmuşsa, o zaman düzensiz bir askeri oluşumla kaçan düşmanın peşine düşmektense, bütün düşmanın arkasını dönüp kaçmasına razı olacak derecede tedbirli davranırlar. Çünkü böyle durumlarla kendilerinin de ne kadar sık karşılaştıklarını hiç unutmazlar: Bütün orduları yenilip de ağır hasar aldıkları savaşların birinde, zafer sarhoşluğuna kapılan düşman oraya buraya kaçışan askerlerinin peşine düşmüştü. Ama öyle dağınık, öyle başıboş ve kendilerini güvencede hissettiklerinden öyle tedbirsizce hareket etmişti ki, o sırada yedekte tutulan ve fırsat kollayan bir avuç Ütopyalı askere yem olmuşlardı. Bu askerler aniden onların üzerine saldırınca savaşın kaderi bir anda değişmiş ve düşmanın elinde sıkı sıkı tuttuğu zafer rakibin eline geçmişti, yani yenilenler bu kez yenenlere karşı büyük bir zafer kazanmıştı.

Ütopyalıların pusu kurmakta mı yoksa pusuya düşmemekte mi daha usta olduklarını söylemek zor. Kaçmaya kalktıklarını sanırsın, ama aslında hiç böyle bir niyetleri yoktur; kaçmaya niyetlenirler, ama böyle bir şey düşündüklerini asla anlamazsın. Sayıca üstün olmadıklarını ya da bulundukları arazinin savaşa elverişli olmadığını sezmişlerse ve gece de olmuşsa, hemen

sessiz sedasız harekete geçip karargâhlarını başka yere taşırlar ya da başka tür bir taktik geliştirerek düşmanı kandırırlar. Gün ağarmışsa da fark etmez, yine aynı şekilde usul usul hareket edip düzenlerini hiç bozmadan geri çekilirler, öyle ki geri çekilirlerken de en az ilerledikleri zamanki kadar tehlikeli olabileceklerini sana hissettirirler. Karargâhlarının tahkimatına çok önem verirler, derin ve geniş hendekler kazarlar, çıkan toprakları yeniden hendeklere atarak siper oluştururlar.[1] Öyle işçilere falan da yaptırmazlar bu işi, toprağı bizzat askerler kendi elleriyle kazarlar. Kısaca, sadece ani saldırıları önlemek amacıyla siperlerin önüne yerleştirilen silahlı nöbetçiler dışında bütün ordu her an iş başındadır. Zaten böyle herkes el ele verdi mi, o koskoca arazileri devasa siperlerle öyle kısa bir sürede sararlar ki, inanamazsın.

Üzerlerine giydikleri zırhlar onları bütün darbelere karşı koruyacak kadar sağlamdır, ama istedikleri şekilde hareket edebilecekleri kadar da esnektir. Öyle ki bu zırhlarla yüzseler bile herhangi bir rahatsızlık hissetmezler. Çünkü askeri eğitimlerinin daha en başında böyle zırhla yüzmeyi öğrenirler. Uzak mesafe dövüşlerinde silah olarak ok kullanırlar. Gerek yerden gerekse at üstünden öyle iyi ok atarlar ki, attıkları oklar

[1] Ütopyalıların siper duvarı oluşturma tekniklerinden söz edilmektedir.

hedefini hiç şaşmaz. Yakın dövüşlerde kılıç kullanmazlar, savaş baltası kullanırlar. Bu baltalar keskin kenarlı ve ağır silahlar olduklarından öldürücüdür. Düşmana savrulduğu anda onu paramparça edip anında yere deviriverir. Bu tür savaş aletleri icat etmekte ve yapmakta dehadırlar. Üstelik bu icatlarını çok büyük bir beceriyle saklarlar, gerekmedikçe de öyle uluorta ortaya dökmezler, milletin diline düşüp de amaçlarından saptırılmasınlar diye. Bu aletleri tasarlarken göz önünde bulundurdukları en önemli husus, kolayca taşınabilmeleri ve ileriye geriye rahatça hareket ettirilebilmeleridir.

Düşmanlarıyla ateşkes ilan ettiklerinde sözlerine tamamen sadık kalırlar, öyle ki herhangi bir şekilde kışkırtılsalar bile asla ateşkesi bozmazlar. Düşman topraklarını talan etmezler, ekinlerini yakmazlar. Tam tersine bu ekinler bir gün büyür ve kendilerine aş olur diye, askerlerinin ya da atlarının bunların üstünden geçip de ezmemesi için olağanüstü gayret sarf ederler. Casus değilse silahlı olmayan hiç kimseye zarar vermezler. Teslim olan kentleri koruma altına alırlar, savaşarak ele geçirdiklerini bile yağmalamazlar, sadece söz konusu kentin teslim olmasını engellemeye kalkan sorumluları öldürürler, diğer savunmacıları da esir alırlar, ama masum halkın kılına dahi dokunmazlar. Kentlerinin teslim olmasını isteyen kişileri bilirlerse, mahkûm

ettikleri kimselerin malından mülkünden onlara bir pay ayırırlar. Bu malın mülkün kalanını da kendilerine savaşta destek sağlayanlara bağışlarlar. Çünkü Ütopyalıların kendileri ganimetten asla pay almazlar.

Savaş sona erdiğinde, yaptıkları bütün harcamaların faturasını bu savaşta yardım ettikleri dostlarına değil de yenilenlere çıkarırlar. Tazminat olarak hem para talep ederler ve bu parayı gelecekte yapılacak savaşların mali giderlerini karşılamak üzere bir kenara ayırırlar hem de ömürleri boyunca kendilerine yıllık gelir sağlayacak ekili araziler talep ederler. Ütopyalılar şimdi hemen hemen her yerden bu şekilde gelir elde ediyor ve bu gelirleri değişik şekillerde azar azar büyüyor ve her yıl yedi yüz bin dukanın üstünde bir kazanç sağlıyor. Buralara yurttaşlarından birilerini vekilharç olarak yolluyorlar. Bu görevliler gittikleri yerlerde muhteşem bir yaşam sürüyorlar ve sanki o memleketin yüksek bir şahsiyetiymiş gibi davranıyorlar. Yine de her halükârda hazineye aktaracak kadar para artırabiliyorlar, tabii gönüllerinden kopup da bu parayı yerli halka borç niyetine vermeye kalkışmazlarsa. Çünkü çoğu kez kendilerine lazım olana dek böyle borç para veriyorlar. Zaten borcun tamamını talep etmeleri gereken durumlarla da öyle pek sık karşılaşmıyorlar. Mal varlıklarının bir kısmını, yukarıda belirttiğim gibi, hayatlarını tehlikeye atmaya gönüllü olanlara bağışlıyorlar.

Herhangi bir ülkenin kralı onlara karşı silahlanıp topraklarını işgale yeltenirse, daha sınırlarına ayak basmadan bütün güçleriyle üzerine saldırıyor ve kıyasıya çarpışıyorlar. Çünkü yok yere kendi topraklarında savaşmaktan hazzetmiyorlar, aynı şekilde zorunlu kalmadıkça müttefik askerlerin bile kendi adalarına girmesini istemiyorlar.

ÜTOPYALILARIN DİNLERİ

Bütün adada, hatta tek tek her kentte farklı dinler hüküm sürüyor. Kimileri tanrı diye Güneş'e tapıyor, kimileri Ay'a, kimileri gezegenlere. Kimileri de cesaret ve onuruyla geçmiş çağların medarı iftiharı olan bir insana tapıyor ve onu sadece bir tanrı değil, en yüce tanrı olarak görüyor. Ama büyük çoğunluğu ve en bilgeleri bu tür şeylere hiç inanmıyor, onlar tek bir ilaha tapıyor, yani bilinemez, ebedi, sınırsız, akıl ermez, insanın kavrama yetisinin ötesinde, evrene cüssesiyle değil, gücüyle yayılan tek bir tanrıya; ve bu tanrıya baba diyorlar. Bütün varlıkların doğumunu, büyümesini, gelişmesini, değişmesini ve ölümünü sadece ona bağlıyorlar, onun dışında başka hiçbir şeye tanrısallık atfetmiyorlar.

Aslına bakarsanız, birçok açıdan farklı farklı inançlara sahip olmalarına rağmen hepsi tek bir ulu güç olduğu konusunda hemfikir ve evrenin meydana gelmesini ve yönetilmesini de aynı

şekilde bu bir tek tanrıya bağlıyorlar. Bu tanrıya hepsi kendi dillerinde Mithra[1] diyor. Fikir ayrılığına düştükleri nokta, farklı varlıklara Mithra demeleri, yoksa her biri neye tapıyorsa onu en yüce varlık olarak görüyor ve bu tek ilahı doğayla özdeşleştirip bütün insanlığın ortak fikri uyarınca her şeyin tek nedeni olarak bilinen o muazzam gücün kendisi olduğunu söylüyorlar. Gerçi halk artık yavaş yavaş bütün bu hurafe yığınını bir kenara bırakıyor ve hepsinden çok daha mantıklı, çok daha üstün olan tek bir inançta birleşiyor. Aslına bakarsanız hiç kuşkusuz Ütopyalılar önceki inançlarından çoktan kurtulurlardı, ama inancını değiştirmeye karar verenlerin başına hep bir uğursuzluk geldi ve insanlar bu olayları bir rastlantı olarak değerlendireceklerine, korkup tanrısal bir öfke olarak algıladılar, sanki terk ettikleri ilah başlarına bir bela yollayıp onlardan intikam alıyormuş gibi düşündüler.

Ama bizden İSA'nın adını, öğretisini, yaşamını ve mucizelerini ve uzak yakın sayısız halkı kendi dinlerine çağırmak için kanlarını seve seve döken bunca din şehidinin ona olağanüstü bağlığını işittiklerinde ne büyük bir hevesle bu dine dönmek için can attılar, inanamazsınız. Ya tanrının gizli bir işareti olarak algıladılar bunu ya da gönülden benimsedikleri kendi inanç biçim-

[1] Perslerde, doğan güneşten süzülen ışığın tanrısı.

lerine benzerliğini gördüler. Bununla beraber bana göre karar vermelerinde büyük rol oynayan unsur, İSA'nın kendi inanlıları arasında ortak yaşamı vaaz ettiğini ve Hıristiyanlar arasında en sofu olanlarının hâlâ bu geleneği sürdürdüğünü öğrenmiş olmaları. Sonuçta nedeni ne olursa olsun, aralarından azımsanmayacak sayıda insan bizim dinimize katıldı ve kutsal suyla yıkanıp vaftiz oldu.

Ütopya'da bulunduğumuz sırada biz dört kişiydik (evet, sadece bu kadar kalmıştık, çünkü iki arkadaşımız yaşamını yitirmişti) ve üzülerek söylemeliyim ki, aramızda hiç rahip yoktu. Bu yüzden kilisemizin bütün diğer sırlarına erdikleri halde, dinimizde sadece rahiplerin yönetmesi gereken ayinlerden mahrum kaldılar.[1] Ama sonradan bu ayinlerden de haberleri oldu ve şimdi bu ayinleri yerine getirmeyi öyle çok istiyorlar ki, şu dünyada bundan daha çok istedikleri başka bir şey yok. Bu günlerde aralarında hararetli bir tartışma sürüp gidiyor, acaba bir Hıristiyan episkoposu tarafından el verilmediği halde aralarından seçtikleri biri papazlık beratını alabilir mi diye.[2] Hatta böyle birini seçmeye de niyetlen-

[1] Hıristiyan dininde rahip olmayanlar, Katolik Kilisesi tarafından kabul edilen yedi ayinden (Hıristiyan Sırları) (Vaftiz, Vaftizi Güçlendirme, Aşai Rabbani, Tövbe ve Barışma, Hastaları Meshetme, Takdis, Evlilik) sadece vaftiz ve evlilik törenini yönetebilir.

[2] Katolik öğretisinde Tanrı adına resmi görevli olmak,

mişlerdi, ama biz oradan ayrıldığımızda daha henüz seçim falan yapılmamıştı.

Tabii içlerinde Hıristiyan dinini kabul etmeyenler de oldu, ama bu kişiler hiçbir şekilde diğerlerine engel olmadı ve vaftiz olanların hiçbirinin üstüne gitmedi, sadece benim de orada bulunduğum sırada bizim cemaatten birinin başı şöyle bir derde girdi: Bu adam vaftiz olur olmaz bütün uyarılarımıza rağmen sağduyuyu elden bırakıp aşka geldi ve Hıristiyan dini üzerine uluorta vaaz vermeye kalkıştı. Hatta bu konuda öyle ileri gitti ki, bizim dinimizin diğer dinlerden çok daha üstün olduğunu söylemekle kalmadı, bir de Hıristiyanlık dışındaki bütün dinleri sapkınlıkla suçladı. Avaz avaz bağırıp bunların boş inançlar olduğunu, bunlara inanan zındıkların ve tapınak hırsızlarının ebediyen cehennem ateşlerinde yanıp cezasını çekeceğini söyleyip durdu. Uzun bir süre böyle bağırıp çağırdıktan sonra en nihayet tutuklandı. Ütopyalılar onu dinlerine küfretmekten öte kamu düzenini bozmakla suçladılar, ardından da hak ettiği şekilde cezasını verip sürgüne mahkûm ettiler. Çünkü onların arasında eskiden beri süregelen bir yasaya göre hiç kimse dininden ötürü suçlanamaz.

Tanrı tarafından kişinin ruhuna mühür vurulması anlamına gelir. Papazlık aşaması Mesih'in kilisesi için vermiş olduğu ayrıcalıklı bir berat olduğundan, *consecratio* (takdis) olarak bilinir. Bu törende episkopos kutsal dualar ederek papaz olacak kişiye el verir.

Utopus daha buralara gelmeden önce, ta en başından beri ada yerlilerinin din konusunda sürekli didiştiklerini duymuş ve bu durumun kendisine bütün ülkeyi ele geçirmesi için büyük bir fırsat yaratacağını fark etmişti. Öyle ya bunlar toplum olarak birbirlerine böyle karşıt fikirler içindelerse, vatanlarını savunmak söz konusu olduğunda da bu işe ancak hizipler halinde katılabilirlerdi. İşte Utopus bu durumdan yararlandı ve zafer elde etti, hemen ardından da ilk iş olarak bir yasa çıkarıp herkesin istediği dine tapınmasına izin verdi, ayrıca sükûnetlerini koruyabildikleri, ölçülü davranabildikleri ve akla uygun savlar ileri sürebildikleri sürece herkes karşısındakini kendi dinine döndürmek için hummalı bir çalışmaya girişebilirdi. Ama tabii karşısındakini ikna edemediğinde kendi dini dışındakilere öyle zehir zemberek hakaretler yağdırmayacak, şiddete başvurmayacak ve iğneleyici sözlerden kaçınacaktı. Bu konuda kim saldırgan bir tutum sergilerse ya sürgüne gönderilecek ya da esaret altına alınarak cezalandırılacaktı.

Utopus'un bu yasayı çıkarmadaki amacı sadece bitmez tükenmez kavgalar ve amansız nefret yüzünden temelinden sarsılmış barışı yeniden tesis etmek değildi, aynı zamanda böyle bir yasanın dinin menfaati için de gerekli olduğunu düşünmüştü. Utopus özellikle din söz konusu olduğunda hiçbir zaman acele tanımlar

getirmeye yeltenmedi, çünkü kim bilir belki de tanrı birbirinden farklı ve çeşitli inanç biçimlerinin mevcut olmasını istiyordu ve böylece farklı insanlara farklı yollardan esinleyebilecekti. Utopus kesin olarak şunu anlamıştı ki, insanın doğru olduğuna inandığı bir şeyi karşısındakilere zorla ve tehditler savurarak kabul ettirmeye çalışması edepsizlikten, küstahlıktan başka bir şey değildi. Ayrıca bir tek hakiki din varsa ve diğer hepsi boş inançsa, anlaşılan o ki insanlar olaylara makul ve ılımlı yollardan yaklaştıkları takdirde, er geç bir gün hakikat doğal gücü sayesinde kendiliğinden su yüzüne çıkacak ve hâkimiyeti ele geçirecekti. Yoksa silahlara sarılıp bir dolu kuru gürültüyle çözüme ulaşmaya çalışılırsa, insanoğlu kötüleştikçe daha dik kafalı olacağından, en iyi ve en kutsal din bile bomboş inançlar arasına gömülüp gözden kaybolacaktı. İşte bu yüzden Utopus meselenin ucunu açık bıraktı, insanları diledikleri dine inanmakta özgür kıldı, ama ruhun bedenle birlikte yok olduğuna ya da evrenin tanrısal öngörüyle değil de rastlantıyla yönetildiğine inanılıp insan doğasının saygınlığına halel getirilmesini ciddi ve kesin bir şekilde yasakladı.

Bundan dolayıdır ki Ütopyalılar öteki yaşamda kötülüklerin cezalandırılacağına, erdemin ise ödüllendirileceğine inanırlar. Bu inancın karşısında olanlar ise, kendi ruhunun yüceliğini bir hayvanın sefil bedeninin seviyesine düşür-

düğü için insandan bile sayılmaz. Böyle birini vatandaşları olarak da görmezler elbet, çünkü onlara göre bir adamın ruhunda tanrı korkusu yoksa tüm yasaları ve gelenekleri çiğnemekten asla çekinmeyecektir. Öyle ya cezai takibat dışında hiçbir şeyden korkmayan, ölüm sonrası için hiçbir umudu olmayan bir insanın sırf şahsi hırslarını tatmin etmek için bir yolunu bulup ülkesindeki kamu yasalarını kendi kitabına uyduracağından ya da şiddete başvurarak bunları ihlal edeceğinden kim kuşku duyabilir? Bu yüzden toplum bu konuda aykırı inancı olan insana asla saygı göstermez ve güvenip de herhangi bir devlet makamına getirmez ya da herhangi bir toplumsal sorumluluk üstlenmesine izin vermez. Her yönden aciz ve uyuşuk bir insanmış gibi aşağılanır. Aslında Ütopyalılar böyle insanları bile cezalandırmazlar, çünkü onların düşüncesine göre bir insanın inancı kendi iradesine bağlı bir şey değildir. İnancını gizlemesi için tehdit de etmezler, çünkü iki yüzlü davranışa ve yalana tahammülleri yoktur, böyle davranışları sahtekârlıkla eş tutarlar ve bundan nefret ederler. Hatta bu tür bir adamın kendi düşüncesini savunmasına da ses çıkarmazlar, ama tabii öyle uluorta halkın önünde değil. Böyle bir şeyi yapmasına ancak rahiplerin ve aklı başında şahısların huzurunda gerçekleştirilen özel toplantılarda izin verirler, üstelik izin vermekle de kalmayıp onu bizzat böyle davranmaya

teşvik ederler, çünkü deliliğin er geç akla teslim olacağından hiç kuşku duymazlar.

Bu arada aralarında birtakım kişiler de var ki, onların düşüncesine asla yasak getirilmemiş, üstelik öyle az biraz da değil sayıları. Çünkü bu kişiler kendilerine göre haklılar ve niyetleri de hiç kötü değil. Gayet usturuplu bir şekilde insanoğlununki kadar yüce ve insanoğlununki kadar mutluluktan pay almaya yazgılı doğmamış olsalar bile hayvanların da ölümsüz ruhları olduğuna inanıyorlar.

Ütopyalıların neredeyse tamamı ölümden sonra insanı büyük bir mutluluğun beklediğine kesinkes inanmış, bu yüzden hastalananlara üzülüp ağladıkları halde, ölenlerin arkasından hiç böyle bir tepki göstermiyorlar, ama ölen kişi bu hayattan sıkıntı çekerek ve istemeye istemeye ayrılmışsa, o zaman iş başka. Böyle bir ölümü çok kötü bir işaret olarak yorumluyorlar, çünkü böyle bir durumda ruhun kendi suçunun farkında olduğunu ve onu bekleyen cezanın sıkıntısını hissettiği için ölümden korktuğunu düşünüyorlar. Ayrıca çağrıldığı halde, pürneşe koşa koşa gitmeyip zorla ve ayak direyerek sürüklenen insanın tanrıyı öfkelendireceğini düşünüyorlar. Bu tür bir ölüm gördüler mi dehşete kapılıyor ve bu tür insanların bedenlerini yas içinde, sessiz sedasız mezara koyuyorlar. Sonra ellerini göğe kaldırıp ölen kişinin ruhuna acı çektirmemesi ve günahlarını bağışlaması için tanrıya yakarı-

yorlar, ardından da cesedini toprakla örtüyorlar. Ama ölümü tasasız ve iyi şeyler umut ederek karşılayanların ardından hiç yas tutmuyorlar, cenaze törenlerini ilahilerle kutluyorlar ve onlar ruhlarını yüce tanrıya teslim ederlerken büyük bir heyecana kapılıyorlar. Ölü bedenlerini acı çekerek değil de, tam tersine huşu içinde yakıyorlar ve yaktıkları yere bir anıt dikiyorlar. Bu anıtın üstüne ölenin onur nişanlarını kazıyorlar. Eve döndükten sonra uzun uzadıya ölenin ahlakını ve yaptığı işleri anlatıyorlar, en çok da ölümü nasıl büyük bir sevinç içinde karşıladığından bahsediyorlar. Öyle ki ölenin yaşamında bunun kadar tekrar tekrar ve büyük bir hevesle anlattıkları başka bir an yok.

Ölenin dürüstlüğünü hatırlatmanın, yaşayanları daha erdemli davranışlara sevk edeceğini ve bu şekilde ölenlerin ruhuna daha büyük bir onur bahşedileceğini düşünüyorlar. Çünkü onlara göre ölüler aslında hâlâ bizim aramızdadır ve haklarında söylediklerimizi işitirler, ama insanın algısı yetersiz olduğundan onları göremez. Ayrıca onlara göre ölenlerin ruhu salt mutluluğa erdiğinden, dilediği yere özgürce gidebilir. Bu nedenle yaşarken güçlü bir sevgi ve muhabbet beslediği dostlarını görme isteğine engel olmak doğru olmaz. Üstelik iyi insanlarda bu tür ve benzeri duygulanımlar ölüm sonrasında azalacağına daha da artar. Bu yüzden Ütopyalılar ölülerin yaşayanlar arasında dolandıklarına, onların söylediklerini

ve yaptıklarını gözlediklerine inanırlar. Bu inançla kendilerini koruyan birileri olduğuna güvenip[1] işlerine güçlerine daha içtenlikle, dört elle sarılırlar. Ayrıca atalarının her an yanlarında olduğu hissi onları gizliden gizliye yapacakları kötü davranışlardan da uzak tutar.

Başka ulusların büyük değer verdiği kuşbiliciliğini[2] ya da batıl inançlardan kaynaklanan aldatıcı kehanetleri Ütopyalılar hiç ciddiye almaz, hatta gülünç bulurlar. Buna karşın doğal nedenlerle açıklanamayacak türdeki mucizeleri, tanrının kendisini doğrudan ve gözle görülür şekilde sunması olarak değerlendirir ve büyük saygı gösterirler. Bu tür mucizelerin kendi ülkelerinde de sıkça meydana geldiğini söylerler. Ciddi ve çözümü zor meselelerle karşı karşıya kaldıklarında bütün halk öyle içten dualar eder ki, anında bir mucize gerçekleşiverir.

Onlara göre insanın doğa üzerine tefekküre dalması ve o anda içine doğan o yüce hayranlık hissi tanrıya en büyük ibadettir. Gerçi aralarında azımsanmayacak sayıda çok kişi de var ki, bunlar kendilerini tamamen dine vermiş ve bilime sırt çevirmişler, hiçbir konuda bilgi edinmeye çalışmıyorlar, böyle bir şey için en ufak bir boş vakit yaratmıyorlar. Bu kişiler kendilerini, ölüm sonrasında kazanacakları mutluluğu hak etmenin

[1] Ölülerin ruhları, koruyucu melekler gibi algılanmaktadır.

[2] Romalılarda kuşların uçuşuna bakarak kehanette bulunma sanatı söz konusu ediliyor.

yolunun sadece hayırlı işler yapmaktan ve başkalarına iyi hizmetlerde bulunmaktan geçtiğine şartlamışlar. Bu yüzden kimi hasta bakıyor, kimi yolları onarıyor, kanalları temizliyor, köprü onarımında çalışıyor, toprağı kazıp kumunu çakılını ayırıyor, ağaçları devirip kesiyor, at arabalarına odununu, tahılını yüklediği gibi diğer kentlerin yolunu tutuyor. Yani sadece kamuya çalışmıyor, yurttaşların özel işlerine de koşturuyor ve bir köleden daha fazla iş yapıyor. Çoğu insanın zahmetli, sıkıcı ve delice bulduğu ve bu yüzden de elini bile sürmeye tenezzül etmediği ne kadar ağır, zor, pis iş varsa bunlar hepsine seve seve, pürneşe atılıyorlar. Sürekli böyle ağır ve zahmetli işleri kendileri üstlendiklerinden, başkalarına da yan gelip yatma fırsatı tanımış oluyorlar, ama bundan hiç gocunmuyorlar, çünkü ne başkalarının yaşantılarını karalıyorlar ne de kendi yaşantılarıyla gururlanıyorlar. Kendilerini ne kadar köle konumuna düşürürlerse, karşılarındaki insanlardan o kadar büyük saygı görüyorlar.

Söz konusu bu kişiler kendi içlerinde iki mezhebe ayrılıyor. Birinciler, evlenmeme yemini etmişler, cinsel ilişkiden tümüyle uzak duruyorlar, hatta et yemiyorlar. Bunların arasında öyleleri de var ki, hiçbir hayvani gıdaya ağzını dahi sürmüyor. Günah olduğuna inandıklarından dünyevi yaşamın bütün zevklerini tamamen bir kenara bırakmışlar, gece gündüz uyumadan kan ter içinde çalışıp özlemle bekledikleri gele-

cek yaşama hazırlanıyorlar ve ona bir an önce kavuşabilme umudu taşıdıklarından daha şimdiden yürekleri kıpır kıpır, heyecan içindeler. İkinci mezheptekiler de en az birinciler kadar çalışmaya düşkün. Ama bunlar evliliği onaylıyorlar. Bu yüzden de evliliğin nimetlerini yadsımayıp insanın doğaya ve yurduna karşı görevi olarak algılıyorlar. İşlerinden alıkoymadığı sürece hiçbir dünyevi zevkten de kendilerini mahrum etmiyorlar. Dört ayaklı hayvanların etini yiyorlar, hatta ete öyle düşkünler ki, bu tür bir besinin kendilerini güçlendirip yaptıkları ağır işlere katkı sağlayacağına inanıyorlar. Ütopyalılara göre bu ikinci mezheptekiler daha sağduyulu, birinciler ise daha kutlu. Tabii şu da var, eğer birinci mezheptekiler bekârlığı evliliğe ya da zorlu bir yaşamı kolay bir yaşama tercih edişlerine mantıklı bir açıklama getirmeye çalışsalardı, Ütopya halkı onlara sadece gülüp geçerdi. Oysa sadece dini inançları yüzünden böyle yaşadıklarını ifade ettiklerinden onlara her zaman saygı ve hayranlık besleniyor. Çünkü Ütopya halkı özellikle din konusunda katı yargılarda bulunmamaya özen gösteriyor. Bu nedenle bu mezheptekilere kendi dillerinde Buthrescas diyorlar, bu terimi Latinceye *religiosi*[1] olarak çevirebiliriz.

[1] Sofular. Burada geçen Buthrescas, gnostik tanrı Bythus ile *ureskos* (batıl) ve *ureskeia* (kült) sözcüklerinden türemiştir. *Bythus'un batıl kültü* anlamına gelmektedir.

Ütopyalıların rahipleri son derece kutsal insanlar, dolayısıyla da sayıları epeyce az. Her kentte görevli sadece on üç rahip var, yani tapınakların sayısı kadar rahipleri var, ama rahiplerin içlerinden savaşa gidenler olursa sayı daha da azalıyor. Çünkü savaş zamanı rahiplerden yedisi orduyla birlikte sefere çıkıyor ve o süre zarfında aynı sayıda rahip onların yerine vekil tayin ediliyor. Asli rahipler döndüğünde ise herkes yeniden kendi görevinin başına geçiyor. Vekil rahipler asli rahipler öldükten sonra onların yerine sırasıyla atanıncaya değin başrahibin yanında görev alıyorlar. Bu arada yeri gelmişken söyleyeyim, Ütopyalılar söz ettiğim on üç rahipten birine başrahiplik unvanı veriyorlar. Diğer devlet memurları gibi rahipleri de halk seçiyor, ama kulis çalışmalarına meydan vermemek adına, gizli oyla. Seçilen kişiler ise rahip kurulunca atanıyorlar.

Rahiplerin başlıca görevi diyanet işleri tabii, ama tıpkı sansür memurları gibi[1] kamu ahlakından da sorumlular. Bir insanın toplumsal kurallara uygun bir yaşantı sürmediği gerekçisiyle rahiplerin huzuruna çağrılması ve paylanması, halkın gözünde büyük ayıp olarak değerlendiriliyor. Hiç şüphesiz rahiplerin asıl işi sadece uyarmak ve tavsiyelerde bulunmak, yoksa ıslah etmek ve kusur işleyenlere gerekli

[1] Roma'da kamu ahlakından sorumlu *censorlar* söz konusudur.

cezaları vermek prenslerin ve diğer yetkililerin görevi. Ama rahipler edebe tamamen aykırı davrananların dini ayinlere katılmasını kesin olarak yasaklıyor.[1] Ütopyalılar için neredeyse bundan beter bir ceza olamaz. Çünkü bu tür bir ceza alanlar rezil rüsva oluyorlar ve tanrının gazabına uğrayacakları endişesiyle için için azap çekiyorlar. Bir süre sonra da can güvenlikleri iyice tehlikeye giriyor, çünkü bir an önce tövbe edip rahiplerin gözüne girmezlerse, senato tarafından tutuklanıp dinsizlik suçundan cezaya çarptırılıyorlar.

Rahipler çocukların ve gençlerin eğitimini de üstlenmiş durumdalar. Çünkü Ütopya'da ahlak ve görgü kurallarının eğitimi, kişinin diğer bilim dallarında aldığı eğitim kadar önemli. Bu yüzden çocukların zihinleri henüz körpe ve esnekken, her türlü yola başvurup onlara doğru düşünceleri ve toplumun çıkarını korumaya yönelik ilkeleri işlemeye başlarlar. Bu türden ilkeler çocukların zihinlerine iyice yerleşti mi, bütün ömürleri boyunca semeresini verir ve devletin huzuru için çok önemli bir rol oynar. Zaten devlet çökerse, sapkın fikirlerin doğurduğu ahlaksızlıklardan çöker.

Rahiplerin eşleri toplumun en seçkin kadınları (tabii rahibeler dışında. Çünkü Ütopya'da kadınlar da rahiplik yapabiliyor, ama bu duruma

[1] Hıristiyanlıkta aforoz etmeyle eşanlamlı kullanılmıştır.

pek sık rastlanmıyor. Zaten ancak yaşı epeyce ilerlemiş dul bir kadın rahibe seçilebiliyor).

Ütopyalılar arasında hiçbir memuriyet rahiplik kadar ayrıcalıklı değil. Öyle ki rahiplerden biri herhangi bir kusur işlediğinde mahkemeye falan çıkarılmaz, tanrıyla ve kendi vicdanıyla baş başa bırakılır. Çünkü ne kadar suçlu olursa olsun, kendisini adeta bir kurban gibi sadece tanrıya adamış bir insana herhangi bir ölümlünün elinin değmesinin caiz olmadığı düşünülür. Ütopyalılar arasında bu geleneğin yaşatılmasında hiçbir sorunla karşılaşılmamış, çünkü zaten rahiplerinin sayısı çok az, sonra her biri büyük bir özenle seçiliyor. Zaten iyinin de en iyisi olduğundan ve müstesna ahlakına saygı duyulduğundan bu makama getirilmiş bir insanın yozlaşması ve batağa saplanması akıl alacak bir şey değil. Yine de insanoğlunun doğasına akıl sır ermeyeceğinden, olur da böyle bir durum yaşanırsa, rahiplerin sayısı az olduğundan ve kendilerine duyulan saygı dışında herhangi bir yaptırım güçleri bulunmadığından, sonuçta topluma verecekleri zarar öyle korkunç boyutlara ulaşmaz. Gerçekten de nadir rastlanan özelliklere sahip çok az sayıda rahipleri var ve çok fazla kişiye bu onuru bahşedip şu anda büyük saygı besledikleri bu makamın ayrıcalığını yitirmesini de istemiyorlar. Ayrıca onlara göre böyle saygın bir makamı hak edecek sayıda insan bulmak zaten çok zor, çünkü

sıradan ahlaka sahip olmak böyle bir makamı taşımaya yetmez.

Ütopyalıların rahipleri sadece kendi toplumunda değil, yabancı toplumlarda da büyük saygı görür. Neden böyle düşündüğümü, şimdi vereceğim şu örnekle daha kolay anlayacaksınız: Ütopyalıların orduları ne zaman bir savaşa katılsa, rahiplerini cephenin az ötesinde, kutsal giysilerini kuşanmış ve yere diz çökmüş bir halde bulursunuz. Ellerini göğe açıp öncelikle bütün dünya için barış dilerler, sonra her iki taraftan da fazla kayıp yaşanmadan kendi ordularının muzaffer olması için yakarırlar. Savaşın kendi askerlerinden yana döndüğünü gördüklerinde de cepheye dalar ve askerlerinin yenilgiye uğrayanlara karşı öfkelerini dindirmeye çalışırlar. Düşman taraftan biri onları görüp de aman dilerse canı bağışlanır. Dalga dalga dalgalanan elbiselerine dokunmayı başaran bir düşman ise bütün malını mülkünü savaş ganimeti olmaktan kurtarır. İşte bu yüzden Ütopyalı rahipler yabancı halklar arasında öyle saygın, öyle azametli bir konum elde etmişlerdir ki, bu sayede hem düşmanlarını kendi askerlerinin hışmından hem de yeri geldiğinde kendi askerlerini düşmanın hışmından kurtarmayı başarabilmişlerdir. Çünkü Ütopyalılar zaman zaman öyle beklenmedik durumlarla karşılaşırlar ki, savaş safları dağılır, askerleri tam arkalarını dönüp kaçarken, katliam yapma ve yağmalama hırsına kapılan düşman

üzerlerine öfkeyle saldırır. İşte o anda bu rahipler araya girip daha fazla kan dökülmesini önleyerek tarafları birbirinden ayırır, eşit koşullarda bir barışın tesis edilmesini ve ateşkes ilan edilmesini sağlarlar. Çünkü hiçbir kavim Ütopyalı rahiplerin kutsal ve dokunulmaz şahsiyetlerine saygı göstermeyecek kadar zalim ve barbar olamaz.

Ütopyalıların her ayın ve her yılın ilk günü ve son günü kutladıkları dini bayramları var. Ay'ın yörüngesine göre, bir yılı aylara bölüyorlar, yılın uzunluğunu ise Güneş'in seyrine göre ayarlıyorlar. Kendi dillerinde ilk günlere Cynemernus, son günlere de Trapemernus diyorlar. Bu iki sözcüğü kendi dilimize İlk Yortu ve Son Yortu şeklinde çevirebiliriz. Tapınakları bir harika, muhteşem işçiliklerinin yanında, ancak birkaç tane olduklarından, aynı anda bir sürü insanı alacak kadar da devasa şekilde inşa edilmişler. Buna karşın hepsinin içi biraz loş, mimarlıkla ilgili bilgisizliklerinden kaynaklanmıyor tabii bu durum, rahiplerinin tavsiyesine uyarak böyle yaptıklarını söylüyorlar. Çünkü aşırı ışık düşünceleri dağıtır, az ve soluk ışıksa zihni toplar ve inanca daha fazla yoğunlaşmasını sağlar.

Ütopya'da her ne kadar halk arasında tek bir din olmadığı ve bunların hepsi de birbirinden çok farklı, çeşit çeşit tapınma biçimlerine sahip olduğu halde, tanrısal varlığa ibadet etme konusunda ortak bir düşünceyi paylaşıyorlar, yani adeta tek bir hedefe farklı farklı yollar-

dan gidiyorlar. Bu yüzden tapınaklarında ortak inanca aykırı ne bir şey görülüyor ne de işitiliyor. Herhangi bir mezhep kendisine özgü bir ayin yapacaksa bunu mahremiyet içinde kendilerine ait evlerinde yapıyor. Genel ayinler de özel ayinlerin itibarını sarsmayacak şekilde düzenleniyor. Bu nedenle tapınaklarında hiçbir tanrı imgesi yok, herkes kendi dinine göre istediği biçimde bir tanrı imgesi tasarlamakta özgür. Ama hiçbiri kendi tanrısına Mithra dışında bir ad vermiyor. İnandıkları nasıl bir tanrı olursa olsun, herkes bu sözcükle bir tek yüce tanrısal varlığa işaret ediyor. Dualarının sözleri de bu ilke göz önünde bulundurularak yazılmış, herkes kendi mezhebine halel getirmeden bu duaları okuyabiliyor.

Son yortu günlerinin akşamında tapınaklarında toplanıyorlar, tuttukları oruçlarını bozmadan önce, geride bıraktıkları ve bu son gününü bayram olarak kutladıkları yılın ya da ayın bereketli geçmiş olmasından dolayı tanrıya şükranlarını sunuyorlar. Ertesi gün, ilk yortuda, sabah erkenden tapınaklara akın ediyorlar ve bu ilk gününü bayram olarak kutladıkları yeni başlayan yılın ya da ayın kendilerine uğur ve şans getirmesi için dualar ediyorlar. Son yortu günü, tapınaklara gitmeden önce evin hanımları kocalarının ayaklarına, çocuklar da ana babalarının ayaklarına kapanıyor, işledikleri bir suçtan ya da görevlerini ihmal edip aksattıklarından ötürü günah işlediklerini itiraf ediyor ve hatalarının

bağışlanmasını diliyorlar. Çünkü aile içinde küçücük de olsa bir burukluk yaşanmışsa, bu şekilde af dilendiğinde yok olacağına inanıyorlar, böylece herkes iç huzuruyla ve rahatlıkla ayinlere katılabiliyor. Yüreğinde kinle ayinlere katılmak onlara göre tam bir zındıklık. Benzer şekilde herhangi birine karşı nefret ya da öfke duyduğunun bilincinde olanlar bu vicdani rahatsızlıktan kurtulup arınmadıkça ayinlere katılmıyorlar, çünkü beklenmedik ve şiddetli bir cezaya çarptırılabileceklerinden korkuyorlar.

Tapınağa girdiklerinde erkekler sağ tarafa, kadınlar da sol tarafa ayrılıyor. Her hanenin erkekleri o hanenin beyinin önünde oturuyor, hanenin hanımı da hane halkının bütün kadınlarını kollayacak şekilde arkada yerini alıyor. Böylece hepsinin toplum içindeki bütün hal ve hareketleri, evlerinde kendilerini yöneten ve eğiten büyüklerince izlenmiş oluyor. Zaten nerede olursa olsun küçüklerin büyükleriyle birlikte olmasına büyük özen gösteriyorlar, çünkü çocuklar çocuklara emanet edilirse, göksel varlıklara huşu duyarak geçirecekleri zamanı çocukça oyunlarla boşa harcayabilir diyorlar. Onlara göre huşu çocukları erdemli olmaya sevk edecek en yüce, hatta biricik duygudur.

Dinsel ayinlerinde asla hayvan kurban etmiyorlar ve bütün varlıklara yaşamaları için can bahşeden merhametli tanrının kan dökülmesinden ya da katliamlar yapılmasından

hazzetmeyeceğini düşünüyorlar. Tütsüler yakıyorlar ya da başka türden hoş kokular saçacak şeyler, bir de bir sürü mum. Aslında tanrısal varlığın bunların hiçbirine, hatta insanın edeceği dualara bile ihtiyacı olmadığını biliyorlar, ama yine de bu zararsız ibadet şeklinden haz alıyorlar ve böyle güzel kokuların, ışıkların ve ayinlerin gizemli bir güçle insanları heyecanlandırdığına ve tanrıya daha coşkulu bir ruhla ibadet etmelerini sağladığına inanıyorlar.

Tapınaklara giderken hepsi beyaz elbiseler giyiyor, rahiplerse alacalı bulacalı giysiler kuşanıyor. Dikimi ve biçimi muhteşem bu giysilerin, buna karşın kumaşları öyle pahalı değil, ne sırma tellerle dokunmuşlar ne de nadir bulunan değerli taşlarla işlenmişler. Ama değişik türde kuş tüyleriyle öyle ustaca süslenmişler ki, bunların o paha biçilmez işçiliğinin yanında doğrusu en pahalı kumaş bile sönük kalır. Ayrıca dediklerine bakılırsa, rahiplerin giysilerindeki bu göz kamaştırıcı kuş tüylerinde, teleklerinde ve bunların belirli bir modele göre işlenişinde birtakım tanrısal gizemler söz konusu. Bu gizemlerin yorumlanması sonucunda (rahipler bu tür yorumların öğretilmesinde çok hassas davranıyorlar) tanrısal varlıkların kendilerine sunduğu iyilikleri ve bu iyiliklere karşılık olarak tanrıya borçlu oldukları görevleri ve birbirlerine karşı göstermeleri gereken sorumlulukları anımsıyorlar.

Rahipler bu giysileri kuşanmış halde kendi odalarından çıkıp geldiklerinde hepsi saygıyla yerlere kadar eğiliyor ve o anda tapınağın dört bir köşesini öyle büyük bir sessizlik kaplıyor ki, ortaya çıkan görüntü herkesi büyülüyor ve adeta tanrısal varlığın o sırada onlarla olduğu hissine kapılıp huşu içinde titriyorlar. Bir süre böyle yerlere kadar eğilmiş halde kalıp hemen ardından rahibin verdiği işaretle doğruluyorlar. Sonra da çeşitli müzik aletlerinden yayılan ezgilerin eşliğinde tanrıya ilahiler okuyorlar. Bu aletlerin biçimleri bizim dünyamızda bilip tanıdıklarımızdan çok farklı. Çoğundan yükselen tınılar bizimkilerden çok daha hoş, ama bazıları bizimkilerle kıyaslanmaz bile. Özellikle bir konuda hiç tartışmasız bizden çok üstünler: Gerek müzik aletleriyle çalınsın, gerekse insan sesiyle söylensin, bütün melodiler doğal heyecanları öyle bire bir ifade ediyor ki, çıkan sesler insanın o anki ruh durumuyla öyle uyumlu ki, sözler ister bir yakarışı dile getirsin, ister bir sevinci ya da çileyi; bir sıkıntıyı, yası ya da öfkeyi, yani neyi dile getirirse getirsin, melodinin biçimi hissedilen duyguyu tam anlamıyla açığa vuruyor ve mucizevi şekilde dinleyenlerin ruhlarına işliyor, ta derinlerine süzülüyor ve alev alev her yanını sarıveriyor. Ayinin sonunda rahiple birlikte bütün cemaat bilinen belli başlı, kutlu duaları ezberden okuyor. Bu duaların güfteleri öyle mükemmel yazılmış ki, bir ağızdan söylenirken anlamlarında

herkes kendi inancından bir şeyler bulabiliyor.

Herkes bu dualarda tanrının evrenin yaratıcısı ve yöneticisi olduğunun, ne kadar iyilik varsa hepsinin ondan kaynaklandığının bilincine varıyor. Kendilerine sunulan sonsuz nimetler için ve özellikle ilahi inayetiyle kendilerini dünyanın bu en mutlu ülkesinde yaşattığı ve de en hakiki olduğuna inandıkları dinlerini kendilerine bahşettiği için ona şükrediyor. Ama bu inançları yanlışsa ve tanrıya çok daha iyi görünen ve onları daha mutlandıracak başka bir toplum ve din varsa, merhamet gösterip bunu kendilerine bildirmesi için yakarıyorlar, çünkü tanrı kendilerini nereye götürmek isterse peşinden gitmeye her zaman hazırlar. Yok eğer kendi toplum biçimleri dünyanın en iyisiyse ve kendi dinleri dünyanın en hakiki diniyse, o zaman tanrının hepsini bu ülkeye ve bu dine sadık kılmasını ve diğer bütün insanları aynı şekilde yaşamaya ve aynı tanrı inancını paylaşmaya yönlendirmesini diliyorlar, tabii bu dinsel farklılıklarda tanrının esrarengiz iradesine uygun görünen başka bir amaç yoksa.

Sonra da tanrının kendilerine kolay bir ölüm bahşederek yanına alması için yakarıyorlar, ama hadlerini aşıp ölüm zamanları erken mi olmalı, yoksa geç mi olmalı gibi bir fikir yürütmeye kalkmıyorlar. Buna karşın yüce tanrı katında bir günah olarak algılanmamasını dileyerek, dünyevi zenginlikler içinde yaşayarak tanrıdan uzun süre ayrı kalmaktansa, en acı ölümle dahi olsa

bu dünyadan ayrılıp tanrıya kavuşmanın kendilerini daha mutlu edeceğini söylemeden de geçemiyorlar. Bu dua da böyle bittikten sonra hepsi yeniden yerlere kapanıyorlar ve kısa bir süre böyle kalıp ardından doğruluyorlar, sonra yemeklerini yemek üzere tapınaktan ayrılıyorlar. Günün kalan saatlerini de oyunlar oynayarak ve askeri eğitimler yaparak geçiriyorlar.

İşte size elden geldiğince eksiksiz aktarmaya çalıştığım Ütopya'nın toplum yapısı böyle. Düşünceme göre, Ütopya dünyanın en iyi toplum örneği, hatta toplum adını hak edebilecek tek toplum. Başka yerlerde herkes toplumdan söz eder durur, ama onların önem verdikleri tek şey kişisel çıkarlarıdır. Oysa Ütopya'da kişiye özel meslekler olmadığından, herkes elinden geldiğince kamusal meslekleri icra etmeye çalışır. Aslında hem onlar hem de bizler haklıyız, çünkü Ütopya dışındaki toplumlarda, birkaç kişi dışında herkes bilir ki, ülkesi ne kadar zengin olursa olsun, kendi geçimini kendi başına halletmedikçe açlıktan ölecektir. Dolayısıyla bu acı gerçek onu ötekiler dediği halkının çıkarından önce kendi çıkarını düşünmeye yöneltir. Buna karşın Ütopya'da her şey herkesindir, kamuya ait ambarların dolu olmasına özen gösterildiği sürece hiç kimsenin kişisel olarak işine yarayacak herhangi bir şeyden yoksun kalacağına dair bir endişesi olamaz. Çünkü burada malların paylaşılmasında cimri davranılmaz, burada hiç

kimse yoksul değildir, hiç kimse dilenci değildir, hiç kimsenin hiçbir şeyi olmadığı halde herkes zengindir.

Bütün endişelerden arınmış, neşeli ve dingin bir ruh haliyle yaşamak kadar büyük zenginlik var mı? Hiç dara düşmeden, hiç karı dırdırı çekmeden, oğlunun ne yiyip ne içeceğini hiç düşünmeden, kızının çeyiz parasını hiç dert etmeden, kendisinin ve bütün ev ahalisinin, karısının, evlatlarının, torunlarının torunlarının ve torunlarının torunlarının torunlarının ve de gelecekteki tüm soyunun geçimini ve refahını güvence altına aldığından hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Dahası vaktiyle çalışıp da artık çalışamaz hale gelen insanlara bile hâlihazırda çalışanlar kadar özenli bakılır.

Şimdi Ütopya'nın bu eşitlik anlayışını acaba başka ulusların adaletiyle kıyaslamaya gücü yetecek biri olabilir mi diye doğrusu çok merak ediyorum. Çünkü Ütopya dışındaki halkların arasında zerre kadar adalet ve eşitlik göreyim, kafamı keserim. Ömrü boyunca hiçbir iş yapmayan ya da yaptığı işin topluma en ufak faydası olmayan bunca soylunun, sarrafın, tefecinin kâh aylaklıkla, kâh beş para etmez herhangi bir uğraşla kendini eğleyerek neşe içinde ve muhteşem bir yaşam sürdüğü bir toplumda hangi adaletten söz ediyorsunuz? Ha bu arada ırgat, arabacı, marangoz, çiftçi de bir yük beygirinin bile taşıyamayacağı kadar ağır yükü sırtlayıp dur durak bilmeden çalı-

şıyor, üstelik ürettikleri de öyle zorunlu şeyler ki, bunlar olmadan bir toplum bir yıl bile zor ayakta kalır. Buna rağmen hepsi kıt kanaat geçiniyor, sefil bir yaşam sürüyor, yani neredeyse katırların bile yaşam koşulları onlardan kat kat iyi. Çünkü hiç değilse katır dediğin bütün gün aralıksız çalışmıyor, önüne konan yemek de öyle yenmeyecek gibi değil, en azından damak tatlarına uygun, sonra geleceğe dair bir kaygıları da hiç yok. Ama işçiler öyle mi ya, zaten peş parasızlar, sırf boğaz tokluğuna onca emek harcıyorlar, yetmiyormuş gibi bir de kıtlık içinde geçirecekleri yaşlılıkları akıllarına gelince kahroluyorlar. Çünkü bunların günlük kazançları o günü bile kurtaramayacak kadar az, hiçbir birikim yapamıyorlar, dolayısıyla yaşlılıkta geçim derdine düşmemek için o anki günlük kazançlarından bir şeyleri bir kenara koyacak durumları olmuyor.

Söyleyin şimdi, aylaklıktan, asalaklıktan ya da boş zevklerin mucitliğinden başka bir iş yapmayan soylu denen kesime, sarraflara ya da bu türden başka adamlara bunca nimet yağdıran, buna karşın toplumun olmazsa olmazı olan çiftçilere, madencilere, ırgatlara, arabacılara, marangozlara zırnık koklatmayan, tersine onların en verimli çağlarını en ağır işlerde çalıştırarak sömüren, yaşlandıklarında ya da ağır hastalıklara yakalanıp elden ayaktan düştüklerinde de onca uykusuz geçen gecelerini, onca hayırlı hizmetlerini bir kalemde silip onları sefil

bir halde ölüme terk eden bir devlet hem insafsız hem nankör değil de nedir? Dahası zenginlerin türlü hileye başvurup ya da kamu yasalarını kendi kitaplarına uydurup yoksulun o üç kuruşluk kazancından da her gün kendilerine bir şeyler yontması olacak şey mi? Her şeyi bir kenara bırakın, en başta toplumun pastasından en iyi dilimi hak edenlere minik bir lokma verilmesi büyük haksızlık, ama bir yasa çıkarılıyor ve bu haksızlık da kılıfına uyduruluyor, sonra da buna adalet deniyor. Günümüzde büyüyüp serpilen toplumları gözümün önüne şöyle bir getiriyorum ve bunları zihnimde şöyle bir tartıyorum da şimdi, Tanrı şahidim olsun, oralarda devlet adına ya da namına sadece kendi çıkarlarına hizmet eden zengin sınıfın entrikalarından başka bir düzen göremiyorum. Çünkü zenginler öncelikle türlü dalaverelerle ele geçirdikleri ve üst üste yığdıkları malları nasıl hiç kaybetmeden korurum endişesi içindeler; bu konuda her türlü yolu, her türlü kurnazlığı deniyor, bunun üzerine kafa yoruyor, ardından da yoksulun ürettiklerini ve emeğini olabildiğince ucuza kapatmanın yollarına bakıp onu iliğine kemiğine dek sömürüyorlar. Sonra da bu dalaverelerin toplumun çıkarı için (buna yoksul kesim de dahil tabii) gözetilmesi gerektiğini buyuruyorlar, böylece hepsi anında yasa oluyor.

Ama bu ahlaksızlar o doymak bilmez açgözlülükleriyle bütün insanlara yetecek malı mülkü istediği kadar kendi aralarında bölüştürmeye

kalksın, yine de Ütopya devletinin eriştiği mutluluktan ne kadar uzaktalar! Demek ki Ütopyalılar parayı ve para hırsını ortadan kaldırmakla ne büyük bir bela yığınından kurtulmuş, ne çok cinayetin kökünü kazımış! Çünkü para derdi bitince dolandırıcılıklar, hırsızlıklar, eşkıyalıklar, kavgalar, gürültüler, çekişmeler, isyanlar, cinayetler, ihanetler, zehirlemeler ve bu türden sadece geçici cezalar verebileceğiniz, ama asla önünü alamayacağınız bir yığın suçun da ortadan kalkacağını bilmeyen biri olabilir mi? Para ortadan kayboldu anda korku, endişe, tasa, sıkıntı ve uykusuz geceler de sona erer. Hatta yoksulluk, yani bizi paraya muhtaç kılan o biricik sorun bile, para tamamen yok olduğunda biter gider.

Şimdi vereceğim örnekle konuyu daha iyi anlayacaksınız. Hasat mevsiminin verimsiz olduğu ve binlerce insanın açlıktan kırıldığı yıllardan birini düşünün. Bahse girerim, o kıtlık döneminin sonunda zenginlerin ambarlarını şöyle bir yoklamış olsaydınız o kadar çok erzak bulurdunuz ki, bunları gıdasızlıktan ya da hastalıktan ölen insanlar arasında paylaştırmış olsaydınız hiç kimsenin ne göğün hasisliğinden haberi olurdu ne de toprağın. Şu kutlu para olmamış olsaydı hepimiz temel ihtiyacımızı rahatça karşılardık. Size temel ihtiyacınızı kolayca karşılasın diye müthiş bir icat yapıyorsunuz, ama gelin görün ki temel ihtiyacınızı karşılayacağınız yolu bir tek o tıkıyor. Hiç şüphem yok ki zenginler de bütün

bunların farkındalar ve bolluk içinde yüzmektense sadece zorunlu ihtiyaçlarımızdan mahrum kalmamamızın, zenginliğin ağır yüküyle ezilmektense dertlerden topyekûn kurtulmanın ne büyük mutluluk olduğunu anlıyorlar. Ayrıca yine hiç şüphem yok ki, gerek insanın kendi çıkarına düşkünlüğü, gerekse kurtarıcımız İSA'nın (o ki yüce bilgeliğiyle her zaman en iyi olanı görmüş ve yüce gönlüyle en iyi olmayanı bize her zaman göstermiştir) iradesi şimdiye kadar bütün dünyanın çoktan Ütopya devletinin yasalarını benimsemesini sağlardı, tabii şu koskoca canavar, şu bütün kötülüklerin hükümranı ve anası olan kibir karşımıza böyle tek başına dikilmemiş olsaydı.

Kibir için zenginliğin ölçüsü kendisinin neye sahip olduğu değil, başkalarının neye sahip olmadığıdır. Hâkimiyet kuracağı ve hor göreceği zavallılar yoksa tanrıça olmayı bile aklından geçirmez.[1] Kendi refahı ancak başkalarının sefaletiyle kıyaslanınca göz kamaştırıcı ışıklar saçar, ortaya serdiği servetiyle insanların yoksulluğunu daha da çekilmez hale getirir, onları hep boş hayallerin peşinden koşturur. Cehennemden çıkıp gelen bu yılan ölümlülerin yüreklerine süzülür, adeta vantuz gibi yapışıp onları dürüst bir yaşama açılan yoldan geri çeker, uzak tutar.

Kibir insanın ruhunda öyle derinlere kök salar ki, bir daha onu oradan kolay kolay söküp ata-

[1] *Cennete adımını bile atmaz.*

mazsınız. İşte bu yüzden bütün ulusların sahip olmasını içtenlikle dilediğim bu devlet biçiminin en azından Ütopyalılara nasip olmuş olmasına çok seviniyorum. Onların geliştirdiği yaşam tarzıyla sadece refah içinde değil, insani bir öngörüyle dile getirecek olursak, sonsuza kadar yaşayacak bir devletin de temelleri atılmış oldu. Yurdunuzdaki bütün kötülükleri, hırsların ve hizipleşmelerin köklerini kazırsanız, sizi içsel kargaşaya sürükleyecek tehlikenin de önünü almış olursunuz, çünkü mükemmel şekilde tahkim edilmiş pek çok kentin bütün varsıllığının bir anda enkaza dönüşmesinin nedeni sadece budur. Ütopyalılar kendi yurtlarında uyum içinde yaşadıkları ve sağlam yasalar altında yönetildikleri sürece, ne kadar kıskanırsa kıskansınlar, komşu kralların hiçbiri bu devletin gücünü kıramayacak, hatta yerinden bile oynatamayacaktır. Geçmişte birkaç kez bunu denediler, ama gayretleri hep boşa çıktı.

Raphael konuşmasını böyle noktaladıktan sonra, onun Ütopya halkının yaşam biçimi ve yasaları hakkında anlattığı pek çok şey açıkçası bana tuhaf geldi. Özellikle savaşta uyguladıkları taktikler, tanrısal ve dinsel meselelere yaklaşımları ve diğer birtakım âdetleri. Ama asıl itirazım toplumsal düzenlerinin temeline ilişkindi, yani ortak bir yaşam sürmelerine ve hiç paraya ihtiyaç duymadan yaşamalarına. Bir tek bu bile (genel olarak kabul edildiği üzere) bir toplumun hakiki onuru ve övüncü olan bütün soyluluğunu, görke-

mini, ışıltısını ve heybetini yerle bir etmeye yeter. Ancak Raphael'in konuşmaktan artık yorulduğunu anlamıştım, ayrıca bana yeterli bir açıklama yapacağından da doğrusu kuşkuluydum, özellikle karşısındakinin düşüncelerinde eleştirecek bir yan bulamazlarsa herkesin gözünde aciz konumuna düşeceklerini sanan adamlara karşı alaycı tavrını anımsayınca. Bu yüzden Ütopyalıların yaşam tarzlarını ve kendisinin bize yaptığı bu konuşmayı çok beğendiğimi söyleyip elinden tuttum ve sofraya kadar ona eşlik ettim. Ama bu meseleleri daha derin düşüneceğimiz ve üzerinde daha ayrıntılı konuşacağımız başka bir zaman yaratmamız gerektiğini de söylemeyi ihmal etmedim.

Keşke o gün gelse!

Evet, Raphael hiç kuşkusuz dünyanın en bilgili ve yaşam üzerine en deneyimli insanı olabilir, ama yine de onun anlattığı her şeyi kabul etmem mümkün değil. Buna rağmen gönül rahatlığıyla itiraf etmeliyim ki, Ütopya devletinde var olan birçok özelliği kendi toplumlarımızda da görebilmeyi, umut etmekten çok dilerim.[1]

[1] More'un bu ifadesi, Cicero'nun "Platon umut etmekten öte arzu edilecek bir devlet yaratmıştır," sözünü anımsatır (*De Re Publica*, 2.30.52).

İKİNCİ KİTABIN SONU

LONDRA VATANDAŞI VE YARGICI, ÇOK SEÇKİN VE ÇOK AYDIN BİR İNSAN OLAN SAYIN THOMAS MORE'UN AKTARDIĞI, RAPHAEL HYTYLODAEUS'UN ÜTOPYA ADASININ ŞİMDİYE DEĞİN PEK AZ KİŞİNİN BİLDİĞİ YASALARI VE KURUMLARINA İLİŞKİN ÖĞLE SONRASI SOHBETİ BU ŞEKİLDE SONA ERER.

KAYNAKÇA

Burnet, G. (tr.) (1753). *Utopia: Containing an Impartial History of the Manners, Customs, Polity, Government, etc. of that Island*, Oxford: T. Carnan.

Cayley, A. (1808). *Memoris of Sir Thomas More, with a New translation of His Utopia, His History of King Richard III, and His Latin Poems*, 2 Vols., London: Cadell and Davis, Strand.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2008 a). *Francis Bacon, Nova Atlantis: Yeni Atlantis*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri Dizisi, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2008 b). *Campanella Civitas Solis: Güneş Ülkesi*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri Dizisi, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dürüşken, Ç. (çev.) (2009). *Erasmus Stultitiae Laus: Deliliğe Övgü*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri Dizisi, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Goodey, B. R. (1970). "Mappin 'Utopia': A Comment on the Geography of Sir Thomas More," *Geographical Review*, vol. 60 no.1 s. 15-30.

John, J. A. St. (1852). *Utopia: or, The Happy Rebuplic; A Philosophical Romance*, London: M.S. Rickerby.

Logan, G., R. M. Adams, C.h. Miller (ed.) (1995). *More Utopia*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lupton, J. H. (1895). *The Utopia of Thomas More: In Latin from the Edition of March 1518, and in English from the First Edition of Ralp Robynson's Translation in 1551, with Additional Translations, Introduction and Notes*, Oxford: Clarendon Press.

Marcovich, M. (ed.) (1999). *Diogenis Lartii Vitae Philosophorum*, Stutgardiae: B. G. Teubner.

Marius, R. (1984). *Thomas More, A Biography*, New York: Knopf.

More, T. (1518). *De Optimo Reipublicae Statu, Deque Nova Insula Utopia: Libellus Vere Aureus, Nec Minus Salutaris Quam Festivus*, Basileae: Frobenius.

Robinson, R. (tr.) (1935). *Thomas More Utopia*, New York: Limited Editions Club.

Turner, P. (tr.) (1984). *Thomas More Utopia*, New York: Penguin Books.

Turner, P. (tr.) (1990). *Lucian Satirical Sketches*, Bloomingten: Indiana University Press.

DİZİN

Abraxa 113, 114
Achoria 90, 91
Achorialılar 91
Ademus 131
Alaopolitae 197, 198
Aldus 178, 180
Almanlar 88
Amaurotus 38, 115, 118, 144, 150
Amaurotuslular 119
Amerigo 49
Anemolia 150
Anemolialı(lar) 150, 151, 152
Anemolius 30
Antwerp 46
Anydrus 38, 118, 119
Aragon 89
Aristophanes 178
Aristoteles 177
Avrupa 193

Benedikten 82
Brabantlar 88
BRİTANYALILAR 44
Bruges 45, 46
Brüksel 46
Burgundia 88

Caliquit 50
Canterbury 59
Cassel 46
Castellum 49, 50, 51
Celaeno 53
Charles (Prens) 44
Cornwalllular 61
Crassus 95
Cuthbert Tunstall 45
Cynemernus 229

Dionysios 87
Dioskorides 178

Elişa 84, 85
Euripides 178

Flandria 45
Flandrialılar 88
Fransa 62, 63, 64, 87, 88, 90
Fransız 64

Galenos 179
Georges de Themsecke 46
Giles, Peter 35, 36, 37, 40, 42, 43, 46, 50, 54, 55, 56, 59, 108, 111

Herodianus 179
Herodotos 179

Hesykhios 178
Hıristiyan 102, 193, 215, 216
Hıristiyanlık 216
Hippokrates 179
Homeros 178
Hythlodaeus, Raphael 30, 35, 38, 39, 40, 42, 44, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 71, 86, 108, 110, 111, 112, 241, 242, 243

İngilizler 90
İngiltere 44, 58, 59, 60, 79, 80, 89, 90
İsa 102, 214, 215, 240
İskoçlar 90
İsviçreliler 89
İtalya 88, 90

John Clement 38
John Morton 59

Kartacalılar 64
Kastilya 44, 89
Henry (Kral) 44

Laestrygon 53
Lascaris 178
Latin 38, 176
Londra 29
LONDRA 44, 112, 243
Lordlar Kamarası 59
Lucianus 178

Macarialılar 98
Mısırlılar 109
Milano 87
Mithra 214, 230
Mitius 103
More, Thomas 29, 35, 44, 57, 59, 85, 93, 104, 112, 243
Musa 73

Napoli 88
Navaria 89
Nephelogetae 197, 198
Nero 100

Pers 75
Persçe 177
Persia 75
Platon 30, 86, 87, 101, 104, 105
Plautus 100
Plutarkhos 178
Polyleritae 75
Portekiz 50

Romalı(lar) 64, 74, 75, 109

Sallustius 64
Scylla 53
Seneca 100
Sophokles 178
Suriyeliler 64
Süleyman 84

Taprobana 50
Terentius 103
Theodorus 178
Theophrastos 177

Thukydides 179
Tricius Apinatus 179
Utopus 33, 113, 114, 121, 217, 218
Ütopya 35, 39, 40, 41, 98, 108, 109, 112, 124, 126, 127, 130, 134, 135, 138, 150, 176, 179, 182, 184, 189, 190, 191, 199, 203, 215, 224, 226, 229, 235, 236, 239, 240, 241, 242
Ütopyalı(lar) 54, 90, 101, 104, 108, 109, 112, 113, 116, 120, 121, 124, 125, 126, 128, 132, 134, 135, 136, 137, 139, 142, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 206, 207, 209, 212, 213, 214, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 239, 241, 242
Venedikliler 88
Vespucci, Amerigo 49, 50, 51

Yunan 38, 176, 177, 178, 180
Yunanca 36, 177
Yunanlar 177

Zapoletae 203

THOMAS MORE

ÜTOPYA

Yaşlı bir denizci Thomas More'a, son seyahati sırasında tesadüfen keşfettiği Utopia adasını anlatır. Bu adanın yönetim biçimi, yasama, yürütme ve yargılama gücü, yurttaşların kamu haklarından yararlanmaları gerçekten de mükemmeldir. Ona göre Utopia bütün Avrupa devletlerinin yapılanmasına örnek oluşturacak ideal devletin ta kendisidir.

Utopia'da yurttaşların birlikte çalışarak elde ettiği ürünler pazar yerlerindeki ambarlara getirilir. Halk her ihtiyacını bu ambarlardan karşılar, üstelik ücretsiz. Çünkü Utopialılar para kullanmaz. Hele paranın ana maddesi altın ya da gümüşe metelik değer vermez. Emeğin ortak kullanımının esas alındığı bu toplumda yiyecek sıkıntısı diye bir şey yoktur, hiç kimse dara düşmez, hiçbir yurttaş ailesinin geleceğinden endişe duymaz.

Çünkü Utopia adaletin yeryüzündeki simgesidir.

ALFA
Ticarethane Sokak, No: 15, 34110 Cağaloğlu, Fatih - İstanbul
T. 0212 513 3420 (pbx) F. 0212 519 3300
www.alfakitap.com

ALFA FELSEFE
ISBN 978-605-106-917-3